

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 4.

Onsdagen den 18 januari f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 12 innevarande månad.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 31, angående åtgärder till stödjande av den inhemska fodersädsmarknaden.

Herr statsrådet *Westman* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 14, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 18 juni 1925 (nr 334) om rätt i vissa fall för nyttjanderättshavare att inlösa under nyttjanderätt upplåtet område.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till första kammarens talman.

Under hänvisning till bifogade läkarintyg får jag härmed vördsamt anhålla om ledighet från riksdagsgöromålen under en tid av 8 dagar, räknat fr. o. m. den 18 januari 1939.

Stockholm den 18 januari 1939.

Carl Beck-Friis.

Att ledamoten av riksdagens första kammare baron *Carl Beck-Friis* på grund av sjukdom (inflammation i näsans bihålor) ej kan delta i riksdagens arbete under minst en vecka intygas.

Stockholm den 18 januari 1939.

Georg Öhngren,
överläkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Herr *von Horn* anmälde, att han åter infunnit sig vid riksdagen.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 12, till Konungen angående utseende av ledamöter och suppleanter i utrikesutskottet och utrikesnämnden.

Statsverks-
proposition-
nen m. m.

Föredrogos ånyo och företogos till behandling i ett sammanhang Kungl. Maj:ts propositioner nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1939/40, och nr 2, med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1938/39.

Herr Domö: Herr talman! När första kammaren i fjol vid denna tid samlades, stodo landstingsvalen för dörren, och kammarens framtida partipolitiska öde stod då ännu skrivet i stjärnorna. Rätt allmänt antog man då, att bondeförbundet engagerat sig i den av socialdemokraterna med styrkans rätt dirigerade regeringspolitiken i förhoppning om att därigenom lättare kunna undgå den socialdemokratiska förstakammarmajoriteten, det vill säga att genom bevarandet av den borgerliga majoriteten konservera jämvikten i och sitt eget inflytande på svensk politik; att partiets taktiska ledning ej alls skulle ha ruvat över framtiden anser jag uteslutet. I dag veta vi, att socialdemokraterna efter ytterligare en riksdag även behärska denna kammare, liksom att avsaknaden av borgerligt tekniskt samarbete i fjol kommer att ge det socialdemokratiska partiet en överskottsutdelning av mandat, som väl skulle kunna kallas det proportionella systemets profit. Excellensen Hansson och hans trogna masshär stå som segrare; alla de borgerliga partierna fingo vidkännas motgångar, och intet av dem kan förhäva sig. Men det anmärkningsvärda i den politiska dagssituationen är, att endast ett av de båda koalitionspartierna står med segerpalmen, medan det andra fick uppleva sin svåraste motgång hittills, till på köpet under kvartsekeljubileets år. Efter tidigare val brukade vid remissdebatten året efter i andra kammaren följa ett efterspel, då den nuvarande statsministern, då på oppositionsbänken, brukade liksom urskulda socialdemokraterna för det ej nöjaktiga valresultatet genom att harmset anklaga de borgerliga för osmakliga valmetoder. Med större rätt skulle vi i år kunna rikta en förebråelse mot koalitionspartierna, och ej minst bondeförbundet, för att de ha missbrukat demokratiens medel, när de i stället för att diskutera sin egen och framtidens politik kastade sig över storfinansen i en känd bankmans skepnad. Jag tvekar ej att rikta den enkla frågan till koalitionspartierna, om det är välfärdspolitiken, folkstyret och den demokratiska medborgarfostran värdigt att på jesuitmaner finna alla medel i propagandan tillåtna, blott desamma tjäna ändamålet. När man skall bedöma väljarnas ställningstagande till bondeförbundet som medregerande parti och därmed det politiska läget överhuvud, får man ej bilden fulltonad, om man ej gör klart för sig, att »storfinansen» av allt att döma räddade partiet från ett ännu större nederlag. Partiet har säkerligen självt i sin kammare mediterande ställt frågan: »Var stodo vi, om Wallenberg ej funnits till?»

En annan allmän reflexion vill jag gärna göra i detta sammanhang. De stora valsegrarna till trots vill det synas, som om vårt beprisade svenska folkstyre lede av någon tvinsot i den meningen, att myndigheternas intresse för välfärdspolitik synes vara omvänt proportionellt mot folkets intresse härför. Jag menar icke härmed, att det icke på valdagen skulle finnas ett i siffror dokumenterat intresse för den statliga välfärdens expansion, utan jag menar folkets i insiktsfull kunskap dokumenterade intresse för politik. Kanske bjudes medborgarna numera så mycket nytt på en gång, att dess smältande överstiger deras förmåga, eller åtminstone deras vilja. Kanske har den utrikespolitiska dramatiken avlett intresset från inrikespolitikens kammarspel. Ja, kanske har den omständigheten, att voteringsmajoriteten fungerat så klickfritt i en tid, som präglas av längtan till tävlingens spänning, jagat bort intresset kring våra kamrars prosaiska förhandlingar. I vart fall skulle jag misstaga mig mycket, om jag förutsatte annat, än att det socialdemokratiska partiets ledning är fullt medveten om att dess seger ej till fundament har en oomtvistlig

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

solid och grundlig kunskap hos väljarna utan i främsta rummet är att tillskrivna känslöstämningar och marschvana. Intet parti kan vara främmande för att de gamla demokratiska bildningsidealerna nu äro längre från sitt förverkligande än tidigare. Varje parti — och icke minst det i valet triumferande — ha skäl till en tankeställare över temat: ideal och verklighet vid skapandet av den så kallade statsviljan.

På båda sidor ha vi lärt åtskilligt av de senaste åren; vad som i åskådningssväg kan fattas oss inom gränserna, ha vi haft övernog av utanför dessa. Det vore oriktigt att icke till de sista årens bästa politiska skörd räkna in den ökade ömsesidiga förståelse, som i åtskilliga viktiga frågor bärgats in. Enär det otvivelaktigt är partierna till vänster, som lärt mest av det nya och glömt mest av det gamla, har utvecklingen även givit oss på den högra kanten några solglimtar — sak samma sedan, om det är senkommen bättre insikt, vår argumentering eller Hitler, som kommit denna sinnesförändring åstad. I dagens vitala nationella fråga, om nödvändigheten att förstärka försvarskrafterna, tänka vi till uppsåtet lika, om ock meningarna i specialfrågor kanske komma att bryta sig. Så länge högkonjunkturen fortfar, äro vi också förskonade från krisstämningar med all den hets och ovisshet, som därmed följer. Ehuru väl några av de propositioner, som i trontalet bebådats eller ställts i utsikt, måste, så långt man nu kan förstå, i princip eller i detaljutformningen uppkalla oss till motstånd, synes årets riksdagsprogram ej behöva framkalla större politisk oro eller pressa fram lidelserna. Det blir väl ett typiskt mellanår av sådant slag, som vi ibland kunde ha, innan reformmotorn för sju riksdagar sedan påkopplades. Endast för herr Engberg under dennes sjunde skolår tycks motorn alltjämt rusa.

Den i statsverkspropositionen förordade beskattningen är fortfarande mycket hög, men en källa till tillfredsställelse är, att den föreslagna försvarsförstärkningen av engångskaraktär anses kunna täckas utan extraordinära skatter, det vill säga med hjälp av alla de engångsintäkter, som man i finansdepartementet är efter år vid städningen före riksstatsförslaget uppgörande har turen att hitta. Finansministern har här alltså föreslagit en operation av samma slag, som när det i fjol ifrågasattes att täcka kostnaderna för en del av 70-miljonersanslaget med disponibla tillgångar. Men vem erinrar sig inte agitationen i höstvalen mot dem, som vågade antyda något sådant, som nu av regeringen anses ganska naturligt och endast riktigt.

Givetvis visar det en stor styrka hos det svenska folkhushållet och dess hitintills relativt fria företagsamhet, att skattekraften kunnat ökas i takt med utgifternas oavbrutna stegring. Med rätta erinrade finansministern i sin budgetrevy i radio om den successivt förbättrade produktivitet, som utmärker svenskt näringsliv. Jag vill därtill knyta förhoppningen, att han och hans kolleger därav dra de rätta realbetonade slutsatserna med avseende å deras socialistiska barnatro. Det gäller dock för regeringen att ej dra för stora framtidsväxlar på denna produktivitetsstegring och därav skapad skattekraft. Jag tillåter mig erinra om vad docenten Svennilson framhåller i befolkningskommissionens i december förra året avlämnade slutbetänkande, nämligen att man för det närmaste årtiondet eller något längre »vid ett försiktigt bedömande måste räkna med möjligheten av en mindre gynnsam utveckling på vissa områden av näringslivet än den hittillsvarande». »Betingelserna för jordbruks- och bostadsproduktionen kunna sålunda», säger kommissionen, »i vissa avseenden icke förväntas utveckla sig i lika gynnsam riktning som tidigare.» Befolkningskommissionen säger vidare: »Det synes även svårt att med någon större grad av säkerhet göra gällande, att betingelserna för hemmamarknadsindustrierna i övrigt samt för exportindustrierna skola komma att ge-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

stalta sig gynnsammare än tidigare. De betingelser för produktionsutvecklingen, till vilka hänsyn med större säkerhet kan tagas, peka sålunda övervägande i en mindre gynnsam riktning.» Så långt befolkningskommissionen.

Icke minst det föreliggande riksstatsförslaget vittnar om att försiktighet måste iakttagas i det reformarbete, som alltid förestår i en progressiv stat och som ej blott kan ligga det stora regeringspartiet om hjärtat. Ty det bestående intrycket av årets högkonjunkturbudget är faktiskt statsfinansernas ansträngning. Endast förefintligheten av extra tillgångar har möjliggjort balansering. Och oberoende av om ett sådant läge skulle inträda, som gjorde det möjligt att reducera de extra försvarsanstalterna — ingen tror dock därpå under den närmaste tiden — stå många reformer jämte löneregleringar och automatiska utgiftsstegringar i kö och vänta. En länsstyrelse har nyligen i ett yttrande framhållit, att endast vad befolkningskommissionen föreslagit rörande beklädnadsbidrag, familjeunderstöd, fria måltider, läkemedel och prisrabatter uppgår för det allmänna till 170 miljoner kronor, varav huvudparten på staten. Samtidigt härmed kan man konstatera, att befolkningskommissionens lilla ungarlösskatt skulle ha givit allenast 15 miljoner kronor och att möjligheten att delvis finansiera en familjevårdande politik genom införandet av så kallade familjelöner mycket snabbt avfärdats av kommissionen, tydligen emedan de svenska fackföreningarna ej vilja lyssna på det örat. Beträffande de automatiska utgiftsstegringarna vet man blott, att de äro oundvikliga och betydande inslag vid varje budgetreglering; hur stora de kunna bli under de närmaste åren däröver har i år icke någon beräkning gjorts i statsverkspropositionen. Och vissa löneregleringar äro ofrånkomliga, så framt staten vill låta sina tjänare få välförärvnad och välförtjänt del av välståndshöjningen. Till allt detta kommer det stora ovisshetsmomentet vid regleringen av förhållandet mellan statens och kommunernas utgifter. Ingen bestrider nödvändigheten av denna reglering såsom ett led i en klok landsbygdspolitik, men ingen kan heller vara blind för dess statsfinansiella konsekvenser, det vill säga dess förträngande av ramen för de påtänkta statliga sociala reformerna. Vad en långvarig depression skulle kunna innebära av skuldsättning och nedskärning, behöver ej ens antydast. Korteligen sagt: statsverkspropositionen är en stark varning mot att göra vårt land till en den ekonomiska sorglöshetens vrå.

Det måste vara politikens mål att i mån av möjligheter och resurser skapa allt bättre förhållanden för medborgarna, för de produktiva likaväl som för de hjälpbehövande och åldersstigna. Slutsatsen härav blir icke blott, att man skall avpassa utgifterna efter tillgångarna, utan även att man genom en klok näringspolitik, som ökar tillgångarna, också kan lättare skapa de önskade förbättringarna i samhället. Det är kanske ännu för tidigt att bedöma, huruvida de av regeringen gjorda inviterna till näringslivet om bättre samarbete mest skall komma att ta sikte på exploateringen av näringslivets intäkter eller på stärkandet av dessa. När den statliga finanspolitiken uppenbarligen står inför fortsatt mer eller mindre oundviklig expansion, måste man emellertid kräva större klarhet om planerna för den överskådliga framtiden, än vad som nu står att läsa i finansministerns uttalande i statsverkspropositionen. En sådan långfristig finansplan har från vårt håll många gånger efterlysts, men det enda resultatet i år är, att den tidigare beräkningen av en tioårsbudget bortfallit ur de tryckta akterna. Ej ens en beräkning av de närmaste årens automatiska utgiftsstegringar finnes där. Varför skulle just planhushållningens regering, och därtill en regering med en tekniskt så erkänt skicklig finansminister som herr Wigforss, ha sådan fasa för finansieringsplaner, eller — om regeringens båda grupper inte äro sams om framtidsreformerna — för alternativa planer? Givetvis kunna därvid blott grova kalkyler tänkas. Inte minst väljarmassorna borde ha rätt att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

få dylika kostnadsförslag till påseende, innan de utställa en fullmakt åt regeringen att sätta arbetet med socialpåbyggnaden i gång.

Finansministern — eller riksskattmästaren, med vilken gamla svenska titel herr Wigforss med sin förnöjelse i utkrävandet av skatter egentligen borde hedras — har emellertid ett svar att ge både i statsverkspropositionen på sid. 9 och ännu expressivare i radiotalet. Han anser statsutgifternas fortsatta ökning vara väljarnas sak, eller »beroende av medborgarnas villighet att begränsa sina enskilda utgifter för att tillåta en stegring av de genom det allmänna verksamhet förmedlade». Om skatten utmättes proportionellt, vore denna gest mot demokratiens majoritetsregel fullt naturlig. Men finansministern vet bättre än någon annan, att skatteskalen är konstruerad för att verka olika för olika inkomstgrupper, och verka till och med så, att vissa grupper ha direkt favör av skatte-stegringar, som blott eller huvudsakligen träffa andra. Om det är något råd, som vi oppositionsmän vilja ge finansministern, är det, att han ej måtte av sin demokratiska lidelse drivas till att knäfalla för folkmajoriteten och göra denna till den i skattefrågor främst ansvariga instansen. Icke minst på finansernas område gäller det för regeringen med dess högre insikt att leda och ej ledas. Här om någonsin kan man tala om spåren utomlands, som förskräcka. Om folket i Frankrike förstått de finansiella sammanhangen, varför forcerade man då fram den politik, som ruinerat Frankrike ekonomiskt och därigenom även utrikespolitiskt, allt under ett par korta år, bärande folkfrontens ominösa namn? Om det demokratiska Schweiz läste jag för något år sedan en fackmanuuppsats, enligt vilken där ingenting fruktades mer än finansreferendum. Och på den tiden, då de stolta orden om svenska folkets urgamla rätt att sig beskatta inristades i regeringsformen, flöt av skatterna intet annat tillbaka till de skattskyldiga som återbäring än en viss rättssäkerhet; ordet social var då ungefär lika okänt som ordet radiolicens.

Varje år vid denna tid ha vi oppositionsmän brukat ställa frågan: vart går färden? Regeringsledamöternas uttalanden under valrörelsen spredo ingen större klarhet än förut, och väljarna utskrevo en blankfullmakt. De mångtydiga uttrycken »fortsatt välfärdspolitik» och »omdaning av samhället» skola vi åter möta, utan att därför bli visare och vissare om framtiden. Så mycket är tydligt, att den teoretiska diskussion, som förut var socialdemokraternas livsluft, förbytts i den mest opportunistiska realpolitik. Det gamla programmet har ut-satts för ett undantagstillstånd, och under ett dylikt vet man av erfarenhet, att allt kan hända.

Vissa tendenser kunna likväl utläsas. Vi gå mot en allt påtagligare totalitet vid statsskickets tillämpning. Under de två sista riksdagarna har det många gånger klagats över majoritetens själv tillräcklighet och maktfullkomlighet, från oss i opposition högljutt. från majoritetens djupa led dovt eller undertryckt. En socialdemokratisk borgmästare — dock icke Malmös — lär för några dagar sedan ha döpt den nyaste svenska parlamentarismens typ till boskapsskötselns. En annan tendens är strävan att politisera förvaltningen på så sätt, att de viktigaste verken besättas med pålitliga krafter. — När jag påtalar detta, vill jag icke ha detta uttalande tolkat som något misskännande av den personliga dugligheten hos de män, vilka regeringen senast placerat på nyckelposter. — En viss tendens att inordna förvaltningen under den allsmäktiga regeringen finnes obestriddligen, och denna tendens står i klaraste strid mot svensk tradition och andan i svenska förvaltningsprinciper. Flagrant är majoritetens övergrepp vid besättandet av presidieposterna i riksdagen. Snart äro kanske alla åtta ordförande-posterna i socialdemokratiska händer, vilket måste betraktas som ett utslag av samma privilegieanda som när adeln och de äldsta greveätterna med självskrivnenhetens rätt innehade ordförandeuppdragen.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Trots att socialdemokraterna ideligen betygat sin avsky för diktaturerna, råder det uppenbara förhållandet, att dessa diktaturer intressera regeringen i deras egenskap av sociala experimentalfält. Måhända urskulda sig socialdemokraterna för sällskapet genom att säga, att de äga förstfödslovet till den omläggning av samhället, som till exempel nationalsocialismen snabbt genomfört. Må patentstriden avdömas hur som helst — obestriddigt är samhället hos oss på väg att omvandlas i samma antiindividualistiska riktning som söder om Östersjön. Ändock borde våra socialdemokrater ej ha kunnat undgå att märka det oupplösliga sambandet mellan ekonomisk ofrihet och andlig. Det finns en linje, där de samhälleliga eller de kollektivistiska åtgärderna för medborgarnas välfärd och trygghet övergå till ett faktiskt förkvävande av den medborgerliga frihet, utan vilken en sann demokrati ej kan tänkas.

Jag skyndar mig att tillfoga, att en ny tids förhållanden kunna kräva nya principer, att den gamla individualismen ej gärna kan tänkas helt åter, att en klok socialpolitik eller näringspolitik kan förenas med frihet under självansvar, att till exempel statens ingripande till förmån för jordbrukarklassen var nödvändigt, när världshushållningens kaos gjorde de gamla hjälpmetoderna effektlösa, och så vidare. I det ökade samarbetet mellan människor i samma yrkesställning ligger ur många synpunkter ett framsteg, även om det skulle innebära en viss återgång till äldre förhållanden. Men därifrån och till att utsträcka samhällsverksamheten blott för samhällsverksamhetens egen skull måste steget vara långt. Visserligen har från regeringshåll på sistone även den ekonomiska frihetens lov sjungits, i synnerhet på banketter, men man vet dock inte riktigt, vad man skall tro härpå. Om man går till en så intressant publikation som berättelsen över vad i rikets styrelse etc. — intressant icke minst ur synpunkten av att man där kan se, i vilket parti sakkunskapen enligt regeringens mått är förhållandevis mest och minst utbredd — hittar man icke så få kommittéer, som skola »omdana». Åtskilligt i den vägen har kommit och kan väntas från till exempel försäkrings- och trafikförsäkringskommittéerna, aktiebolagsrevisionen, byggnadsindustrisakkunniga, befolkningskommissionen, exporthuskommittén, arbetslöshetsutredningarna rörande de utsatta områdena, bostadssociala utredningen, rationaliseringskommittén, 1936 års järnvägskommitté, 1936 års trafikutredning, utredningen angående vägväsendets förstatligande, granitkommittén, tobakshandelsutredningen, arrende- och egnahemsutredningarna, skogsutredningen, halmindustrisakkunniga, näringsorganisationssakkunniga, tackjärnsutredningen och gruvsakunniga. Härtill komma de anstalter, som kunna bli nödvändiga för den ekonomiska försvarsberedskapen. Naturligtvis torde mycket av vad dessa utredningar komma till vara både motiverat och välbehövligt. Men denna axplockning är tillfyllest för att visa, varthän färden går. Och detta är blott några av de i år redovisade utredningarna, till på köpet under en »reform-paus». Vad skulle inte kunna inträffa, om denna utredningsprocess får fortgå blott under ytterligare några år och om en kris därjämte utbryter, med alla de oförutsedda problem och med all den uppfinningsrikedom och lättmottaglighet för djärva hugskott, som höra kriser till. Man frågar sig ovillkorligen: finns det något tvingande skäl för regeringen att under de närmaste åren i forcerad takt minska näringslivets frihet och samtidigt höja fordringarna på dess sociala prestanda samt därigenom så att säga bränna ljuset i båda ändarna?

Den viktigaste sociala reformen just nu efter 1930-talets alla nyanordningar och utvidgningar ligger nog icke på det materiella planet. Den är i stället att ingjuta i människorna ett större självansvar. Icke så att många i brydsamma och små omständigheter icke alltjämt skulle känna självansvarets plikt. Men det berättas för mycket, icke minst av de socialt verksamma, om förslappat ansvarsmedvetande, om lättsinnig sorglöshet hos ungdomen inför framtiden, om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

likgiltighet för laga försörjningsskyldighet, om systematisk strävan att pungslå det allmänna och missbruka den hjälp, som avsetts för de behövande och hjälplösa. I fråga om nedkämpandet av denna samhällsmoral borde ingen meningskiljaktighet behöva uppstå mellan partierna. Man kan inte nöja sig med att lita till socialvårdskommitténs arbete. Lika viktigt är, att man icke i missriktat socialt nit vid det fortsatta reformarbetet ger lastarenom rum. Regeringens ledamöter borde använda sina framstående pedagoger till att någon gång tala social moral.

Finansministern ser ganska optimistiskt på konjunkturen. Även om detta i stort sett vore riktigt, så är det dock på några av näringslivets områden, där läget är långt ifrån ljust. För såväl skogsbruk som jordbruk ser det ganska bekymmersamt ut. Sysselsättningsgraden inom Norrlands skogsindustri minskas och jordbruket, framför allt i Mellansverige och Norrland, har det ganska besvärligt.

Landsbygdens avfolkning fortfar i ökat tempo — om det är trots eller på grund av den socialistiska välfärdspolitiken lämnar jag därhän. Fakta ha vid årsskiftet konstaterats i talande folkmängdssiffror för städer och landsbygd. Sannolikt lockar den högre inkomsten i städer och samhällen och dessas andra verkliga eller inbillade fördelar i trivselhänseende. Men i än högre grad än den mystiska tjusning och sugning dessa saker kunna utöva på landsbygdungdomen — det är främst ungdomen, som flyr landet — så torde det vara bristande tillit till en god framtida försörjning inom fäderneyrket, som är främsta skälet till ungdomsflykten från jordbruket.

Löften och utfästelser från regeringshåll, att landsbygden och jordbruket skola få sin berättigade ställning och dess folk jämbördighet med andra yrkesgrupper i fråga om levnadsstandard, ha givits i en utsträckning, som medfört stora förhoppningar hos jordbruksfolket — och givit socialdemokraterna majoritet i riksdagen. Men det synes, som om tilltron till löftenas uppfyllande knappast längre är för handen hos landsbygdens befolkning. Det är många tecken utöver flykten från landsbygden, som tyda härpå. Förhållandena på landsbygden och inom jordbruket äro också sådana att den bristande tilltron till de framtida möjligheterna är förklarlig. Jag inskjuter här: försvarlig kan en bristande tro på exempelvis jordbrukets framtida möjligheter dock inte gärna vara, ty jordbruket är trots allt vår modernäring och utan den kunna vi ej vara. Jordbrukets folk har förresten förr visat prov på stor förmåga att ordna upp varje handa. — Men det gäller nu att se sakerna sådana de äro för tillfället. Särskilda svårigheter i åtskilliga avseenden göra jordbrukarna icke bara bekymrade utan förorsaka hos många en känsla av besvikelse och bitterhet. Jag skall inskränka mig till *en* fråga, som är mycket bekymmersam nämligen byggnadsmöjligheterna för jordbruket.

För att motverka de ökade arbetskostnaderna måste jordbrukarna i hastig takt rationalisera och bland annat verkställa omfattande byggnadsarbeten i fråga om ekonomibyggnader. Ökade krav på bostäder tvinga till om- och nybyggnad av bostadsbeståndet. Och det skall ske hastigt också. Genom anmälningar till länsstyrelserna och mer eller mindre tillförlitliga tendentiösa radio-skildringar åstadkommes ökad forcering. Det är verkligen stora byggnadsuppgifter, jordbruket och hela landsbygden stå inför. Till deras utförande har övervägande antalet jordbrukare knappast tillgängliga medel. Brist råder på byggnadsarbetare, och kostnaderna ställa sig skrämmande höga. Dessa byggnadskostnader stå icke i rimlig proportion till jordbrukarnas inkomster och resurser. Ett förhållande, som i hög grad komplicerar och fördyrar byggandet på landsbygden, är, att byggnadsarbetarnas fackföreningar i städerna utsträcka sitt monopol och mätningssystem allt längre på den rena landsbygden med ty

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

åtföljande verkan, att byggnadskostnaderna där bli lika höga som i städerna. De höga byggnadskostnaderna på landsbygden och därav förorsakade svårigheter är en fråga, som tilldrager sig allt större uppmärksamhet, den är också en ömtålig fråga, men detta får inte förhindra att den dryftas.

I sitt radioföredrag den 7 september i fjol yttrade jordbruksministern: »Trots gynnsammare ränteförhållanden får jordbruket icke betungas med för höga förräntningsbördor. Jordbrukets byggnadskostnader böra därvid särskilt beaktas, så att byggnaderna på ett jordbruk icke bli så dyrbara och förräntningen försvåras. Här synes genom samförstånd mellan företagare och byggnadsarbetare en avvägning böra ske, som möjliggör bättre och rimligare förhållanden.» Jag tillät mig att i en radiodebatt, som ägde rum kort tid därefter, framhålla, att ordnandet av de kaotiska och abnorma förhållanden, som kännetecknade byggnadsarbetsmarknaden på landsbygden, vore ett fält för en regering, som sagt sig vilja leda utvecklingen. Därtill svarade jordbruksministern, att han redan varit i förbindelse med organisationerna. De lyssnande jordbrukarväljarna antogo väl, att det nu skulle bli bättre förhållanden, men ännu så länge har ingen förminskad lust i fråga om byggnadsarbetarnas fackföreningars krav på monopol och tillämpning av mättningsregeln förmärkts. Tack vare införande i lantarbetaravtalet av bestämmelse om viss betalning för byggnadsarbete för och hos de avtalande parterna har en viss förbättring åstadkommit för dem, som ha byggnadskunnigt folk fast anställt, men som alla veta är det blott ett fåtal större gårdar, vilka ha eget byggnadsfolk. Då åstadkommandet av mera ordnade och rimliga förhållanden i fråga om arbetskostnaderna för landsbygden är en ytterst betydelsefull fråga, tillåter jag mig fråga jordbruksministern om resultatet av hans hänvändelse till arbetarorganisationen och huruvida man kan räkna med hans och regeringens ingripande för att hålla byggnadskostnaderna på landsbygden på en rimlig nivå eller för att, såsom jordbruksministern själv sade den 7 september 1938, möjliggöra bättre och rimligare förhållanden.

Det spända internationella läget oroar oss alla kanske mer än allt annat. Alla minnas vi nog såsom i går septemberdagarna, då Europa stod närmare katastrofen än någonsin sedan 1914. Alla veta vi, att situationen alltjämt är lika laddad, att Münchenmötets paroll »fred i vår tid» fått sitt eko i nya upprustningar. Alla veta vi också, att utvecklingen inom krigföringen ökat farorna för vårt eget land. Mycket talar för att ett stormaktskrig om eller när det utbryter kanske skall föras ej blott nära utan också innanför Nordens gränser. Därför blir förstärkningen av vårt försvar denna riksdags huvudfråga.

Med största tillfredsställelse iaktta vi, att regeringen ej längre tvekar om att vår egen försvarsvilja och beredskap äro vårt starkaste för att ej säga enda pansar. Ombytet på försvarsministerposten vid det av oss alla högt skattade statsrådet Janne Nilssons fränfalle har snarast förstärkt detta intryck sedan en av socialdemokratiens främste ställt sin handlingskraft till förfogande för försvarsdepartementet. Med särskild glädje konstatera vi, att den gamla striden om sjöförsvar och artilleriskepp nu synes kunna avblåsas. Men samtidigt konstatera vi, att intet i trontalet eller statsverkspropositionen yttrats om övningstiden vid armén eller inkallelse av de senaste årens värnpliktiga till beredskapsövningar. Då en jämkning av övningstiden uppåt eller åtminstone vissa tillfälliga åtgärder för ökad personell beredskap synes högeligen påkallad, vill jag fråga försvarsministern, om denne verkligen anser arméns nuvarande utbildning och den personella beredskapen tillfredsställande? Och anser försvarsministern, att Sveriges beredskap verkligen är så stark att i nuvarande hotande läge kategoriklyvningen alltjämt bör bibehållas — en klyv-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ning, som dessutom så flagrant strider mot folkförsvarets och den allmänna värnpliktens idé? Vidare vill jag framhålla behovet av snara och kraftiga åtgärder för förbättrat luftvärn och luftskydd. Av vad som sagts i statsverkspropositionen kan man ej få intrycket att regeringen kommer att föreslå tillräckliga åtgärder för erforderlig försvarsberedskap i den hårda och hänsynslösa tid, som nu råder.

Den allvarligaste punkten i försvarsfrågan just nu är kanske den ekonomiska försvarsberedskapen. Sannolikt gjorde den svenska regeringen i september samma obehagliga upptäckt, som den engelska lär ha gjort, nämligen att det var allt annat än väl beställt med försvarsberedskapen. Hur kände regeringen det timmarna före Münchenmötet? Kanske var tiden inne för försvarsministern och de övriga socialdemokratiska regeringsledamöterna att även ägna en tanke åt striden i försvarsfrågan ett par år tillbaka i tiden och beklaga sin egen dåvarande brist på förutseende. Högeligen av nöden och snabbt behövlig synes mig en omorganisation av den ekonomiska försvarsberedskapskommissionen. Dess ledande post bör icke vara en bisyssla och dess personal bör icke vara företrädesvis statistisk-kameral. Särskilt har det måst förvåna, att ordförandeskapet ej betraktas viktigare än att detta överlämnas åt en person, som samtidigt är nyutnämnd landshövding i ett stort län, ordförande i tobaksmonopolet och dessutom förordnad att ensam utreda departementalorganisationen. Så fattigt på kvalificerat folk är väl ej detta land, att en enda skall behöva överbelastas på detta sätt. Om några poster i detta land böra vara besatta med dugliga män med heltidstjänst, är det de ledande posterna i beredskapskommissionen just nu. Mest trängande i fråga om den ekonomiska beredskapen framstår för mig att landet tillförsäkras drivmedel. Ej mindre väsentligt är att med kraft inrikta strävandena på att göra Norden som helhet genom ömsesidig hjälp och klok lagringspolitik alltmer oberoende av yttervärlden under krig — och kanske därigenom i viss utsträckning även under fred.

Som ett led i en trygghetspolitik räknar jag också den preliminära överenskommelse, som i dagarna slutits med Finland angående Åland. Den har vårt stöd. Ålands skyddande är även ett svenskt intresse och det är Finlands och Sveriges sak att gemensamt söka hålla främmande makter borta från lusten att vilja »beskydda» denna ögrupp. När Sverige medverkat till överenskommelsen med Finland, inlägga vi däri även förväntan, att Helsingfors skall visa det tillmötesgående mot ålänningarna som den åländska självstyrelsens anda hjuder.

Jag vill, herr talman, sluta med blott några korta ord om folkförbundet, viss om att denna fråga blir föremål för närmare dryftande under riksdagens gång. Hur armt och betydelselöst förbundet blivit, positivt sett och som fredsfaktor, har utrikesministern under hösten värtaligt skildrat. Intet är att tillägga härtill. Om förbundet skall ha en framtid, behövs det andra krafter än de, som Norden kan mobilisera för att åstadkomma denna renässans. För ögonblicket kunna vi väl påkalla reformation av N. F. men vi äro också skyldiga att dra slutsatsen av det miserabla läge, vari N. F. efter maktens förskjutning i Europa försatts. Härvid kunna vi konstatera, dels att den aktion utrikesministern i fjol gjorde beträffande tolkningen av sanktionsparagrafen var förvillande lik syftemålet med den reservation, som högern i våras avgav vid behandlingen av N. F.-frågan, dels ock att denna aktion obestriddligen ledde till en viss framgång i Genève i höstas men att något oreserverat erkännande av Sveriges handlingsfrihet ej utvunnits. Denna oklarhet om Sveriges förpliktelser vid ett krigsutbrott kan skapa de allvarligaste risker för vårt land att hålla sig utanför konflikter, vilka risker ej

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

svara mot den trygghet, det orkeslösa N. F. förmår skänka. Mig synes läget bestämt peka på tvenne slutsatser. Sverige med sitt utsatta läge i axelns förlängning kan göra slut på varje tvivel om sin hållning i en stormaktskonflikt genom att liksom Schweiz under nuvarande förhållanden proklamera ren neutralitet — alltså ej blott handlingsfrihet — och som villkor för fortsatt kvarblivande i N. F. kräva erkännande härav. Under angivna förutsättning kan Sverige — även i likhet med Schweiz — genom fortsatt medlemskap skänka sitt stöd åt de ideella strävanden, som N. F. representerar och som i vår tid behöva varje stöd allt intill den dag då — såsom vi aldrig kunna upphöra att hoppas — nävrättens anda viker från västerlandet.

Herr Larsson, Sam: Herr talman! När man i dessa dagar läser den socialdemokratiska pressen, får man ett starkt intryck av att vår nådiga regering och alldeles särskilt vår — om möjligt — ännu nådigare finansminister i år åstadkommit ett budgetförslag, som har alla de högsta fullkomligheter, en idealbudget med andra ord. Endast en partiförblindad illvilja kan finna skynten av brist i en sådan budget. Den är ju balanserad. Den innebär skattesänkning, och den är — vad oppositionen särskilt krävt — återhållsam till ytterlighet i fråga om nya utgifter. Endast i fråga om försvaret innebär den nya utgifter av betydelse, och just på den punkten har man från oppositionshåll påyrkat hänsyn till de oroliga förhållanden, som råda i världen. Varför i all rimlighets namn är man inte då belåten? Varför tackar man inte på sina bara knän en finansminister, som så mästerligt handhaft statens affärer, att han kunnat framlägga en så underbar budget?

Ja, så ungefär låter det i den socialdemokratiska pressen eller sådan är åtminstone andemeningen i dess uttalanden. Och därtill fogar man bittra ord av klander mot dem, som inte omedelbart erkänna underverkets ofelbarhet utan förmena, att till och med själva solen *kan* ha fläckar. Nära nog rörd till tårar kan man bli över sin egen uslighet, när man hör hur den gamle kommunist, som för närvarande redigerar regeringens huvudorgan, särskilt uttalar bekymmer över den borgerlighet, som i sin kritik mot regeringen till bundsfövanter även fått kommunister!

Om man inte omedelbart faller till föga för detta lovprisande och instämmer i hyllningskören till finansministern, så *kan* det, herr talman, ha sin förklaring om också inte sitt försvar — ty en sådan dålighet kan väl knappast försvaras — däri att vi blivit så vana att socialdemokratiska tidningar lovprisa de socialdemokratiska ministrarna, att detta lovprisande i och för sig icke längre vare sig imponerar eller övertygar. Om finansministern framlägger en överskotts- eller underskottsbudget, en budget med så kallad andhämtningspaus eller en budget, i vilken rikliga anslag äskas till nya ändamål, en väl balanserad budget eller en budget med stora hål, som fyllas med låne-medel — i alla sådana fall, som förekommit eller kunna tänkas förekomma, är den socialdemokratiska pressen lika villig att enstämmigt förklara just den lösning, som varje gång presenteras, innebära den högsta tänkbara visdom och ekonomiska klokskap. Denna metod kan bli litet ansträngande att tillämpa, när finansministern heter Wigforss och när han får tillfälle att så många år å rad motivera finansplaner, ty finansminister Wigforss älskar uppenbarligen icke upprepningar. Han vill inte återge samma motivering två år efter varandra, även om förhållandena skulle kunna vara ungefär likadana. Han föredrar omväxling och han har en beundransvärd förmåga att på ett övertygande sätt motivera vilket ståndpunktstagande han än väljer.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

För presskören vore det inte lika enkelt, om den inte sedan gammalt hade inställt sig på att ständigt säga: Vad far gör är alltid det rätta!

Jag är nu, herr talman, inte dummare än att jag begriper att på detta resonemang skall antingen herr finansministern själv eller någon av hans vapendragare omedelbart svara: Precis samma fel gör ju oppositionen sig skyldig till, då den grinigt kritiserar finansministern, vare sig han gör budgeten på ena eller andra sättet. Ingenting är till lags för den. För att inte det svaret eller den invändningen skall kunna med rätta riktas mot mig, är jag, herr talman, nog uppriktig att redan från början säga ifrån, att den nu framlagda budgeten enligt min mening är riktigt bra, praktiskt taget så bra som den under nu rådande förhållanden kunnat bli. Jag ger finansministern oförbehållsamt erkännande icke blott för hans skicklighet — den brukar ju alltid lovprisas — utan också i stort sett för det sätt, på vilket han löst de föreliggande problemen.

Och jag är ganska säker på att finansministern själv i långt mindre grad än hans egen press är känslig för kritik eller ovillig att höra andra uppfattningar än sådana, som överensstämma med hans egen. Det *kan* ju hända, att olika åskådningar med ungefär samma rätt kunna göras gällande. Och det *behöver* inte vara illvilja, om man tillkännager en annan och avvikande mening.

Om det nu framlagda budgetförslaget skall jag nöja mig med att konstatera, att det räknar med fortsatta goda konjunkturen, att det icke — utom för försvaret — upptager större nya utgifter, att det i realiteten är en underbalanserad budget — vilket emellertid inte kan avläsas i den nyskapade budgetjämningsfonden — och att skattenivån bibehållits på samma höjd som före de extra ordinära skattehöjningarna vid 1938 års riksdag.

För egen del finner jag, att finansministern anfört övertygande och tillräckliga skäl för sin ståndpunkt. Visst hade även andra utvägar kunnat tänkas. Det hade exempelvis inte legat någon orimlighet i att även nästa års försvarsutgifter till någon del täckts genom en måttlig höjning av skatterna, till exempel av spritskatten. Men det kan knappast tillkomma riksdagen att gent emot Kungl. Maj:t påfordra högre skatter än Kungl. Maj:t funnit erforderliga. Någon tvekan kan också hysas i fråga om finansministerns åtgärder att under en högkonjunktur som den nuvarande täcka en faktisk budgetbrist med hopskrapade inkomster av engångsnatur.

Jag låter dock sådana invändningar fara och accepterar för min del årets budgetförslag sådant det föreligger. Däremot kan jag inte underlåta att med utgångspunkt från det nu framlagda budgetförslaget låta tankarna gå till framtiden, och då bli utsikterna allt annat än ljusa.

I fjol ställde finansministern i utsikt, att ett övervägande skulle ske i ett större sammanhang rörande de olika åtgärder — närmast sociala reformer — som nått fram till aktualitet. Dessa skulle vägas mot varandra och mot de kostnader, som krävas för deras förverkligande. Denna finansministerns tanke gav jag vid fjolårets remissdebatt min livligaste anslutning. Jag känner inte till, vad som sedan gjorts för att förverkliga finansministerns tanke. Det skulle vara av intresse att höra, om finansministern vidhåller sina planer på ett dylikt övervägande, och det skulle inte heller vara betydelselöst, om man kunde få veta, under vilka former detta övervägande skall ske, och även de grupper, som inte tillhöra regeringskoalitionen, skulle bli representerade vid dessa överväganden. Det måste vara av största vikt att man åtminstone allvarligt eftersträvar att få en sådan översikt som den, vilken finansministern i fjol utlovade. Har man inte den, kan man mycket hastigt ställas inför överraskningar av det mest obehagliga slag.

Och det kan, herr talman, inte hjälpas, att årets budget säger oss att vi redan

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nästa år kunna stå i ett sådant läge, att vi tvingas antingen till betydande skatthöjningar eller till avsevärda nedskärningar av utgifterna. En tredje möjlighet att skaffa staten ökade inkomster anmäler sig kanske då: införande av statsmonopol eller socialisering av någon näringsgren, som kan anses vara lukrativ. Om man redan i år måste bottenskrapa besparingarna och hålla tillbaka utgifterna, hur blir det, när alla under förberedande varande stora sociala reformer skola genomföras och medel därtill måste anskaffas? Även om man vågade räkna med goda konjunkturer under de närmaste åren, äro utsikterna skrämmande. Det skulle vara högst tacknämligt om finansministern ville för riksdagen yppa något om hur han tänkt sig framtidens finansiering av de ideligen ökade krav, som ställas på statskassan. Jag bortser då avsiktligt från konjunktursvängningarna och räknar allenast med den så att säga normala utvecklingen. Naturligtvis kunna väl de direkta skatterna tåla vid någon ytterligare höjning utan att en katastrof inträffar, och givetvis kunna vissa konsumtionsvaror indirekt beskattas, några såsom sprit, kaffe och tobak kanske rätt avsevärt, innan skatteförhöjningen medförs sådan minskning i konsumtionen, att staten förlorar på affären. Men är det de vägarna man tänker gå? Och huru skall man eljest skaffa erforderliga medel? Det må vara tillåtet att fråga eftersom man *vet*, att utgiftstegringen icke kommer att avstanna. Redan de ofrånkomliga automatiska stegringarna äro mycket betydande, och nya behov anmäla sig oavlåtligt. De flesta av dem äro synnerligen väl motiverade, och åtskilliga såsom vissa av dem, vilka stå i sammanhang med befolkningsfrågan, eller som röra riksförsvaret, äro säkerligen ofrånkomliga. Det är ingen illvillig frågvishet, om man med uppriktig oro spörjer: vart bär detta ekonomiskt hän?

För att nu vara fullt uppriktig måste jag, även med risk att liksom i fjol ådraga mig herr finansministerns synnerliga onåd, uttryckligen säga, att den oro, som jag anser mig nödgad hysa för vår ekonomiska framtid, blir större eftersom jag *vet*, att det politiska parti, som nu faktiskt har allenamakt i detta land, medvetet eftersträvar en omdaning från grunden av det nuvarande samhället. Finansministern ville i fjol som helt förlegade argument bortvifta alla erinringar om den förefintliga grundväsentliga skillnaden mellan de ekonomiska åskådningar, som principiellt bygga på enskild äganderätt och fri företagsamhet å ena sidan och å den andra den åskådning, som principiellt eftersträvar socialisering av näringslivet. Men skillnaden finns, och den kan bli av utomordentligt stor betydelse i en snar framtid.

I fjol var det valår. Vid sådana tillfällen talar man så litet som möjligt om socialisering. Man har uppenbarligen ingen riktig tilltro till socialiseringen som nyttigt dragpläster vid val. Men efter valet ha de ledande socialdemokraterna blivit modigare och mera öppenhjärtiga. På senhösten ha flera av våra socialdemokratiska statsråd givit till känna vad vi sannolikt ha att vänta i fråga om socialiseringsåtgärder. Det vore oriktigt om man sade, att dessa uttalanden lugnat den borgerliga opinionen i landet. En allmän osäkerhet måste tvärtom bli följden. Näringslivet kan omöjligen få den blomstring det eljest skulle kunna ernå, om det lever under ett latent hot om stundande socialisering.

Om jag sedan, herr tahnän, med den rätt som traditionsenligt anses tillkomma talarna i remissdebatten, får säga några ord om ett ämne, som alls icke beröres varken i frontal eller statsverksproposition, skulle jag vilja något beröra arbetsmarknadens problem. Vid flera föregående tillfällen har jag offentligen givit uttryck åt min höga uppskattning av den svenska fackföreningsrörelsen. Jag har den bestämda meningen, att de fackliga organisationerna i stort sett utfört ett utomordentligt betydelsefullt arbete. ej blott till

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

höjande av arbetareklassens ekonomiska och sociala standard, utan även för att bringa ordning och reda på arbetsmarknaden. Att missgrepp och även övergrepp understundom förekommit berövar icke detta allmänna omdöme dess riktighet. Ett nytt och enligt min mening synnerligen glädjande bevis på den svenska fackföreningsrörelsens starka känsla av sitt ansvar ha vi fått i det s. k. saltsjöbadsavtalet. Det skulle emellertid vara orättvist, om man icke i detta sammanhang likaledes gäve ett lika uppriktigt erkännande åt arbetsgivarnas organisation. Jag betraktar det som ett storslaget uttryck för känsla av samhällssolidaritet från parternas sida, att detta avtal kunnat komma till stånd. Min livliga förhoppning är också, att detta huvudavtal måtte komma att åtföljas av avtalsmässiga överenskommelser med samma innebörd inom de olika facken. Om så sker, och om avtalen också hålla vid kommande kriserade påfrestningar, har ett mycket stort steg tagits till arbetsmarknadens pacificering, helt säkert båda parterna och framförallt samhället till gagn.

Det må emellertid tillåtas mig att — utan att därigenom i minsta mån föringra saltsjöbadsavtalets betydelse — göra några påpekanden i detta sammanhang. Först och främst torde det väl vara uppenbart, att detta avtal med säkerhet aldrig kommit till stånd, om man icke från riksdagens sida så ivrigt eftersträvat en lagstiftning till skydd för tredje man och vad som därmed äger sammanhang. Parterna ha velat undvika en sådan lagstiftning, och därför ha de på egen hand kommit överens om detta avtal. Riksdagsinitiativet har sålunda här varit det primära och mest betydelsefulla. Den största bristen som återstår, även om saltsjöbadsavtalet godtages av alla fackförbund som tillhöra L. O., är den att stora områden av arbetsmarknaden ändock skulle förbli oreglerade och detta just de, inom vilka de mest förhatliga stridsåtgärderna plägat förekomma. Och än vidare att ekonomiska stridsåtgärder på andra områden än arbetsmarknadens bliva helt oberörda av detta avtal. Erfarenheten har oavslutligen visat, att stort behov av reglerande ingripande på dessa områden föreligger. Det må icke heller fördöljas att en del viktiga, ja, enligt min mening oundgängliga punkter, som bort ingå i ett arbetsfredsavtal, lämnats utanför. Någon slutgiltig lösning har sålunda alls icke uppnåtts. Men det är mycket nog att man tagit ett betydelsefullt steg på en riktig väg. Vad som möjligen torde vara mest oroande är väl, att man icke har någon som helst säkerhet varken för att alla fackförbund skola ansluta sig till huvudavtalet eller för att avtalen komma att hålla om en verklig påfrestning kommer. Jag har uppmärksammat att man i arbetarepressen på sina håll såsom en särskild fördel framhållit, att avtalet kan uppsägas. Om detta skall tolkas så, att man i lugna tider kan ha avtalet men är beredd att uppsäga det, om större arbetskonflikter skulle hota, så är detta ett dåligt varsel. Men framförallt ha ju ideliga erfarenheter från helt andra områden på det sorgligaste sätt lärt oss, hur litet högtidliga utfästelser och nära nog heliga avtal respekterats, när en storm brutit lös. Det *kan* hända att det i sådana tider skulle varit tryggare, om samhället självt genom lagstiftning skapat regler även för de ekonomiska striderna.

Jag vill emellertid inte avsluta mina reflexioner i detta sammanhang med några olycksprofetior. Tvärtom vill jag upprepa uttrycken för min livliga tillfredsställelse med det steg som tagits och mina bestämda förhoppningar om största möjliga anslutning till avtalet. Parterna böra nu lämnas tillfälle att visa vad de kunna åstadkomma och huru deras strävanden utfalla, innan det på nytt överväges, om statsmakterna böra ingripa. Det läget *kan* emellertid uppkomma, då ett sådant ingripande blir oundgängligen nödvändigt.

Om jag nu, herr talman, följde den sedvanliga ritualen för en remissdebatt, skulle jag härefter vara skyldig att övergå till dels en utläggning om för-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hållandet mellan regering och opposition, dels en skildring av de utrikespolitiska bekymren. Jag dristar mig emellertid avstå från båda uppgifterna. Jag tror nämligen icke på nödvändigheten av att remissdebattsanförandena skola ha en viss respektabel längd. Och jag kan icke heller inse behovet av att uppreda vad som tidigare sagts. Mellan regeringen och oppositionen har såvitt jag känner ingen förändring inträtt sedan i fjol. Och om det utrikespolitiska läget kunde man göra vilka svartmålningar som helst utan att överdriva.

I den utrikespolitiska fråga, som nu framför andra tilldrar sig uppmärksamhet, hade jag tillfälle att för några dagar sedan inför kammaren uttala min mening. Till den frågan får riksdagen tillfälle att senare återkomma, varför anledning nu saknas att ingå på densamma. Jag nöjer mig med att understryka, att det i dessa vargatider dock är en verklig tillfredsställelse att kunna konstatera, att det svenska folket står praktiskt taget enhälligt om vår utrikespolitik och önskar den utformad som en målmedveten strävan för fred och neutralitet. Icke mindre glädjande är samlingen i fråga om riksförsvaret. Jag har förut sagt men upprepar det, att den största politiska framgång som på långa tider uppnåtts, är att försvarsfrågan lyfts ovan partistriderna. Jag hoppas att så måtte bli fallet även för framtiden.

Den meningsriktning jag tillhör är beredd till samarbete med andra grupper i alla frågor, för vilkas lösning dess medverkan påkallas. Vi utgöra en liten skara, och vi ha ibland tyckt oss märka, att de stora och mäktiga med ett visst nedlåtande förakt se ned på dem som äro så få. Vi göra heller inte anspråk på att anses som märkligare eller betydelsefullare än vi verkligen äro. Men, herr talman, på *en* punkt äro vi förmättna nog att anse oss ha en specifik politisk uppgift. Våra gamla liberala traditioner likmätigt anse vi oss ha rätt att särskilt förfäktat en idé som icke får utrotas — *frihetens*. Icke ens i en torr och saklig svensk remissdebatt kan det vara förbjudet för en liten oppositionsgrupp att erinra om, att likriktning och frihetsförtryck icke *endast* förekomma i de totalitära staterna. Det må kanske också vara tillåtet att förfäktat, att alla framsteg, alla reformer, all höjning av folkets ekonomiska och sociala standard, *allt* är värdelöst, om icke medborgarnas frihet kan bevaras. Ty alltjämt är dock frihet det bästa ting, som sökas kan all världen kring.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Under valstriden föregående höst yttrade statsministern i ett radiotal till svenska folket, att det allmänna läget i världen starkt bidragit till att hos vårt folk stärka känslan för det gemensamma och dämpa ner tonen i det inre politiska meningsskiftet. Han konstaterade tillika att det enande blivit mera framträdande än det skiljande, icke minst beroende på den demokratisering i tänkesättet och förhållandena, som under de senaste årtiondena ägt rum. Men härtill har även bidragit den vilja och strävan att nå gagnande positiva mål, som förefinnes hos olika meningsgrupper inom vårt folk. Inom det parti jag tillhör ha vi genom samarbete och på samförståndets väg bidragit till en politisk utveckling, som verkat avspännande på de politiska motsättningarna och som vi ansett gagnelig för land och folk.

Att detta samarbete kommit att i huvudsak äga rum med det socialdemokratiska partiet synes ha åstadkommit misshag på åtskilliga håll. Huru ofta har det icke uti pressen förekommit misshagliga och skymfliga tillmälen mot bondeförbundet! Avsikten kan icke gärna vara mera än en, och allt i avsikt att splittra och fjärma de nu samarbetande partierna från varandra. Skulle från den allmänna politikens synpunkt under nu rådande förhållanden något vinnas därmed, skulle det från bondeförbundets synpunkt vara eftersträvans-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vårt, och skulle det svenska jordbruket och dess utövare ha gagn därav? Jag kan icke inse det, och jag kan sålunda icke ansluta mig till dem, som företräda den meningen att Kartago under alla förhållanden skall förstöras.

Det kåserande uttalande som herr Domö tillät sig här i dag tycktes vara av samma andas barn. Han ansåg parlamentarismen vara i fara — ja, orden kanske icke föllö sig så, men det var den innebörd jag tyckte mig kunna utläsa därav. Herr Domö ansåg också att jämviktspolitiken hade tagit skada. Även jag är anhängare av den uppfattningen att folkrepresentationens mening bör komma till uttryck, och att även den enskilde riksdagsmannens åsikt bör komma till sin rätt. Men om nu herr Domö anser att utvecklingen har gått i en annan riktning genom att ett visst parti har blivit alltför starkt, bör icke då herr Domö rannsaka sig själv och fråga sig, om icke han och det parti han tillhör ha någon del i ansvaret för den utveckling som har ägt rum? För övrigt måste jag säga att jag under min politiska verksamhet har funnit att beträffande de stora frågorna och det rent realpolitiska lagstiftningsarbetet de olika partierna mer och mer ha kommit att förstå varandra. Den senaste talaren under denna debatt yttrade ju också att han och hans parti kunnat och velat bidra till lösning, i huvudsak på det sätt som skett, av de stora frågor som riksdagen har haft att ta ställning till. De politiska stormar som under senare tid skakat världen och den osäkerhet och spänning som alltjämt råder manar till sammanhållning och ej till dess motsats.

Statsverkspropositionen med dess betydande anslag till stärkande av vårt försvar präglas ju även av detta läge ute i världen. Det är andra gången under två år som från socialdemokratisk sida äskas flera tiotal miljoner kronor extra till försvarets stärkande. Är icke enbart detta ett kriterium på angelägenheten av att våra försvarsanstalter förbättras och hållas i ett sådant skick att de kunna fylla sin uppgift att värna vår neutralitet, vår självständighet och vår frihet? Det kommer nog ej heller att möta något motstånd i riksdagen.

Härmed vill jag ej ha uttalat något bestämt omdöme om huruvida de miljoner, som äskas till de båda pansarbåtarna, vilka först efter flera år bliva färdiga, från försvarets synpunkt *nu* kunna sägas vara bäst använda på detta sätt. Som förnyelse av en i princip godtagen flottorganisation på längre sikt torde åtgärden vara både nödvändig och försvarbar. Men då det icke minst inom fackmannakretsar rått och väl alltjämt råder delade meningar om flotans uppgift och vad den ur försvarssynpunkt kan uträtta, bör det ju vara förklarligt om tveksamhet därom kan råda, i synnerhet om det kommer att dröja så lång tid, innan dessa båtar kunna komma till användning, och så mycket kan hända innan dess. Med ett så begränsat antal pansarbåtar är det även stor risk för att någon vid krig genom angrepp eller olycka göres oduglig.

Statsverkspropositionen präglas tillika av det allmänna konjunkturläget i världen och i vårt eget land. Finansministern konstaterar, att det ekonomiska läget är bättre än som förutsågs vid förra årets riksdag. Beredskapsstaten har ej behövt tagas i anspråk, arbetslösheten är ej nämnvärt större än förra året vid motsvarande tid, och inkomstkällorna ha givit mer än som var beräknat. Men utgifterna ha också stigit med icke mindre än 68.5 milj. kr. Finansministern skiljer sig dock från det hela utan att föreslå några ökade skatter, även om det är en bottenkrapning av inkomsterna. Men man tycker sig dock höra finansministerns suck, när han vid slutet av avdelningen om inkomstberäkningarna utbrister med orden: »Och budgeten är för detta år balanserad.» Den ifrågasatta åtgärden att låta en del av de föreslagna extra försvarsutgifterna täckas över budgetutjämningsfonden har visserligen

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

från en del håll framkallat påpekanden. De miljoner, som på det sättet skola täckas, äro extra kostnader för försvaret, som rätteligen böra fördelas på mer än ett år. De, som nu ropa starkast på omedelbar täckning genom höjning av skatten, komma kanske att bliva de starkaste nejsägarna, om sådana åtgärder föreslås.

Ett annat område, som jag vid detta tillfälle vill beröra, är jordbruket. Jordbruket befinner sig alltför i det läget, att det kräver statsmakternas omvårdnad och stöd. Dess ekonomiska ställning kan endast uppehållas genom regleringsanordningarnas fortsatta anpassning och utbyggande. Det måste vara ett allmänt intresse, att jordbrukets utövare och de vid jorden arbetande komma i åtnjutande av de framsteg och förbättringar, som i olika avseenden komma andra samhällsgrupper till del. Det talas ofta om landsbygdens avfolkning, om flykten från landsbygden, om svårigheten att erhålla arbetskraft vid jordbruket, särskilt hembiträden till husmödrarnas hjälp, vilka ofta tyngas ned av arbete och omsorg om hemmet. Det förnämsta medlet häremot måste vara att göra jordbruket mera tilldragande, mera lönande. De av statsmakterna beslutade stödåtgärderna ha i stort sett visat sig väl avvägda, även om de icke kunnat fullt utnyttjas. Särskilt för spannmål har priset under de senare månaderna legat alltför långt under medelpriset för åren 1925—1929, vilket enligt riksdagens beslut skulle vara vägledande för det pris, som man skulle eftersträva. För samtliga jordbrukets produkter ha priserna enligt jordbruksutredningens beräkningar för år 1938 legat c:a 5 enheter under dessa normgivande priser för åren 1925—1929. Den rika spannmålsskörden, särskilt av foderspannmål, jämte vissa organisatoriska brister, torde ha bidragit till att priserna å spannmålen ej blivit tillfredsställande. Det är med glädje man konstaterar, att jordbruksministern föreslår, att två miljoner kronor skola användas till stödande av fodersädspriserna. Att priserna i övrigt på jordbrukets alster behöva förbättras, om jordbruket ej skall bliva efter i den allmänna utvecklingen, är tydligt. Jordbruksministern beödar i det avseendet åtgärder, byggda på jordbruksutredningens förslag. Höjda arbetslöner och prisstegringen å förnödenheter — varvid särskilt må nämnas jordbruksmaskiner — nödvändiggöra även förbättringar av produktpriserna, om lönsamheten icke skall helt spolieras. Härtill kommer, att standarden på byggnader — såväl bostäder som ekonomibyggnader — behöva höjas. De behöva i mycket stor utsträckning förbättras och moderniseras och förses med nutida anordningar, vilket nog står klart för oss utan Lubbe Nordströms målande skildringar. Det är mycket som behöver utföras i fråga om förbättringar vid jordbruket och på den svenska landsbygden för att där skapa trivsel och trevnad. Men allt kostar pengar, och om jordbrukets lönsamhet blir alltför svag, förmår det icke utföra de förbättringar, som äro nödvändiga, kanske knappast tillfredsställande underhålla befintliga anläggningar. Statsmakterna borde här lämna sitt stöd till höjande och förbättring av bostadsbeståndet, särskilt till dem, som icke själva kunna utföra denna förbättring och som äro i stort behov därav, t. ex. barnrika familjer m. fl. De betydande belopp, som hittills lämnats till bostadsbyggande, ha icke i den utsträckning som är behövlig kommit landsbygden till godo. Landsbygden bör också få sin del av statens stöd i dessa avseenden. Utredningar om bidrag till såväl bostads- som ladugårdsförbättringar föreligga ju färdiga. En starkt bidragande orsak till att byggnaderna på landet icke förnyas eller förbättras i den utsträckning, som är behövlig, är de höga byggnadskostnaderna. Dessa ha på senare tiden stigit till en höjd, som jordbruket icke förmår bära. Höga arbetslöner och materialpriser hava fört det därhän. Genom de av byggnadsarbetarnas organisationer numera även på landet tillämpade priserna och mätning förfarandet, som ursprungligen varit avsett för städerna,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ha byggnadskostnaderna i hög grad fördyrats. Ja, det har lett till att byggnadsverksamheten på landsbygden i stor utsträckning avtagit. Det system, som i detta avseende tillämpas i städerna och där befunnits lämpligt, kan icke på samma sätt vara lämpligt på landsbygden med dess till stor del enkla byggnader. De ansträngningar, som av jordbruksministern gjorts för att få särskilt avtal med byggnadsarbetarna till stånd för landsbygden, kunna endast hälsas med tillfredsställelse.

Den kategori jordbrukare, som särskilt är i behov av stöd, är småbrukarna. Byggnadskostnaderna bli på dessa jordbruk per arealenhet mycket höga. Den hjälp, som de genom statens prisstödjande åtgärder erhålla, blir även genom den lilla kvantitet produkter, som de ha att försälja, icke stor. Men det torde icke vara möjligt att utforma några regleringsanordningar, som på ett tillfredsställande sätt kunna hjälpa dessa brukare av de mycket små jordbruken. Det problemet måste angripas på annat sätt. Det är ett jorddelningsspörsmål, som endast kan rättas till genom att dessa jordbruk göras något större, så att de bliva så att säga självförsörjande.

Ett annat område, som på landsbygden städe tilldragit sig intresse, är vägväsendet. Visserligen bestridas numera kostnaderna för det allmänna vägväsendet till största delen med bilskattemedel, men vägskatterna äro dock alljämt ganska betungande. Därtill har jordbruket i allmänhet att bygga och underhålla utfartsvägar och enskilda vägar. Av kommunalskatteberedningen har nu föreslagits, att det allmänna vägunderhållet skall övertagas av staten. Om en sådan ordning skulle visa sig lämplig, bör denna överflyttning icke begränsas blott till de stora stråkvägarna utan omfatta hela det allmänna vägnätet. I annat fall måste de lokala vägorganisationerna bibehållas med de kostnader, som en dubbelorganisation medför. En sådan anordning kan ej bliva tillfredsställande. Fara föreligger dessutom att den skulle kunna medföra, att de mindre vägarna bleve sämre och ojämnt hållna och att de väghållningsskyldiga även i fortsättningen bleve betungade med vägskatter.

Ett annat område av vägväsendet, som jag även med några ord vill beröra, är de enskilda utfartsvägarna.

Sedan nu 1936 års vägsakkunniga avlämnat förslag till bidrag till underhåll av enskilda utfartsvägar har man endast att hoppas, att icke bestämmelserna och tillämpningen för erhållande av bidrag skola insnöras i byråkratiska former, så att väghållarna få svårighet att erhålla något därav.

De goda konjunkturerna, som jag tidigare något berört, återspegla sig även i ökade inkomster av lotterimedel, inkomst på vadhållning vid idrottstävlingar, totalisatormedel m. fl. Enbart på de tre här av mig nämnda rubrikerna beräknas nästa budgetår inflyta 29,250,000 kronor. Av dessa ger vadhållning vid idrottstävlingar eller s. k. tipsmedel 15,000,000 kronor. Dessa fördelas i stor utsträckning av handelsministern till stödjande av idrotten, anläggning av idrottsplatser m. m. Det blir ansenliga belopp, och största delen kommer härvid föreningar inom städerna till godo. Jag vet ju icke vad handelsministern anser att hans departement kan användas till. Men här skulle nog vara möjligt att stödja även landsbygdsungdomens idrottsliv i större utsträckning. Gymnastiksalar och utrustningar därtill jämte idrottsplatser och anordningar för bad vid folkhögskolor borde därvid kunna komma i fråga, ävensom understödjande av landsbygdens idrottsliv i övrigt. Här är ju ett område, som borde ha rätt att erhålla bidrag av dessa rikt flödande inkomstkällor.

Liksom den närmast föregående talaren vill jag vid detta tillfälle icke närmare ingå på de allvarliga tider, som nu råda, och de åtgärder, som i anledning därav för vårt land äro nödvändiga. Liksom han uttalade jag mig i kammaren för några dagar sedan vid det slutna sammanträde, som då hölls i den för oss

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

viktiga frågan rörande Ålands försvar och har jag ej anledning att nu ingå därpå. Och då det råder enighet mellan samtliga partier om upprätthållandet av vår frihet, vår självständighet, vår neutralitet och, såvitt jag kunnat finna, även om medlen därför, nöjer jag mig i detta avseende med vad jag redan sagt.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr Linderot: Herr talman! Remissdebattens karaktär av en allmän deklARATION från de olika partiernas sida av deras ställning till regeringspolitiken ger även mig anledning att börja med några ord om kommunistiska partiets inställning till koalitionsregeringen. Vårt parti är ju också för första gången på flera år på nytt representerat i första kammaren, och även den omständigheten att vi företräda en allt starkare självständig vänsterflygel inom den svenska arbetarrörelsen finner jag utgöra ett motiv till en dylik allmän deklARATION. Redan 1936 förklarade vi oss anse bondeförbundets deltagande i en samregering med socialdemokratiska partiet vara en fördel ur demokratisk synpunkt. Vad som sedan dess har inträffat och även vad som sagts här i dag, i viss mån i form av kritik av koalitionen och bondeförbundets medverkan i densamma, utgör en bekräftelse på riktigheten av vår uppfattning att det måste vara en fördel för den demokratiska utvecklingen, att det parti som representerar breda massor av Sveriges bönder deltar i en regering tillsammans med det parti som representerar huvudmassan av Sveriges arbetare. Med utgångspunkt därifrån ha vi därför också förklarat att vi äro beredda att bekämpa alla försök från högern, från reaktionärt håll att störta regeringen och ersätta densamma med en reaktionär regering eller att driva in en sprängkil mellan de i regeringen samverkande grupperna. Det var en sådan sprängkil man försökte under förra årets valrörelse, då man från reaktionärt håll faktiskt riktade huvudangreppet mot bondeförbundet i avsikt att spränga samverkan, något som alltså tydligen måste vara ett allmänt reaktionärt intresse.

Med denna vår allmänna inställning till koalitionen och regeringen är det emellertid självklart att vi förena rätten till en fri kritik — och självfallet också en saklig kritik — av de åtgärder från regeringens sida, som ur de breda massornas synpunkt icke kan vara riktiga. Åtgärder som bero på undfallenhet för andra krafter än dem som utgöra grundvalarna för regeringen själv, och även underlåtenheter som regeringen låtit komma sig till last måste givetvis påtalas såsom brister i regeringspolitiken. Jag vill emellertid i dagens debatt inskränka mig till att i huvudsak syssla med de två frågor, som angivits såsom de huvudsakliga i den aktuella politiska diskussionen, nämligen utrikespolitiken och den därmed sammanhängande militärpolitiken samt rustningsproblemet, för att därefter säga några ord om den inrikespolitik som är aktuell. Jag ber att få anmäla att jag inte i likhet med de föregående tre talarna anser att man här skall förbigå de brännande problemen om Sveriges säkerhet, om det internationella läget, om de faror som hota Sverige såsom oavhängig nation. Jag anser tvärtom att det bör vara riksdagens skyldighet, de enskilda ledamöternas skyldighet att ge svenska folket klart besked angående de faror som hota land och folk och även ge klart besked om hur riksdagen anser att Sverige bäst skall kunna skyddas för dessa faror. Det bör också vara angeläget, framför allt för regeringen, att inte bara införa lyckta dörrar och i enkilda utrikespolitiska frågor säga sin mening, utan att offentligt deklarerat sin mening om vad som i dag bör göras. Jag är nämligen inte alls övertygad om att allt är bra som det är i fråga om de åtgärder som skola vidtagas och den politik som måste föras för att skydda Sveriges nationella oavhängighet i nuvarande spända internationella situation.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag behöver inte uppta tiden med att tala om varför situationen i dag är så farofyllt, att utrikespolitiken måste vara den centrala i en debatt i Sveriges riksdag. Efter München vet ju varje politiskt tänkande människa att läget för speciellt de små nationerna har blivit ytterligt försämrat. Den »fred» som räddades i München avslöjades ju tämligen snart. Det var egentligen bara en förändring av formerna för maktgrupperingen i och för förberedelserna till eller jag vågar säga fortsättandet av det andra imperialistiska världskriget. Det världskrig som nu pågår och som avser en ny uppdelning av världen. Det är klart att Sverige har kommit i ett sämre läge, sedan ett par mindre stater i Europa under förra året praktiskt taget har utplånats från kartan. Jag skall tillåta mig ett litet citat från regeringsorganet i Stockholm, där överste K. A. Bratt häromdagen på ett bra sätt skisserade denna fara. Han skrev så här: »Där exempelvis Tysklands expansionslinjer sammanfalla med låt oss säga en demokratisk stormakts ekonomiska särintressen, där får den lilla stat som ligger i dessa krafters rörelseriktning vara beredd på, ej blott att inte bli hjälpt utan att bli stjälp, kanske på ett lömskt sätt skuren i bitar och anrättad efter recept som osynliga mästerkockar rekommenderat.» Det behövs inga långa utläggningar inför riksdagen för att konstatera att detta är vad som i dag hotar Sverige. Osynliga mästerkockar skriva recept, och de små nationerna. Sverige inbegripet, synas ha förlorat tron på möjligheten att överhuvud taget längre kunna upprätthålla sin frihet och oavhängighet. Det är detta som utgör dagens stora allvarliga fråga, och för den svenska arbetarklassen måste det vara en huvudfråga. Ty vi veta mycket väl, utan att behöva uttala adressen, från vilket håll hotet riktas mot Sverige. Den saken är klar, och den svenska arbetarklassen vet, att om Sverige förlorar sin oavhängighet och kanske blir en koloni eller en vasallstat under den stormakt varifrån vi känna hotet, vi här hemma mycket hastigt få sluta att tala om den urgamla friheten i landet och i stället så mycket mera få intressera oss för koncentrationsläger, bödelsyxor, judepogromer och annat barbari som kännetecknar läget för dagen i vissa andra länder. I en sådan situation är det klart att frågan om den utrikespolitik regeringen för måste vara av intresse i en remissdebatt, ja, helt enkelt inte kan undgå att beröras.

Ja, regeringen för »neutralitetspolitik», och därmed förklarar man sig nöjd. Herr Sam Larsson sade i sitt anförande nyss, att svenska folket är praktiskt taget enigt i fråga om regeringens utrikespolitik. Jag ber att få bestrida att detta är fallet. Det är mycket stora folkgrupper — jag uppber vad jag haft tillfälle att säga tidigare i kammaren — folkgrupper inom skilda partier, som äro djupt oroad över utvecklingen på det utrikespolitiska området och den politik regeringen i detta läge för. De äro djupt oroad därför att från dag till dag stegras känslan av ovisshet och osäkerhet, känslan av att regeringspolitiken präglas av en viss hopplöshet och pessimism och i vissa fall rena självuppgivelsen. Var är den neutralitetspolitik, som nu skulle rädda landet? Ja, i allmänhet föreställer man sig, att det är den politik, som fördes år 1914, då Sverige genom att förklara sig neutralt kunde göra affärer med olika krigförande makter och på grund av det läge, som då var för handen, kunde hålla sig utanför de krigiska tilldragelserna. Men är situationen densamma i dag som 1914? Självklart icke. Därför kan en sådan där enkelt formulerad neutralitetspolitik nu icke medföra de resultat, som den medförde 1914. För varje omdömesgill betraktare av det internationella läget är det väl tvärtom så, att utsikten för Sverige att i dag kunna stå utanför uppörelserna i det imperialistiska kriget är tämligen obefintlig. På ett eller annat sätt kommer Sverige att nödgas deltaga, såvida icke Sverige för en sådan politik och vidtar sådana åtgärder, att ett utvecklande av det imperialistiska kriget mot

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nordens länder överhuvud taget kan komma att förhindras. Om icke en sådan politik kan genomföras, kan man också skrinlägga varje tanke på att Sverige skall få uppleva 1914 års situation. Den neutralitetspolitik, som man talar om, är egentligen tämligen mystisk. Den började med att Sverige i folkförbundet, i andra internationella församlingar, i de s. k. Oslostaternas rådslag etc. successivt frånsade sig den ena förpliktelsen efter den andra och undan för undan lösgjorde sig från internationella överenskommelser för att f. n. strängt taget bara rent formellt tillhöra ett försvagat folkförbund, vilket — såsom riktigt sagts här i dag — icke spelar någon egentlig roll.

Detta är enligt min mening en isoleringspolitik, som är motsatsen till den kollektiva säkerhetspolitik, vilken är den enda möjliga, om Sverige skall kunna bevara sin oavhängighet. En neutralitetspolitik, som förutsätter, att Sverige skall leverera malm till Tyskland i en situation, då Tyskland befinner sig i krig med andra makter, måste ju vara en fara för Sverige. Jag vill fråga den representant för regeringen, som eventuellt kommer att ta ordet här i kammar- en, hur regeringen tänker sig denna delfrågas lösning? Var och en vet, att den tyska upprustningen och icke minst den tyska krigsindustrien under ett krig är i ytterlig grad beroende av kontinuerliga leveranser från de svenska malmfälten, och det är väl också rätt sannolikt, att andra makter, med vilka Tyskland eventuellt kan komma i krig, bli lika intresserade av att förhindra dylika leveranser. Då är ju spørgsmålet, hur Sverige i en sådan situation skulle ställa sig. Jag begär inte, att man skall teckna en fantasibild av hur det möjligen någon gång i en oviss framtid kan vara, men jag begär, att man i en situation, som vi redan nu ganska konkret kunna uttala oss om, säger vad innehållet i verkligheten skall vara i en neutralitetspolitik, om vilken det här påstås råda sådan enighet.

Det är väl också ett utslag av neutralitetspolitik, att regeringen har utnämnt en agent hos den upprorsgeneral, som i dag för krig i Spanien mot det spanska folket och Spaniens lagliga regering, general Franco. Jag har förgäves sökt efter något sakligt argument, vilka intressen Sverige kan ha av att sända en dylik s. k. handelsrepresentant till Franco. Jag skulle vilja fråga regeringen, vilka diplomatiska befogenheter regeringens representant har hos upprorsgeneralen Franco. Jag skulle också gärna vilja veta, vilka diplomatiska befogenheter upprorsgeneralen Francos representant i Stockholm har erhållit av den svenska regeringen. Vår representation hos Franco kan icke vara motiverad av svenska kommersiella intressen. Den måste vara motiverad av påtryckningar på den svenska regeringen från håll, som vi icke känna, och det vore angeläget, om regeringen ville frångå den hemliga diplomatiens heliga principer så pass, att vi åtminstone kunde få veta, vilka diplomatiska befogenheter och rättigheter som general Francos representant här hos svenska regeringen åtnjuter.

Det vore vidare angeläget, att en annan politik kunde föras gentemot Spaniens lagliga regering och det spanska folket, som sedan 2 $\frac{1}{2}$ år kämpar på Spaniens slagfält för sin frihet mot utländsk intervention. Jag tror inte, att det är nödvändigt, att den svenska regeringen oreserverat och tigande bara deltar i den s. k. noninterventionspolitiken. Denna noninterventionspolitik, som i verkligheten har blivit en blockadpolitik mot den demokratiska regeringen i Spanien, borde det vara Sveriges regering angeläget att uppmjuka, i varje fall söka att för sin del göra mindre ödesdiger för det spanska folket än vad denna politik hittills har varit. Ja, man kan slå sig för sitt bröst och säga: Sverige är en liten nation. Vad kunna vi göra, när de stora makterna sätta sig ned och rådslå om sådana internationella angelägenheter? Vi försvara alltid denna svenska utrikespolitik med hänvisningen till Sveriges litenhet och obetydlighet. Men mindre och obetydligare är Sverige icke än att ett ärligt svenskt ord skulle kunna sägas

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

emot de upprorsgeneraler, som bombardera civilbefolkningen, mörda kvinnor och barn och göra sig skyldiga till en krigsföring så barbarisk, att vi aldrig tidigare i historien sett något motstycke. Hur kunna vi, som kanske själva stå inför hotet att bli utsatta för samma fasansfulla lidande, som det spanska folket sedan 2 $\frac{1}{2}$ år måst utstå — hur kunna vi slå oss för vårt bröst och säga: Ja, vi äro icke där och skjuta. Vi fälla inga bomber. Vi skicka inga kanoner etc. Jag tror, att man icke kan vara tillfreds med bara detta. Denna politik erinrar om en skiss om Judas i Ola Hanssons »Ung Ofegs visor». När rösten från ovan anklagade Judas, värnade han sig med att ideligen förklara: »Ja, men jag har inte gjort *det*, och jag har inte gjort *det*.» Varpå rösten från ovan sade: »Väl spände du ej havande kvinnor för din vagn, men du åkte och teg.»

Vi vilja inte, att eftervärlden skall säga om det svenska folket, den svenska regeringen och den svenska statens utrikespolitik, att väl var det inte svenskar, som kastade bomberna mot oskyldiga kvinnor och barn i de spanska städerna och byarna, men de sålde och tego. Jag tror, att det är på sin plats att till regeringen framföra en önskan från den stora majoriteten av svenska folket — jag är förmäten nog att tala på denna majoritets vägnar — att den måtte genomföra en ur demokratisk synpunkt modigare och riktigare politik gentemot den för sin frihet kämpande spanska folkrepubliken. Svenska folket har sagt sin mening. Ingen tvekar om vilken ståndpunkt svenska folket intar i denna fråga. Enskilda svenska män ha på olika vägar rest till Spanien och där med sina liv som insats ärat det svenska folket. Det bör därför i den officiella politiken här i landet ges något annat uttryck för denna svenska folkets vilja till kamp mot folkförtryckare och till kamp för demokrati och frihet än vi hittills fått bevittna.

Man har velat avföra hela frågan om Ålands befästade från diskussionen. Ett par ord vill jag emellertid säga även därom.

Det påstås vara ett led i den svenska neutralitetspolitiken, att Sverige tillsammans med Finland nu går att genomföra en förändring av Ålandskonventionen och medverka till ett befästade av den åländska ögruppen. Vilket svenskt intresse talar för att vi i dag skola gå in för ett befästade av Ålandsöarna? Hittills har intet som helst tillfredsställande svar givits på den frågan. Det föreligger icke heller något dylikt svenskt intresse. Men det finns andra makter, större och starkare makter, som ha intresse av dessa befästningar. Ingen vägar väl påstå, att Finland ensamt skulle ha kraft att genomföra initiativet till Ålandsöarnas befästade. Det måste vara någon annan makt med intressen vid Östersjön, som önskat en sådan utveckling. Det finns endast två makter, som i det fallet kunna komma i fråga, nämligen Sovjetunionen och Tyskland. Vad Sovjetunionen angår äro väl alla, alldeles oavsett vilken uppfattning var och en har om Sovjetunionens statsform och dess politik, eniga om att Sovjetunionen för en obönhörlig fredspolitik och att den icke på något sätt har visat sig intresserad för att delta i krigiska företag mot andra nationer. Alla äro övertygade om att Sovjetunionen är fullkomligt uppriktig, när den deklarerar sin fredsvilja, och vi måste väl betrakta det såsom en synnerligen värdefull tillgång i dessa farofyllda tider, att en stormakt med 180 miljoner människor intar en sådan fast och orubblig fredsständpunkt. Sovjetunionen kan därför icke ha varit den makt, som i Helsingfors eller Stockholm har gjort påtryckningar i syfte att åstadkomma ett befästade av Ålandsöarna. Det återstår således endast Tyskland. Om sådana påtryckningar ha gjorts därifrån — och det förefaller ju ytterligt sannolikt — måste vi också förstå, att det i realiteten är Tyskland, som är den verkliga innehavaren av befästningarna på Ålandsöarna. Alla deklARATIONER i motsatt riktning till trots förklarar jag, att varje objektiv bedömare av dessa ting måste komma till det resultatet, att Ålandsöarnas befästade icke medför

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

någon ökad säkerhet för Sverige men väl en ökad fara för Sveriges oavhängighet.

Med stöd av de anmärkningar jag här gjort mot den utrikespolitik, som föres, tror jag mig våga påstå, att denna s. k. neutralitetspolitik icke kan föra Sverige in i någon skyddad hamn, där landet icke längre löper några större risker. En sådan neutralitetspolitik är icke tänkbar i dag. Jag vågar i stället påstå, att denna de oavlätliga reträtternas och eftergifternas politik, som föres gentemot de fascistiska aggressionsmakterna, är en kapitulationens politik. Regeringen har beträtt kapitulationens väg, och detta oroar i dag stora massor av det svenska folket. Man skall inte försöka försvara sig med påpekanden, att Sverige ingenting annat kan göra än falla undan och endast söka ställa om sitt. När Sverige medvetet isolerar sig och faller undan för olika krav från fascistiska maktens sida, bätar det föga att hänvisa till att de stora makterna äro mäktigare än vi. Det är en ny svenskmannased detta att förklara sig egentligen vara oduglig till allting, när det gäller avgörande insatser i den internationella politiken. Jag tror, att Sverige och den svenska regeringen skola taga sitt ansvar. Vi skola inte skylla på Chamberlain och Daladier och peka på vad som skedde i München, ty Chamberlain och Daladier hade kanske aldrig rest till München, om låt oss säga de sju Oslostaterna med Sverige i spetsen för något år sedan hade fört en annan politik än den isolerings- och undfallenhetspolitik, som — med den svenske utrikesministern som främste förespråkare — har kännetecknat ställningstagandet i de små demokratiska nationer, som gå under beteckningen Oslostaterna.

Jag tror, att Sverige måste återgå till den kollektiva säkerhetens politik. Jag tillåter mig att göra ännu ett litet citat ur den artikel av överste K. A. Bratt, som jag tidigare citerade. Han har, efter att ha skildrat de faror, jag nu talat om, kommit till följande uppfattning: »Sverige, Norge och Finland ha däremot ett militärpolitiskt ganska bra läge. Även här äro krafterna visserligen relativt små, men dock icke mindre än att därest de inför ett hot kunde koordineras. det finns utsikt och förhoppning till att de skulle räcka för uppgiften att värja om våra länders frihet och rätten att vara till.»

Detta uttalande till förmån för ett nordiskt försvarsförbund kan jag helt ansluta mig till med en komplettering. Jag förmenar nämligen, att omsorgen om Sveriges säkerhet fordrar *därtill*, att vi söka samverkan och samarbete med alla de stater, vilka man kan förutsätta allvarligt gå in för en fredlig politik. allvarligt vilja stå emot den undertrycknings- och erövringspolitik, som i dag kännetecknar vissa av Europas storstater. Jag vet inte, varför frågan om ett nordiskt försvarsförbund nu avvisas. När ledamoten av denna kammare, herr Fredrik Ström, i förra årets remissdebatt talade för ett nordiskt försvarsförbund, var det knappast någon som sade emot honom ens i pressen. Till och med i regeringsorganet, Social-Demokraten, anfördes instämmande synpunkter, och man gav där sin anslutning till den av herr Fredrik Ström framförda tanken. Men sedan blev det alldeles tyst om saken. Jag frågar, varför det blev så tyst i den socialdemokratiska pressen om detta uppslag, och varför man i dag till synes förkastar varje tanke på en samverkan och ett fast samarbete med andra stater för att garantera Sveriges frihet och oavhängighet. Sverige ensamt, förlitande sig enbart på den nuvarande s. k. neutralitetspolitiken, är ett ganska värnlöst byte i en viss situation, då Sveriges frihet och oavhängighet på allvar kunna tänkas sätta på spel. Därför förorda vi en annan utrikespolitik, som innebär ett återgående till den kollektiva säkerhetspolitiken. Denna är för Sverige en livsfråga, en nödvändig förutsättning för att landet överhuvud taget i fortsättningen skall kunna bestå som fri stat.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Med frågan om utrikespolitiken sammanhänger spørsmålet om rustningarna. Man kan inte skilja frågan om de militära rustningarna från frågan om den utrikespolitik, som landet bör föra, det är tämligen självklart. Därför måste de stora bördor, som riksdagen pålägger svenska folket för upprätthållandet av försvarsväsendet, sättas i samband med frågan om vilka garantier statsmakterna kunna ge folket för att dessa offer verkligen skola medföra avsedd effekt, nämligen att försvara landets oavhängighet. Men man måste också tänka på i vilkas händer dessa försvarsmedel befinna sig och för vilken politik man anser, att dessa försvarsmedel skola utgöra garanti. Det skrives i dag och skrevs i går i pressen om ett framträdande här i Stockholm av en officiell representant för Tyskland såsom föredragshållare i en organisation, som heter svensk-tyska föreningen. Där uppträda högre officerare, generals- och amiralspersoner, och spetsar inom den svenska bourgeoisien och där uppträda också »ariern» Sven Hedin och andra notabiliteter och förklara, att svenska folket inom sig sluter en mängd vänner till och anhängare av det system, som herr von Papen representerar. Under sådana omständigheter måste man fråga sig, om kontrollen, när det gäller försvarsmedlen, över dem, som där inneha de högsta kommandoposterna, är sådan, att svenska folket kan känna sig tryggt. Naturligtvis är det inte så. Men skola vi ha kanoner, få dessa inte dirigeras av för det svenska folkets frihet främmande element. För att falla undan och ideligen kapitulera inför hotet från andra makter, ha vi redan tillräckligt många kanoner. Tjeckoslovakiens exempel är ju talande nog. Vi förmena därför, att vår inställning till rustningarna måste vara beroende på vilken utrikespolitik och inrikespolitik som statsmakterna föra här i landet. Arbetarklassen är positivt försvarsvänlig. Arbetarklassen är den pålitligaste av samhällsklasserna, när det gäller att kämpa för det svenska folkets och den svenska nationens frihet och oavhängighet. Det tillåter jag mig att säga såsom en son av den svenska arbetarklassen. Men därför måste också statsmakterna och de styrande se till, att den svenska arbetarklassen och de svenska bönderna, med andra ord de breda produktiva arbetande folkmassorna i landet, kunna känna den trivsel och trygghet och inta den ställning i samhället, som är den enda garantien för att deras försvarskraft skall kunna utlösas i sin fulla styrka i det ögonblick den behöves för upprätthållandet av landets oavhängighet.

Därför tillåter jag mig att till sist också säga några kritiska ord rörande inrikespolitiken i övrigt. Man kan inte mekaniskt skilja inrikespolitiken från utrikespolitiken, ty en riktig utrikespolitik måste föras på grundval av en riktig inrikespolitik. Först genom en samverkan på båda dessa politikens områden kunna verkliga garantier skapas för en lycklig utveckling.

Den statsverksproposition, som utgör grundvalen för denna diskussion, är ju vad inrikespolitiken beträffar ett uttryck för någonting, som kallas reformpaus. Är verkligen en reformpaus nu nödvändig av den anledningen, att man har haft för bråttom i det reformarbete, som hittills har utförts? Knapast. Reformpausen göres helt enkelt därför att de, som i verkligheten ha den avgörande makten inom landet, de nämligen som inneha den ekonomiska makten, sagt ifrån, att de inte önska några flera reformer för ögonblicket. En huvudanmärkning, som jag anser, att man i en diskussion som denna måste rikta mot regeringen, är, att åtgärder i syfte att kringskära storfinansens makt och ödesdigra inflytande i landet fullkomligt saknas i regeringens inrikespolitik. Här talade herr Domö om näringslivets frihet och varnade regeringen för att vidtaga några åtgärder, som ytterligare skulle kunna inskränka näringslivets frihet. Vad är näringslivets frihet? Jo, det är ett slagord, som man alltid använder, när man vill tala för det svenska folkets ofrihet under

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

dem, som ha makten inom det s. k. näringslivet. Är näringslivets frihet en frihet för herrar Wallenberg, Wenner-Gren, Kreuger m. fl.? Ja, så måste det väl vara, eftersom dessa herrar och de, som gruppera sig kring dem, representera 65 å 70 procent av det s. k. näringslivets produktiva krafter här i landet. När man talar om näringslivets frihet, åsyftar man bland de bakåtsträvare, som herr Domö härvidlag representerar, friheten för storfinsansen — herrar Wallenberg, Kreuger o. s. v. — att terrorisera det svenska folket genom sin ekonomiska makt, vilken är så stor, att överhuvud taget ingenting kan genomföras på det ekonomiska området här i landet utan nådigt bifall från denna lilla klick suveräna diktatorer inom den s. k. storfinsansen. Av en demokratisk regering, sammansatt av partier, vilka båda förklarar sig inte endast inse denna storfinsansens diktatur över det ekonomiska livet utan även vara villiga att bekämpa denna diktatur, borde man väl ha rätt att vänta, att den vidtog åtnästing någon åtgärd, som visade folket, att regeringen verkligen strävar efter att så småningom skapa frihet för näringslivet genom att kringskära de nuvarande diktatorernas makt.

Åtskilligt visar sålunda, att vi inte endast få tänka på en yttre fara utan också på en inre. Det finns reaktionärer, som mycket gärna skulle gå samma väg som exempelvis reaktionärerna och upprorsgeneralerna i Spanien. Det föreligger en mycket stor fara för att reaktionen i vårt land, efter det att den lidit nederlag i de parlamentariska valen, tämligen omedelbart kommer att söka finna nya vägar för att säkra sin maktställning och hindra en demokratisk utveckling i framtiden. Och regeringen underlåter faktiskt åtskilligt för att sätta en spärr för försök i den riktningen. Jag skall här endast i korthet påtala några förhållanden, som härvidlag äro betecknande. Varför lämnar man sålunda alla de höga kommandoposterna i armé, flotta och statsförvaltning i, jag vågar säga, reaktionens händer? Det är ju ganska märkligt, att om regeringen vågar utnämna en socialdemokrat exempelvis till landshövding, höjes nästan ett ramaskri däröver från reaktionärt håll: vilket övergrepp, vilket ensidigt partivalde, vilka partibelöningar! Ja, man anordnar till och med en radiodiskussion om ett eventuellt intelligensprov för utrönande av om den eller den socialdemokraten verkligen kunde duga till landshövding. Jag menar, att det socialdemokratiska partiet borde slå näven i bordet och säga ifrån, att det inte tänker gå omkring och be om ursäkt, därför att det händelsevis ruckar en smula på storbourgeoisens hittillsvarande monopol på att besätta alla kommandoposter i statsförvaltningen här i landet. Det behöver väl ändå inte ett parti, som har majoriteten av väljarna bakom sig, be om ursäkt för och ställa till radiodiskussioner om. Jag tror, att det är ganska allvarligt, att man på det sättet faller undan, ja, jag kan säga kapitulerar inför dylika högljudda skrik från en gammal monopolklass, som ser sitt monopol börja rubbas. Man skulle i stället vänta sig ett snabbare utbyte på de högre posterna i statsförvaltningen, så att pålitliga demokratiska krafter finge rycka in, och att man någon gång kom ifrån den uppfattningen, att det endast är från storbourgeoisien, som dugliga ämbetsmän kunna rekryteras.

Det är endast några synpunkter på de inrikespolitiska problemen, som jag här har framfört. Jag tror, att man måste fordra, att den neutralitetspolitik, som faktiskt förts gentemot storfinsansen, måste upphöra och att man måste tillgodose de berättigade kraven från arbetarmassornas sida på en utbyggnad av de demokratiska fri- och rättigheterna och på en faktisk förbättring av den materiella standarden. Jag tror, att de arbetande bönderna här i landet ha rätt att kräva en bättre tillvaro än den s. k. kohandeln har givit dem. Jag tror, att en av arbetarklassens viktigare uppgifter i dag är att fortsätta den samverkan, som uppnåtts mellan arbetare och bönder, och utveckla den till en

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

samverkan mellan hela arbetarklassen och massorganisationerna på landsbygden. Det är en riktlinje för en riktig inrikespolitik.

Givetvis är ingenting av vad jag här har antytt avsett att vara någon slags slutgiltig lösning i stället för de mer eller mindre dåliga lösningar av vissa frågor av avgörande betydelse, regeringen enligt min mening har sökt ge. Jag tillåter mig att ifrån denna plats säga, att en slutgiltig lösning av frågorna om bevarandet av freden, det svenska folkets frihet och den svenska nationens oavhängighet, kan ges endast av socialismen. Hela detta kapitalistiska system, vilket uppbäres av den privata äganderätten till produktionsmedlen bevisar i dag allt mer inför våra ögon, att det är oförmöget att reglera folkets livsfrågor. Det är därför klart, att vi såsom självständig vänsterflygel inom den svenska arbetarrörelsen även i riksdagen öppet förklara, att vi icke tro, att denna reformpolitik kan lösa folkets livsfrågor. Men vi tro även, att det i dag, inför den fara, som faktiskt hotar Sveriges folk och land, är nödvändigt att också vi, som utgöra vänsterflygeln, skjuta undan dessa principiella och programmatiska problem för att för vår del också söka bidra till den samling av de demokratiska krafterna i detta land, som är nödvändig för att landets frihet och oavhängighet skall kunna skyddas. Vi anse alltså, att regeringen bör lägga om sin utrikespolitiska kurs i den riktning, jag i mitt anförande har sökt att skissera. Vi anse också, att den borgerliga demokratin i Sverige gott tål vid att regeringen lägger över den inrikespolitiska kursen åtskilliga streck åt vänster. Om så sker, och man icke iakttagit en sådan skräckslagen neutralitetspolitik gentemot landets inre fiender, så kommer regeringen att kunna stå i spetsen för en verkligt enhetlig folkmajoritet, som kommer att garantera såväl Sveriges frihet och oavhängighet som en fortsatt utveckling i demokratisk riktning.

Herr Åkerberg: Herr talman! Den långa vidräkning, som den senaste talaren har anställt med regeringens politik, finns det ingen anledning att gå in på, i all synnerhet som han slöt med att nästan förklara sig redo att på vissa villkor stödja regeringen. Jag fäste mig i alla fall vid ett uttryck: han talade om att arbetarklassen var positivt inställd till landsförsvaret. Det ha vi socialdemokrater sagt i alla tider, men då ha vi av herr Linderot och hans partivänner i deras tidningar blivit stämplade som socialpatrioter. Om jag förstod herr Linderot rätt, framträdde han själv i dag som en utpräglad socialpatriot, och jag tror, att om vi vänta ännu ett par år, kanske herr Linderot blir i tillfälle att revidera sin kritik i dag av regeringspolitiken även på övriga punkter.

I övrigt skall jag, herr talman, inskränka mig till ett par marginalanteckningar till dagens problem. Vår svenska remissdebatt har ju sedan gammalt varit en knivkastning så där på måfå om allt mellan himmel och jord, och det förefaller, som om det formuläret skulle tillämpas även i dag. När man hörde herrar Domö och Sam Larsson tala, fick man närmast det intrycket, att de talade för talandets egen skull, att det inte var några naturliga och från hjärtat komna anmärkningar, de hade att framföra. Man förstår så lätt det vemod, som griper en högerman, när han inte blir i tillfälle att öva någon verkligt ingående kritik mot en socialdemokratisk finansministers budget eller mot statsverkspropositionen i dess helhet.

Både herr Domö och herr Sam Larsson gävo sig i stället ut på ett djupare vatten. Herr Domö frestade till och med på psykologiska, för att inte säga psykoanalytiska experiment; han påstod bland annat, att de socialdemokratiska valmännen i höstas handlade, inte på grund av någon som helst insikt utan på grund av känslöstämningar. Hur vet herr Domö det? Har han männe gått ut ibland folket och pejlut hjärtan och hjärnor? Väger han kanske göra gällande.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

att blott högerväljarna rösta på grund av verklig insikt? Detta tycker jag är en rätt långt driven anspråksfullhet. Jag misstänker emellertid, att herr Domö är en dålig psykolog. Vi handla väl alla mer eller mindre under inflytandet av känslöstämningar, men vi sträva också att komma fram till verklig insikt. — Vad beträffar känslotänkandet, får man för övrigt stundom höra även andra toner från herr Domö. Det fick man också i senare delen av hans anförande i dag, när han beskyllde regeringen för att ha fört en väl långt driven opportunitets- och realitetspolitik, vilket vill säga, att den i alltför ringa grad väddjat just till känslorna. När herr Domö talar om känslotänkandet inom den stora valmanskåren, misstänker jag därför, att på honom kan tillämpas det gamla talesättet om räven och rönnbären.

Herr Sam Larsson gick en rond med den socialdemokratiska pressen, som han menade vara alltför panegyrisk i sitt omdöme om herr Wigforss' budget. I dag är det egentligen inte frågan om vad den socialdemokratiska pressen skriver, men fastän det visserligen är länge sedan vi hade en frisinnad regering här i landet, skulle jag kunna fråga herr Sam Larsson, om han kan minnas den kritik, som folkpartiets tidningar utövade mot herr Ekmans budget. Jag tror inte, att panegyriken var mera nyanserad i regeringspressen på den tiden.

Jag är för övrigt inte så partidevot, att jag gör gällande, att statsverkspropositionen är höjd över allt klander. Tvärtom: den, som skall rent professionellt försvara både budgeten och statsverkspropositionen, kanske kan komma i lika stor förlägenhet som herrar Domö och Sam Larsson, när de skulle kritisera den, nämligen därför att denna budget utgör ett så enkelt och naturligt uttryck för de behov, som i dag förefinnas, inte bara inom det ena eller andra partiet utan inom hela vårt folk. Jag tror inte, att vare sig herrar Sam Larsson och Domö eller någon annan skulle ha kunnat göra budgeten i år stort annorlunda — åtminstone inte till det bättre. Naturligtvis kan man ha delade meningar om detaljerna, och sådana meningsskiljaktigheter finnas. Många vilja ha större och snabbare pansarbåtar, andra vilja inte ha några pansarbåtar alls, några vilja ha förlängd värnpliktstid i stället för båtar o. s. v.

Trots de skiftande åsikterna på försvarspolitikens område, har jag en stark förmåelse av att 1939 års riksdag ingalunda kommer att bli vad man kallar en försvarsriksdag. Det kommer inte att bli någon stor strid om herr Skölds pansarbåtar, om värnpliktstidens längd etc., emedan väl de flesta av oss hysa den uppfattningen, att det i dag inte i främsta rummet kommer an på hur den eller den detaljen i vårt försvarsproblem blir löst, utan att det väsentliga är kraften i samlingen kring den lösning i stort, som kommer till stånd. Ingen nation kan vara sig själv nog. Sverige kan icke skaffa sig maktmedel att resa mot en värld eller ens emot en stormakt. Vårt öde är ju att vara en del, och ingalunda en suverän del, av en orolig och kämpande värld. Det gäller om varje stat, att den inte besitter oinskränkt handlingsfrihet. Den är i hög grad beroende av andra staters handlingar. Men den handlingsfrihet, en stat kan ha, betingas i hög grad av vederbörande nations vilja att hävda denna sin handlingsfrihet, mindre av maktmedlen än av själva viljan till liv. Nationens egen samling kring stora och klart uppfattade mål är, skulle jag vilja säga, ett värde, som av ingen kan underkännas.

Detta gäller inte bara utrikespolitiken. utan det gäller också i hög grad om inrikespolitiken. Jag skulle därför i likhet med herr Sam Larsson vilja uttala min tillfredsställelse över det avtal beträffande lösningen av arbetsmarknadens stridsproblem, som preliminärt har träffats ute i Saltsjöbaden mellan landsorganisationen och svenska arbetsgivareföreningen. Jag hemfaller inte åt några utopiska betraktelser, jag tror inte, att vi glida hän mot

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

något slags arkadiskt tillstånd, ett tillstånd, där lamm och varg sida vid sida skulle dricka ur bäckarna. Dess värre ha vi ännu långt kvar till ett tillstånd, där alla sociala spänningar undanröjts. Men å andra sidan finnes ingen anledning att i onödan uppehålla vad som kallats en rövarromantisk uppfattning av arbetsmarknadens problem. Alla parter, såväl arbetsgivare och arbetare som framför allt samhället, äro betjänta av att dessa problem behandlas med allra största realism. Strider, som inte lända till någon nytta, måste såvitt möjligt undvikas; de kunna endast föröda världen, i det de nedbringa produktionen, vilken ju alla äro beroende av för sitt välstånd, även samhället som helhet. Jag tror, att herr Sam Larsson far vilse, när han påstår, att detta så kallade saltsjöbadsavtal framtvings genom de strävanden att åstadkomma en lagstiftning till skydd för tredje man, som förekommit här i riksdagen. Jag är livligt övertygad om att detta avtal, som åtminstone var under diskussion långt innan det fanns någon fråga om tredje mans rätt, hade kommit till stånd även utan dessa strävanden och att det inte har något sammanhang med dem. Jag tror, att man har rätt att i denna uppgörelse se, dels ett uttryck för det realitetssinne, som gjort den svenska arbetarrörelsen till den starkaste i hela världen, och dels ett uttryck för samlingen kring stora värden, som i dag äro hotade: friheten, demokratin, framtiden och själva livet för nationen.

Vad beträffar den utrikespolitiska samlingen, hotas den ju ofta genom den ibland starkt markerade sympatiorientering, som förekommer hos olika människor och olika grupper av människor. Vi ha demokrati här i landet. Detta uppfattas av många så, att yttrandefriheten skall hållas oförkränt — åtminstone när det gäller den *egna* yttrandefriheten. Man kräver i demokratiens namn att få ge uttryck åt sina egna sympatier inte bara för förhållanden inom landet utan också för händelser och människor i andra länder. Å andra sidan får man dock hävda, att nationen har rätt att kräva, att denna yttrandefrihet utnyttjas under det största ansvar och den strängaste disciplin. Över den enskildes lustbetonade frihet att hoppa på Guds gröna ängar står dock allas gemensamma väl, som är mera betjänt av att det inte alltför mycket trampas på gräsmattorna. Ett krav, som man har rätt att ställa, är, att denna yttrandefrihet, i den mån den tangerar samhällsvårdligheten, förbehålles svenska män och kvinnor. Jag tycker därför, i likhet med en föregående talare, att det gjorde ett pinsamt intryck, när jag läste om hur representanten för en utländsk makt inbjudits att inför en svensk församling driva propaganda för den makten och för dess expansionssträvanden. Och ännu beklagligare var, att denna propaganda vann anklang hos den församling, han vände sig till. I andra länder håller man mycket strängt på att utlänningarnas rätt att tala politik, att överhuvud taget yttra sig offentligt, skall vara så ringa som möjligt. Jag övervar för några månader sedan en begravning i Amsterdams; det var vår internationals gamle veteran Kautsky, som begravdes. Där var det meningen, att ett vanligt begravningstal skulle hållas av den socialdemokratiska internationals ordförande, men då denne inte var holländare, tilläts inte detta. Vi kunna emellertid inte beskyllas för att gå till en sådan överdrift, om vi undanbe oss utländsk och Sverigefientlig propaganda på svensk botten. Jag tror nu visserligen inte, att de herrar och damer, som ähörde det ifrågakarande talet, representera det aktuella Sverige, men ett sådant prejudikat kan lätt nog luckra upp den naturliga disciplin, som nationen har rätt att fordra av alla sina medborgare.

Ålandsfrågan har redan varit föremål för särskild behandling här i riksdagen. Den lösning, som är föreslagen, innebär utan tvivel en nyorientering i svensk utrikespolitik. Man kan förstå den tveksamhet, som kan komma

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

över svenska män, när de ställas inför dessa förslag och höra talas om dessa förhandlingar. Jag tror dock, i olikhet med en föregående talare, att denna nyorientering har varit nödvändig, och jag hoppas, att den skall bli till kraft och välsignelse för hela vårt folk. Jag hoppas, att de nya gemensamma intressen, som här binda Sverige och Finland vid varandra och vid en gemensam sak, också skola stärka Nordens enhet. Jag anser denna enhet vara en förutsättning för att de enskilda staterna inom Norden skola kunna hävda sig.

Däremot tror jag inte på det bekanta nordiska försvarsförbundet, som även herr Linderot talade om. Herr Linderot frågade, varför herr Fredrik Ströms initiativ i fjolårets remissdebatt helt plötsligt slocknade bort och varför det inte talades om saken mer i våra tidningar. Ja, man kan bland annat peka på att det inte finns någon anklagning för tanken på ett försvarsförbund i de andra nordiska länderna. Men även ur vår synpunkt kan det vara anledning att fråga sig, om tiden är inne för ett sådant försvarsförbund. Hur långt den nordiska samverkan skall drivas, är naturligtvis svårt att i dag fixera; jag anser själv, att den bör drivas mycket långt. Men jag anser också, att ett sådant nordiskt försvarsförbund icke representerar aktuell politik av i dag.

Vad nu beträffar Ålandsfrågan, vill jag i likhet med herr Domö uttala den förhoppningen, att den samverkan, som härvidlag förekommit mellan Finland och Sverige i deras gemensamma intresse, också skall utgöra upptakten till en ny finsk politik i fråga om den svenskspråkiga befolkningen i Finland.

Om jag till slut skulle fästa mig vid ännu en sak bland alla de ting, som förekomma i statsverkspropositionen och som ha upptagits till behandling i dagens debatt, så skulle jag vilja dröja vid ett uttryck. Jag tror, att det var herr Sam Larsson, som talade om reformpausen. Årets budget företer en stark ökning av försvarsutgifterna och en däremot svarande återhållsamhet i fråga om nya sociala utgifter liksom nya utgifter överhuvud taget. Här har uttalats en tillfredsställelse med båda dessa förhållanden, dels den starka ansvällningen av försvarsbudgeten och dels den utpräglade återhållsamheten på det sociala området. Får man läsa mellan raderna i herr Domös och herr Sam Larssons välskrivna anföranden, är det lätt att få fram en inlindad uppmaning till regeringen att för all del för all framtid bibehålla denna balans. I båda talen kunde man nästan läsa fram farhågorna för en ekonomisk katastrof för vårt land, för den händelse socialutgifterna i framtiden skulle komma att ytterligare stegras. Jag vågar trots allt hävda en alldeles motsatt uppfattning. Jag hoppas, att den uppskrivade militärbudget, vi för närvarande, och med rätta, måste underkasta oss, är en onormal tillfällighet. Jag vågar också hoppas, att det sociala nydaningsverket skall kunna upptagas med förnyad kraft och utan längre dröjsmål. Det fanns här i vårt land för omkring 25 år sedan ett slagord: det talades om kombinationen försvar och reformer. Det kan tyckas vara en slät fras, men det ligger i alla fall någonting i den; framför allt erkännandet av att en nations styrka inte bara beror av dess militära maktmedel utan också, och kanske i främsta rummet, av dess naturliga inre sammanhållning. Sociallagstiftningen skall inte vara något självändamål. Det är klart, att man även får se på de ekonomiska förutsättningarna för denna sociallagstiftning; det går inte an att såga av den gren, på vilken vi alla sitta. Men icke förty hör det till en nations självhävdelse och självbevarelse, att en utjämning sker till förmån för förut efterblivna och tillbakasatta befolkningslager. Att vi i dag skulle ha fullbordat det loppet, tror jag ingen med anspråk på vederhäftighet kan göra gällande.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Herr Domö talade om att jordbruket hade blivit missgynnat genom den förda politiken. Jag vet inte vilka grupper inom jordbruket han främst tänkte på, men han tänkte kanske i främsta rummet på den grupp, som han själv tillhör. Emellertid är det en offentlig sak, att massor av människor inom jordbruket leva under icke människovärdiga förhållanden. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen — jag tror, att den delas av regeringen, och den delas även av ledningen för den svenska landsorganisationen — att den svenska politiken under de kommande åren i hög grad skall inriktas framför allt på att höja upp dessa fattiga landsbygdsskikt till en människovärdig tillvaro. Även med risk att av herr Sam Larsson beskyllas för benägenhet för alltför panegyriska uttryckssätt, vågar jag under anslutningen till regeringens politik i dag uttala den förhoppningen, att vårt land under denna regerings ledning skall kunna avveckla det nuvarande onormala tillståndet och inifrån bygga upp vår nation på en grund, som inte av några stormar kan nedslås.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr förste vice talman! Herr Domö började sitt anförande rörande den föreliggande statsverkspropositionen med en exposé över det politiska läget i allmänhet och gjorde därvid, låt mig säga, en frihandsteckning över hur han bedömde utvecklingen från det vi skildes efter förra årets riksdag och till dess landstingsmannavalen förrättats. Herr Domö yttrade därvidlag beträffande valutgången, att bondeförbundet, om jag förstod honom riktigt, lidit den största förlusten i sin historia. Nu är det emellertid att märka, att det naturligtvis är mycket lätt att konstatera, att ett parti lidit den största förlusten i sin historia, då det under hela sin föregående utveckling städse haft glädjen att konstatera uppåtgående.

Vad högern beträffar, har ju den sedan flera år tillbaka haft att konstatera en väsentlig tillbakagång, och ur den synpunkten har man ansett, att man kunnat vara belåten med att det blivit ungefär status quo jämfört med utgången vid 1936 års riksdagsmannaval då högern förlorade cirka 25 % av sin andrakammarrepresentation. Denna anledning till belåtenhet skall jag naturligtvis ej missunna högern, men jag får säga, att anspråken på det hållet äro mycket måttliga. Man försöker ju från högerhåll särskilt tala om vår förlust med hänsyn till antalet landstingsmän. Jag skulle egentligen inte ha tagit upp detta i en remissdebatt, men då man dragit fram saken här, så nödgas jag säga några ord därom.

Vi veta ju, att minskningen av antalet landstingsmän, som representera bondeförbundet, när det gäller ett antal av ungefär 25 representanter beror på att den samverkan mellan olika borgerliga partier, som tidigare ägt rum, nu inte längre förekom, och det kan ju hända, att om en sådan samverkan även nu ägt rum, högerpartiet fått ännu färre landstingsmän än det fick, och då var det ju väl, att någon sådan samverkan inte kom till stånd, ty det hade ju varit synd, om högern fått ännu färre mandat. Men då man försöker göra gällande, att bondeförbundets tillbakagång eller rättare sagt socialdemokraternas framgång skulle bero på den koalition, som nu varit tillfinnandes i några år, skulle jag vilja fråga: vad var då anledningen till det socialdemokratiska partiets framgång och högerens stora tillbakagång år 1936? Då förelåg åtminstone inte någon sådan regeringskoalition, utan då hade man ju en kartell mellan de olika borgerliga partierna. Men det oaktat skedde den gången vad jag närmast skulle vilja kalla en katastrof för högern, i det att den förlorade ett ganska stort antal av sina representanter i andra kammaren.

Jag skall nu inte uppehålla mig vid den saken längre. Jag har inte heller så mycket att tillägga, ty jag kan ju konstatera, att vad som är sagt i denna

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

debatt innebär åtminstone inte någon särskild kritik rörande någon av huvudtitlarna. Men herr Domö nämnde något om jordbrukets svårigheter, främst i mellersta och norra Sverige, och jag är naturligtvis den förste att erkänna. att förhållandena på detta område inte äro sådana, som jag eller någon annan, som är intresserad för jordbruket, skulle önska. Jag bör därför kanske något ange utvecklingen under det sista året för att därmed påvisa, att vi under de förhandenvarande förhållandena åstadkommit det bästa möjliga.

Om vi se på 1937, så hade vi, för att nu taga spannmålen först, när det gällde europeiskt mjukt vete i början av året ett världsmarknadspris på omkring 21 à 22 kronor per 100 kilogram. Hela vår regleringspolitik har ju gått ut på att avlyfta överskottet från den inhemska marknaden. Vi ha tänkt oss att vi på så sätt skulle kunna upprätthålla de priser, som riksdagen har ansett böra tillkomma jordbruket för dess produkter. På hösten 1937, när det blev påvisbart, att vi knappast hade något överskott av råg, men däremot ett överskott av vete, som i första taget uppskattades till 135,000 ton, vilken siffra sedan jämkades till omkring 80,000 ton, så hade världsmarknadspriset på dylikt vete fallit till omkring 15 kronor per 100 kilogram fob svensk hamn. Riksdagen hade ju på Kungl. Maj:ts förslag beslutat en uppdelning av utförselbevisen, så att man skulle kunna utföra den kvantitet, som utgjorde överskottet, ty utan att avlasta den antingen genom utförsel eller genom användning som foderspannmål är det naturligtvis omöjligt — annat än under förutsättning att jordbrukarna äro organiserade i en utsträckning, som närmar sig 100 procent — att upprätthålla den av statsmakterna och även av jordbrukarna önskade prisnivån. Det visade sig emellertid, att med det stöd av 1:80 kronor per 100 kilogram, som utförselbeviset då berättigade till, jämte ett tillägg av 70 öre per 100 kilogram, vilket utgick med hänsyn till vad 1937 års skörd ansågs mera värd än vad som låg inne av 1935 års skörd — sammanlagt blev det alltså ett stöd av 2:50 kronor per 100 kilogram — blev det möjligt att exportera 10,000 ton till en av Östersjöstaterna. Inte långt därefter blev det möjligt att exportera ytterligare 20,000 ton till ett annat land. I stället för att använda beloppet för att åstadkomma avsättning inom landet, ansåg man det bättre att använda det till avlastning av den svenska marknaden.

Beträffande rågen räknade man den gången inte med att vi hade något överskott, men det visade sig fram på våren 1938, att det verkligen förelåg ett sådant. Då utbuden alltså blevo större än efterfrågan, sjönk rågpriset på våren 1938. Kungl. Maj:t anbefalldes då spannmålsbolaget att till beredskapslagring inköpa råg för att inte prisnivån skulle tryckas i högre grad eller, med andra ord, för att man på så sätt skulle kunna lyfta prisnivån.

När rapporterna om 1938 års skörd blevo tillgängliga, uppskattade man veteöverskottet till inte mindre än 190,000 ton, men man förmenade däremot, att det skulle bli ett underskott av råg för konsumtionsåret 1938—39. Det fanns ett förråd på 35,000 ton råg i beredskapslagret, och när det enligt beräkningarna skulle uppkomma ett underskott detta år, menade Kungl. Maj:t, att lagerförrådet kunde komma att användas konsumtionsåret 1938—39.

Man undersökte naturligtvis även möjligheterna att avlasta det stora överskottet på vete från 1938 års skörd, men då visade sig, att prisnivån på den europeiska marknaden hade fallit ytterligare. Man kunde av vederbörande affärsmän på sin höjd få ett fobpris för vete av 12 kronor per 100 kilogram i augusti månad. Från 15—16 kronor föregående konsumtionsår hade världsmarknadspriset alltså fallit till 12 kronor, och det visade sig, att priset föll ytterligare under det konsumtionsår vi nu äro inne på. Redan fram i september eller i början av oktober hade vi ett världsmarknadspris på europeiskt vete för export i svensk hamn på mellan 8 och 9 kronor per 100 kilogram, och på

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

den nivån ligger priset fortfarande. I den situationen voro därför alla de linjer, som voro uppdragna med tanke på att man skulle med hjälp av utförselbevisen avlasta en del av överskottet, orealiserbara. Då gällde det att undersöka vilka andra möjligheter vi kunde ha för att förhindra ett alltför katastrofalt prisfall. Med de 35,000 ton råg, som jag nyss nämnde, inberäknade, låg det i beredskapslaget 100,000 ton brödsäd, men därför att man rent teoretiskt behövde använda detta rågförråd för innevarande konsumtionsår, skulle man kunna fylla ut beredskapslaget med 35,000 ton vete i stället för att därmed få 100,000 ton, och därför förordnade Kungl. Maj:t redan i augusti eller kanske i början av september, att spannmålsbolaget skulle köpa in vete i stödköps-syfte, innan priset sjunkit alltför lågt. Till ett pris av högst 18 kr. per 100 kg. alltså ett pris som låg väsentligt över gällande stödköpspris. Vi hade också att ta hänsyn till det politiska läget i världen. Bolagets styrelse beslutade infordra offerter till ett pris av 17:25 kronor, och därutöver betalas ett tillägg med hänsyn till kvaliteten. Man fick då en första offert på inte mindre än 11,000 ton. Nästa gång det infordrades offerter, erhöles sådana på 3,000 ton, och sålunda köptes 14 å 15,000 ton. Men det fanns kvar ytterligare 20,000 ton, som kunde köpas. Det infordrades ytterligare offerter och man fick sådana på 50,000 ton, och Kungl. Maj:t beslöt bemyndiga spannmålsbolaget, som väl närmast tänkt sig sänka priset, så att detta närmade sig stödköpspriset, att även i fortsättningen betala det pris, som var beslutat första gången. På så sätt sökte man hindra ett ytterligare prisfall, men det visade sig ändå, att trots att vi köpt in mellan 70 och 80,000 ton, varvid vederbörande säljare fått 17:25 kronor plus kvalitetstillägg, alltså omkring 18 kronor per 100 kilogram, så noterades så sent som i november månad t. ex. i Skaraborgs län och även i andra delar av landet vete fortfarande i 16:50 kronor per 100 kilogram.

Detta visar enligt mitt sätt att se, att jordbrukarna själva måste försöka hjälpa till att i större utsträckning bevaka sina intressen. De måste försöka organisera sin försäljning på sådant sätt, att de åtminstone kunna utnyttja läget, då statsmakterna, såsom skett i detta fall, under dessa särskilt svåra förhållanden ingripit, och söka få ut ett bättre pris.

Spannmålsbolaget har gjort undersökningar om anledningen till att priserna ändå voro så låga. Jag kan inte här meddela resultatet av dessa undersökningar, men jag fick i går underrättelse om, hur mycket spannmålsbolaget inköpt. Det är 104,000 ton av 1938 års veteskörd, som inköpts av spannmålsbolaget för att stödja spannmålsmarknaden.

Jag är således den förste att erkänna, att det har förelegat svårigheter, och resultatet har av skäl, som jag anfört, inte blivit sådant, som jag själv skulle ha önskat, men det har ändå, såvitt jag förstår, blivit bättre t. o. m. än om jag hade tillämpat det förslag, som herr Domö själv varit med om att utarbeta. De priser, som betalats under stödköpsförfarandet innevarande år, äro nämligen högre än de priser, som föreslås från jordbruksutredningen.

Även beträffande mjölkproduktionen är det på det sättet, att det under sommaren blev en toppproduktion, som vi inte hade väntat, och vi kommo upp i en export över 900 ton per vecka. Det är självklart, att den omständigheten, att inte konsumtionen inom landet ökas i samma utsträckning som produktionen, medför en ökad export, och denna ökade export skall ju likvideras med skillnaden mellan det pris, som vi ha inom landet, och det pris, som betalas på den utländska marknaden.

Därtill kom, att riksorganisationen under sommarmånaderna fonderade cirka 2 miljoner kronor som eljest skulle utbetalats och åstadkommit ett högre mjölkpris - - jag säger icke detta såsom något klander - - när detta ingår i en strävan att försöka så småningom pressa fram en jännare mjölkproduktion.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Man har menat, att om man finge ett lägre pris på sommaren och ett högre pris på vintern, så skulle man så småningom kunna åstadkomma en högre produktion på vintern och en mindre på sommaren eller åtminstone utjämna variationen. Det gjorde också sitt till, att priset blev lägre på sommaren. Men det är självklart, att det blev missräkningar t. ex. i det skånska prisutjämningsdistriktet, som inte fick mer än $\frac{1}{10}$ öre per kilogram mjölk i prisutjämningsbidrag under juni månad. Men vi få väl försöka hjälpas åt litet var och klargöra anledningen till att det blev på det sättet.

Nu är ju förhållandet något annorlunda, då det gäller mjölkmarknaden, än då det gäller foderspannmålsmarknaden. Vad den senare beträffar, framgår utvecklingen därav i den proposition, som jag har avlämnat i dag, där jag begär ett visst belopp för stöd av exporten av foderspannmål, eftersom skörden 1938 blev mycket stor. Det är klart, att om man pressar ut stora kvantiteter i marknaden under en relativt kort tid, så finns det överhuvud taget ingen — inte heller herr Domö, om han så skulle försöka hjälpa mig var dag — som kan åstadkomma en prisförbättring under den tiden.

Jag har velat beröra dessa förhållanden, ehuru jag inte uppfattat vad som här anförts såsom någon kritik mot de åtgärder, som varit vidtagna, men jag ansåg det nödvändigt att klarlägga läget och framhålla, att jag inte själv är belåten med resultatet under de gångna höstmånaderna av våra åtgärder.

Herr Domö riktade så direkt till mig en fråga, som är mycket aktuell, nämligen rörande byggnadskostnaderna. Jag berörde ju den frågan i en radiodebatt, och jag kan säga, att de linjer, jag talade om i mitt radioföredrag och under radiodebatten, komma att fullföljas. Jag kan även nämna, att vederbörande organisationer ha förklarat sig villiga att förhandla om de berörda spörsmålen. Jag kan t. o. m. gå så långt, att jag säger, att man även inom landsorganisationens högsta ledning har samma uppfattning som jag har, nämligen att det är ett allmänt intresse att försöka slå in på ett annat system. Ty det går överhuvud taget inte att fortsätta att nedlägga sådana kostnader, då det gäller lösandet av landsbygdens byggnadsfråga, som vi ha för närvarande. Av den anledningen ämnar jag fortsätta att söka komma till en lösning av detta problem, och jag har länge försökt få fram siffror, på vilka jag kan bygga ett sakligt omdöme om hur det skulle te sig, om byggnaderna utfördes till ett pris, som motsvarade den och den timlönen eller om de uppfördes enligt ett ackordssystem, baserat på vissa uppgörelser och vissa grunder. Jag har emellertid inte förrän den sista månaden lyckats från en landsortsbyggmästare få en dylik jämförande tablå, som jag kunnat grunda min uppfattning på, och att gå in på överläggningar om sådana saker, med mindre än att man har ett reellt underlag därför, anser jag mig inte kunna göra. Jag kan nämna, att jag t. o. m. skrivit till landsortsbyggmästareorganisationer, som emellertid inte ha lämnat mig någon uppgift om saken. Om det beror på att dessa landsortsbyggmästare inte äro intresserade för att något åtgöres, därom kan jag inte yttra mig.

Nu har emellertid saken avancerat så långt, att det t. o. m. är väckt motion i riksdagen därom, och sålunda kan man även där få diskutera spörsmålet. En motion, som jag har sett, går ut på, inte allenast att man skall försöka åstadkomma en förändring beträffande arbetslönerna utan även att man skall försöka åstadkomma en förändring, när det gäller materialpriserna. Nu är jag ju känd för att vara kanske litet grand planhushållare, och jag skall därför stödja denna motions syfte, ty det är alldeles uppenbart, att det föreligger monopolitiska tendenser även beträffande själva materialleveransen, och följaktligen är detta också en sak, som man behöver ta itu med för att åstadkomma bättre förhållanden på området. Alldeles självklart är, att om bygg-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nadskostnaderna även i fortsättningen skulle bli så höga som de nu äro, så kan inte jordbruket bära dessa kostnader — så räntabel kan nämligen inte dess produktion göras. Därför är det inte allenast ett jordbrukarintresse och ett lantarbetarintresse, utan det är ett hela samhällets intresse, att man söker åstadkomma de ändringar, som äro möjliga att genomföra, när det gäller denna sak. Det är nog inte endast fråga om ett arbetarmonopol i detta fall utan även om ett kanske rent av längre gående byggnadsintressentmonopol. Det har nämligen visat sig, när det gällt byggnader, som skulle utföras t. ex. för slakterier, att det överhuvud taget inte går att få in anbud från mer än ett par byggmästare och att dessa anbud ligga på ungefär samma nivå.

Det har ju för inte så länge sedan bildats en förening i Skåne i syfte att få fram väl genomtänkta förslag till bostads- och andra byggnader på landet liksom även när det gäller inköp av material. Vi skåningar mena, att man i den mån det är möjligt bör söka bilda en organisation härvidlag, som skall kunna åstadkomma jämvikt mot de andra intressena, så att inte staten skall behöva bli vår förmyndare, men det är möjligt, att utvecklingen dock går dithän, att man får lita till ett statsingripande. Vi ha dock tänkt, att denna organisation skulle kunna bidra till att skapa bättre förhållanden på området.

Herr talman! Jag har inte något vidare att tillägga i dessa frågor. Jag har endast velat utveckla vissa av de svårigheter, som verkligen föreligga, då det gäller att fullfölja de beslut, som riksdagen har fattat, och de visa enligt mitt förmenande, att systemet i sin helhet måste tänkas igenom, för att man eventuellt skall kunna lägga upp frågorna efter andra linjer än dem, som hittills ha följts.

Herr Tjällgren: Herr talman! Jag skall be att i anslutning till den föreliggande statsverkspropositionen få säga några ord. Jag hoppas, att det måtte ursäktas mig, om jag därvid kommer att närmast beröra frågor, som äro av särskilt intresse för oss norrlänningar. Först vill jag emellertid med tacksamhet konstatera det intresse, som regeringen och särskilt jordbruksministern visat sig hysa för det norrländska skogsbruket. Jordbruksministern föreslår bland annat, att av det anslag å 950,000 kronor, som begäres till skogsvårdens främjande, 75,000 kronor skola gå till skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län, vilken annars skulle på grund av brist på medel bliva nödsakad att i viss mån inskränka sin verksamhet.

Vidare måste det anses synnerligen fördelaktigt att, såsom jordbruksministern föreslagit, höja det statliga bidraget till skogsutdikning i de norrländska länen samt inom Värmland och Dalarna från 40 procent till 60 procent. Härigenom vinnes ju större möjlighet för beredande av mera produktiv skogsmark samtidigt som härigenom också beredes tillfälle för befolkningen till lämplig sysselsättning. Jag ämnar icke vid detta tillfälle ingå i något utförligare resonemang om de stora möjligheter till arbete, som skulle kunna beredas, därest statsmakterna lämnade ännu större bidrag för utförande av skogskulturarbeten av olika slag inom, låt mig säga, de fyra nordligaste länen. Men det är min bestämda uppfattning, att de medel, som från statens sida anslås för sådant ändamål, äro synnerligen väl använda.

Om jag säger, att framtidsutsikterna för det norrländska jordbruket och dess utöfning för närvarande i stort sett icke te sig synnerligen ljusa, utan tvärtom, är det möjligt, att jag på vissa håll blir ansedd såsom en alltför stor pessimist.

Det är emellertid enligt min mening ofrånkomligt, att den norrländske jordbrukaren går hårda tider till mötes i ekonomiskt avseende. Vad mitt hemlän

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

beträffar, d. v. s. Västernorrlands län, så förhåller det sig tyvärr så, att den största delen av den avverkningsbara skogen åtminstone vad de grövre dimensionerna beträffar är spolierad, ett förhållande som numera erkännes även av de forstligt bildade. Härigenom minskas för varje år som går icke blott inkomsterna för jordbrukarna genom försäljning av virke utan jämväl inkomster av arbete vid avverkningar. Samtidigt härmed ökas utgifterna för arbetslöner, för inköp av redskap och maskiner m. m. Kommer så härtill, såsom fallet faktiskt är inom icke så få norrlandskommuner, att utdebiteringen för kommunala ändamål samt för landsting o. s. v. är oskäligt hög, är det inte för mycket sagt — det vågar jag påstå — om man hävdar, att läget för framtiden ser mörkt ut, naturligtvis allra mest för de skuldsatta jordbrukarna, vilka tyvärr inte äro så få.

Ja, nu är det kanske någon här i kammaren, som frågar sig, varför jag framför dessa förhållanden här och vid detta tillfälle, Jag vill då skynda mig att svara, att jag anser dessa förhållanden vara för den norrländska befolkningen och särskilt för jordbrukets folk så viktiga, att jag icke ansett mig kunna stå till svars med att icke låta dem komma till regeringens kännedom.

Man kan heller inte undgå att ställa sig undrande, hur det slutligen skall komma att gestalta sig såväl på landsbygden som i städerna, därest omflyttningen av befolkningen kommer att fortgå i samma tempo som hittills. Jag föreställer mig, att därigenom komma icke blott nu förefintliga svårigheter för landsbygdens vidkommande att bestå och ökas, framför allt i fråga om anskaffande av arbetskraft för jordbruket, utan även för städerna kommer väl med all sannolikhet denna folkvandring, om jag så vågar uttrycka mig, att medföra icke obetydliga nackdelar i form av ökad arbetslöshet o. s. v. Och att så för framtiden blir förhållandet, ha vi ju redan för närvarande tillräckligt med bevis för, men jag skall inte närmare yttra mig därom i detta sammanhang.

För att nu ett ögonblick återgå till frågan om den verkliga orsaken till särskilt landsbygdsungdomens benägenhet att inflytta till städer och samhällen, är det ju så, att därom råda olika meningar. På en del håll åberopas den gamla visan om tråkigheten på landsbygden, bristen på nöjen o. s. v. såsom den egentliga orsaken. Andra åter vilja göra gällande, att sedan ifrågavarande ungdom numera beretts bättre tillfälle än vad förut varit fallet till genomgående av skolor av skilda slag såsom folkhögskolor, lantbruks- och lantmannaskolor o. s. v., har den blivit så förfinad och bortklemad, att den förlorat allt intresse för jordbruket och arbetet vid detta. Jag tror mig känna landsbygdens ungdom så pass väl, att jag utan minsta tvekan vågar från denna plats påstå, att icke någondera av nyssnämnda orsaker är till finnandes. Tvärtom förhåller det sig ju så, att de allra flesta av landsbygdens ungdomar, som varit i tillfälle att genomgå en skola av något av de nyssnämnda slagen, därigenom kommit till bättre insikt om vårt jordbruks stora betydelse för vårt land och vårt folk, varigenom också intresset för jordbruket ökats hos dem.

Nej, enligt mitt förmenande är orsaken nog en helt annan. Landsbygdens folk, såväl ungdomen som de äldre, har mer och mer tröttnat på jordbruket, i främsta rummet och kanske enbart därför, att lönen för arbetet där är så avsevärt mycket lägre än t. ex. inom handel och industri, samtidigt som arbetet kanske mången gång är mera tungsam. Om vi kunde komma dithän, att jordbrukarna hade råd att betala sina söner och döttrar samt arbetare i övrigt lika lön som bjudes dem på andra håll, är jag tämligen säker om att flykten från landsbygden till städerna snart skulle upphöra av sig själv. Men för att jordbrukarna skola kunna i nämnda avseende tävla med andra, fordras givetvis, att de ehålla skälig betalning, jag säger bara *skälig* betalning, för sina produkter, och jag vågar påstå, att dit ha vi ännu inte nått, framför allt kanske

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

icke inom de norra delarna av landet. Det skall gärna medgivas, att statsmakterna under de senare åren gjort mycket för och anslagit rätt betydande belopp i syfte att förbättra priset på jordbrukets produkter, men vi få dock inte glömma, att samtidigt ha jordbrukets utgifter av olika anledningar, vilka jag anser mig inte närmare böra ingå på i detta sammanhang, ökats i motsvarande grad och kanske ännu något mera.

Det är naturligtvis inte alls min mening att här uttala något klander eller öva någon kritik mot den eller dem, som närmast handha eller bära ansvaret för jordbrukets s. k. prisregleringspolitik. Jag är väl medveten om vilka svårigheter som förelegat för åstadkommande av en för vårt avlånga lands skilda delar fullt rättvis avvägning i det avseendet. Men jag kan inte underlåta att vid detta tillfälle uttala, att det inom de norrländska länen finns en ganska allmänt utbredd mening, att jordbruksnäringen inom nämnda landsdelar, vad det s. k. jordbruksstödet beträffar, är något eftersatt. Befolkningen däruppe, vågar jag försäkra, är naturligtvis inte alls på något sätt missunnksam mot sina yrkesbröder i mellersta och södra Sverige för vad dessa erhållit i nämnda avseende. Tvärtom önska vi allesamma även i fortsättningen i vår ringa mån bidra till att hjälpen till dem må bli så riklig som möjligt, men vi fordra naturligtvis en med hänsyn till föreliggande behov om möjligt rättvisare fördelning — jag säger om möjligt rättvisare fördelning.

Jag vill än en gång understryka, att vad jag nu på den punkten berört icke är avsett att utgöra någon kritik eller något klander mot den nuvarande jordbruksministern, men jag har ansett mig skyldig att låta till hans kannedom komma den mening, vilken, som sagt, ganska allmänt gör sig gällande däruppe. Jag är förvissad om att han besjålas av en önskan att på bästa möjliga sätt tillgodose jämväl det norrländska jordbruket, och det är ett önskemål, som jag har och som jag hoppas jordbruksministern skall komma att om möjligt beakta.

Jag skulle också med några ord vilja beröra en fråga, som står i nära samband med landsbygdens avfolkning och som framför allt i mitt hemlän — och jag tror även inom de övriga norrländska länen — för närvarande är särskilt aktuell. Det är bristen på arbetskraft vid jordbruket, särskilt vad gäller kvinnliga ladugårdsskötare. Inom nämnda län äro jordbruken som känt i regel av den ringa storlek och kreaturens antal så litet, att man inte anser sig ha råd att hålla sig med manliga ladugårdsskötare utan anser det vara förmånligare med kvinnliga sådana. Under de senaste åren har det emellertid, praktiskt taget, blivit så gott som omöjligt att anskaffa något så när dugliga sådana. Man kan utan tvekan säga, att för närvarande är bristen på kvinnliga ladugårdsskötare ett av de svåraste och allvarligaste problem, jordbrukarna däruppe ha att dras med. Inom Västernorrlands län är det inte så få jordbrukare, som på grund av nämnda förhållande nödgats sälja sina kreatur, ja t. o. m. sina jordbruk, och det är ju en ganska allvarlig företeelse. Jag vill säga, att för min ringa del har jag funderat inte så litet på huru man om möjligt skulle komma till rätta med detta missförhållande eller denna olägenhet, men jag har inte kunnat hitta på någon framkomlig väg. Problemet är enligt min mening ur såväl jordbrukets som hela landets synpunkt så allvarligt, att det med det allra snaraste bör upptas av regeringen till omprövning, och jag vågar även i detta avseende vädja till herr jordbruksministern, att han måtte så fort som möjligt uppta frågan till allvarligt övervägande.

Jag vill ingalunda bestrida nyttan av den s. k. arbetarsmåbruksverksamheten. Den har onekligen varit till stort gagn och till åtnad särskilt inom de norrländska länen med deras jämförelsevis stora skogsarbetarstam. men denna verksamhet har dock medfört, att alltför många jordbruk, speciellt vanliga bonde-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hemman, blivit styckade på ett sätt, som ur jordbrukssynpunkt icke alls kan anses lämpligt. Jag menar, att dessa hemman styckas i alltför små lotter, och det kan starkt ifrågasättas, om det är riktigt och förenligt med god hushållning, att det, samtidigt som staten årligen lämnar betydande bidrag för fullständigande av s. k. ofullständiga jordbruk, skall vara tillåtet att genom styckningar framskapa jordbruk av det sistnämnda slaget. Det är heller inte så ovanligt, och jag vill särskilt fästa justitieministerns uppmärksamhet på den företeelsen, att ägare av jordbruks- och skogsfastigheter, vilka förvärvat dessa i spekulations-syfte — jag tänker på s. k. skogsspekulanter — för att undkomma åläggande enligt lagen om uppsikt å vissa jordbruk passa på att låta stycka fastigheterna, vad inägojorden beträffar, i smålotter för att sedan avyttra dem till arbetarsmåbruk. Jag har som sagt ansett mig böra vid detta tillfälle omnämna förhållandet och hoppas, att justitieministern måtte vidta de åtgärder för rättelse härav, som kunna anses erforderliga eller lämpliga.

Sedan, herr talman, ett par ord rörande en punkt i sjätte huvudtiteln. Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har för nästa budgetår föreslagit ett belopp av 2,300,000 kronor till byggande av ödebygdsvägar, men i propositionen upptas för ändamålet ett belopp av endast 1,900,000 kronor. Det är alltså en prutning med 400,000 kronor. Såsom norrlänning hade jag önskat, att större belopp upptagits, ty då hade man ju kunnat bygga en hel del sådana vägar, som nu kanske få anstå. Vi få nämligen inte glömma, att det inom de norrländska länen föreligger ett synnerligen stort behov av medel för utförande av ifrågasvarande slag av vägar. Jag har visserligen inga siffror att anföra, men jag vet, att många vägar äro i allra högsta grad behövliga för de människor, som nu bo i ödebygden och vilka i många avseenden ha det svårt. Dessa vägar kunna emellertid på grund av brist på medel icke utföras på många år ännu. För min del har jag ingen erinran att göra mot att riks- och huvudvägar ombyggas och moderniseras. Kanske är även detta nödvändigt och bör utföras, men det bör och får enligt min mening icke ske på bekostnad av vägar till mera avlägsna bygder. Vi få lov att komma ihåg, att ännu finns det många byar och orter i Norrlands skogsbygder, som helt och hållet äro i saknad av väg men vilka ändå betala dryga skatter till vägväsendet.

Herr Ekströmer: Herr talman! I föreliggande statsverksproposition har jag i första avsnittet, om »Det ekonomiska läget», återfunnit en passus, som jag tycker är så pass typisk för herr finansministerns tankelinjer, när det gäller skattebetalarna, att jag vågar ta upp den och säga några ord om den, även om vad jag säger kanske inte precis just för dagen är aktuellt. Det står på sidan 9: »Möjligheterna att genom avsevärt ökade statsutgifter tillgodose önskemål på olika samhällsområden måste sålunda alltjämt anses vara beroende av medborgarnas *villighet* att begränsa sina enskilda utgifter för att tillåta en stegring av de genom det allmännas verksamhet förmedlade, alltså i främsta rummet deras *villighet* att bära en ökad beskattning».

Denna passus synes mig vara mycket populärt hållen, och meningen är väl närmast att förbereda svenska folket på kommande framstötter och kanske också att suggerera den okritiske läsaren, att de farhågor för alltför hög beskattning, som alltemellanåt uttalas, närmast bottna i något slags asocial ovillighet att bära ökade bördor för att tillgodose önskemål, som av den sittande regeringen kunna anses lämpliga.

För mig synes det emellertid, som om denna sats innebär inte så litet av cynism. Visserligen veta vi alla, att det finns åtskilligt folk här i landet, som både kan och vill betala högre skatter, ifall detta befinner sig oundgängligen nödvändigt, men de flesta av medborgarna i detta land — och det gäller alla samhälls-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

klasser, inte bara de lägst avlönade, kropps- och jordbruksarbetare, utan även kontorsanställda och tjänstemän i enskild och statens tjänst, militärer o. s. v. — äro väl ändå i den situationen att de få iakttaga den allra största sparsamhet och kanske ofta vända på varje krona för att få inkomster och utgifter att gå ihop. Herr Wigforss' råd till dem att begränsa sina enskilda utgifter skulle väl då närmast innebära, att de finge avstå en hel del nyttigheter, som kanske rentav kunde höra till livets nödtröft. Säkerligen finns villighet inom dessa grupper att betala även ökade skatter, som herr Wigforss ställer i utsikt, men jag tycker ändå, att det hade varit riktigt, om herr finansministern här även hade talat om *förmågan*. Och när det gäller företag, förefaller det, som om man hade den populära tron, att en intjänad vinst alltid låge som kalla pengar i ett kassaskrin, färdiga att när som helst användas, men så är gunås ingalunda alltid fallet. Ett företag, det må vara industri- eller handelsföretag, måste ständigt konsolideras, och en ständig förnyelse måste ske för att företaget skall kunna bestå i konkurrensen. Men kostnaderna för dessa förnyelseåtgärder, för inköp etc., bestridas i allmänhet av den till äventyrs intjänade årsvinsten, som alltså i regel vid årets slut kanske helt eller delvis är disponerad. Om sålunda ett företags årsvinst genom hög beskattning alltför hårt beskäres, så innebär detta, att företaget nödgas avstå från en hel del kanske nödvändiga åtgärder till företagets förkovran. När vi alltså på näringslivets håll påyrka försiktighet med statens utgifter, så beror detta på omsorg om näringslivet självt och icke, som jag nyss sade, på någon asocial ovillighet att bära förnuftiga skattebördor. På oss, som kanske av mängden gång dyrköpt erfarenhet lärt oss uppskatta penningars värde, skorrar det nog litet i öronen, när vi höra hur lättvindigt finansministern behandlar frågor, som röra skattebetalarnas intressen. Detta om detta.

Under höstens lopp ha från regeringshåll, med hans excellens herr statsministern i spetsen, inviter gjorts till samförstånd med näringslivets män, enkanterligen då med representanter för industri och handel. Vi tro, att dessa inviter äro uppriktigt menade, och vi hälsa dem därför med verklig tillfredsställelse, men jag vill dock uttrycka den förhoppningen, att detta samarbete icke bara skall bli ett vad jag skulle vilja kalla utomparlamentariskt samarbete, varav kanske blott endels lyckligt resultat skulle kunna åstadkommas, utan även att det måtte komma till synes i *riksdagen*. Detta ligger, synes det mig, icke utom möjligheternas gränser. Hans excellens herr statsministern sade visserligen i sitt malmötal — jag hörde det själv — att dessa grupper, alltså industri och handel, vore svagt representerade i riksdagen, och det var ju tråkigt att höra, men vi äro i alla fall här några stycken, och vi ha i mångfaldiga frågor räckt fram handen till samförstånd utan att egentligen finna något gensvar. Man må dock betänka, att när det gäller samarbete, är det alltid minst två parter, som skola handla, och det är nödvändigt, att alla parter berättigade intressen bli tillgodosedda, för att ett förnuftigt och hållbart resultat skall kunna ernås.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag är på vissa punkter förekommen av andra talare, men jag skall det oaktat tillåta mig att åtminstone inledningsvis upprepa några av de synpunkter, som här ha gjorts gällande.

När det nu visar sig föreligga svårigheter att balansera budgeten, oaktat man kan räkna med det största skatteunderlag, som någon finansminister haft till sitt förfogande, och man föreslår en uttagningsprocent, som ligger över den, som jämlikt den vid förra riksdagen antagna skatteskalen borde anses normal, så måste detta väcka allvarliga bekymmer, och man har rätt att fråga sig, vart det bär hän. Ha vi råd med denna ständiga stegring? Under de gångna årens diskussion har från finansministerns sida denna fråga besvarats

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

med det resonemanget, att man egentligen inte kan tala om huruvida vi ha råd eller ej på samma sätt som man talar om huruvida ett enskilt hushåll har råd eller ej. Det enskilda hushållet kan ju bli nödsakat att låna från annat håll, men det kan inte, menar finansministern, bli fråga om att vårt folkhushåll på grund av för höga statsutgifter skulle behöva låna från ett annat folkhushåll. Hela spørsmålet om statsutgifternas och därmed beskattningens storlek är, såsom här förut har påpekats, enligt finansministern en avvägningsfråga. Det gäller en avvägning av den enskilde medborgarens villighet att begränsa sina enskilda utgifter för att tillåta en stegring av det allmännas verksamhet. Denna villighet, menar finansministern, är en rent psykologisk fråga, ingenting annat, och den enda motivering för undvikande av skattehöjning, som av honom anses bärande, har varit, att det kan vara lämpligt att ett ögonblick låta medborgarna känna efter, om de anse det rådande skattetrycket för högt, eller om de vilja offra mera. Gentemot den mening, som däremot från annat håll framförts, särskilt från näringslivet, nämligen att det höga skattetrycket hämmar näringslivet och dess utveckling och därmed sänker välståndet, försvagar skatteunderlaget och ytterst även undergräver hela vår välfärdspolitik, har från finansministerns sida liksom av övriga skatteentusiaster städse hävdats, att man icke kunnat påvisa någon inskränkning i kapitalbildningen under de senaste åren trots de höga skatterna, snarare tvärtom, och enligt denna uppfattning kan man icke tala om någon annan skatteverkan på detta område än en ökad svårighet för stora inkomsttagare att öka sin förmögenhet lika snabbt, som om skatterna vore låga.

Det förefaller emellertid, som om diskussionen på detta område under det gångna året kommit i ett i viss mån annat läge. Från näringslivets håll har framhållits, att trots den betydande kapitalbildning, som försiggår, en viss och ganska avsevärd avmattning börjat inträda i fråga om sådan företagsamhet, som innebär upptagande av helt nya tillverkningar, exploaterandet av uppfinningar, nya metoder o. s. v., alltså vad man betecknar som nyskapande företagsamhet. Man menar därvid, att det härför erforderliga kapitalet, som måste vara berett att ta mycket stora risker och ofta därför betecknas som det riskvilliga eller det aktiva kapitalet, numera visat sig alltför knappt. Det kapital däremot, som söker en säker placering och som man till skillnad härifrån brukar kalla för det riskfria eller det passiva kapitalet, visar sig flöda rikligt. Men denna knapphet på riskvilligt kapital vill man i främsta rummet tillskriva den höga beskattningen. Nu är det så, att detta riskvilliga kapital i mycket stor utsträckning härrör från stora förmögenheter och stora inkomsttagare, men just här sätter som bekant vår beskattning hårdast in. Därpå kunna vi ju ge talrika exempel. Jag skall inte nu trötta kammaren med alltför många exempel, och om jag nämner, att skatten för en av våra mycket stora företagare i år utgör 83 procent av årsinkomsten, för en av våra stora fideikommissarier 93 procent av årsinkomsten, och att en stor skattedragare beräknar, att den skatt, som drabbat honom på grundval av ett i bank mot 2 procent insatt kapital, uppgick till 110 procent av sagda kapitals avkastning, så gör jag det *inte* för att här lamentera över dessa personers situation, utan därför att jag tror, att litet var skall ge mig rätt i att skatten i högsta grad måste ha inskränkt dessa personers både möjlighet och lust att företa riskvillig investering.

Nu är det emellertid att observera, att tillgången på riskvilligt kapital inte enbart beror av mycket stora inkomster och förmögenheter. Verkan av den starka beskattningen är i själva verket härvidlag likartad för alla inkomsttagare, såsom jag skall söka visa. Vi kunna som exempel ta en person, som har haft 50,000 kronor i inkomst, och anta, att han tidigare erlagt 10,000 kronor i skatter, levat upp 30,000 och sparat 10,000 samt därvid investerat 5,000 i säker pla-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

cering, exempelvis i form av premier för livförsäkring, och 5,000 i aktier och annan mera riskbetonad investering. Jag tror, att man då vågar säga, att när skatten stiger till, låt oss säga 30 procent, blir det i de flesta fall så, att han inte omedelbart sänker sin levnadsstandard under de 30,000 kronorna, ty sådan är ju den mänskliga naturen. För skatten måste han i varje fall ut med 15,000 kronor, och slutligen gå de återstående 5,000 till livförsäkringen, som han i främsta rummet vill skydda. Det är, som jag med detta exempel vill visa, det riskvilliga kapitalet, som främst slukas av skatten. Detta resonemang tror jag i stor utsträckning gäller alla inkomsttagare, låga såväl som höga. Höga skatter och framför allt ständigt stegrade skatter borttaga från skattedragarna, enskilda såväl som företag, just det översta skiktet av deras inkomst och förmögenhet, d. v. s. det som plägar investeras riskfyllt. Därmed berövas näringslivet i utomordentlig grad det tillflöde av riskvilligt kapital, som är oundgängligt för skapandet av ny företagsamhet.

Nu skall det medges, att det trots detta inom många företag, särskilt sådana, som ha stora resurser och som genom att arbeta i bolagsform ha stora avskrivningsmöjligheter, pågår en icke ringa riskfylld investering i form av experiment, utarbetande av nya uppfinningar, metoder o. s. v., men denna investering blir självfallet ganska ensidig, och ett rikt blomstrande näringsliv förutsätter en mångsidig, rikt facetterad investering och ställer därmed stora anspråk på tillflöde av riskvilligt kapital även från den enskilde kapitalisten och inkomsttagaren. I breda kretsar av vår industri kan man ej heller för närvarande värja sig för en stark känsla av att en stagnation inträtt i den nyskapande företagsamheten, och detta kommer till uttryck i mångahanda avseenden, sålunda exempelvis i den starka minskningen av antalet nystartade företag liksom också i minskningen av de medel, som i form av aktiekapital investeras i näringslivet. Då företagsamheten i vårt land i utomordentligt hög grad arbetar i aktiebolagsform, äro aktieemissionerna en ganska god måttstock på den ekonomiska livaktigheten. Medan aktieemissionerna år 1911—1913 med vissa korrekationer för fusioner utgjorde 128,000,000 kronor per år, utgjorde de åren 1926—1928 148,000,000 men åren 1935—1937 endast 100,000,000 per år. I procent av nationalinkomsten innebär detta, att sådan investering sjunkit från 4 till 1.2 procent. Samtidigt stego emellertid insättningarna i banker, sparbanker och postsparbanker från 2,100,000,000 kronor år 1910 till 7,700,000,000 kronor år 1936, och livförsäkringsbolagens fonder ökade samma tid från 314,000,000 kronor till 2,200,000,000. Då dessa medel i övervägande grad söka riskfri placering, är det uppenbart, att en oerhörd stark förskjutning av kapitalinvesteringen i vårt land ägt rum till nackdel för den nyskapande företagsamheten. Men för oss här i Sverige, som äro så starkt beroende i hela vår nationalhushållning av vår exportindustri, är det absolut nödvändigt, om vi skola kunna upprätthålla vårt välstånd och därmed vår sociala standard, att vår industri genom ständig utveckling och nydaning hålles fullt konkurrenskraftig. Den avmattning i företagsamheten, som man nu nödgas konstatera, utgör på lång sikt ett allvarligt hot mot vårt välstånd och måste i god tid och målmedvetet mötas. Det är sålunda, vågar jag påstå, för hela vårt samhälle ett vitalt intresse, att dylik nyskapande företagsamhet hålles vid makt. Detta kräver i främsta rummet ett rikligt tillflöde av riskvilligt kapital, och vi måste konstatera, att de höga skatterna och särskilt de ständigt stegrade skatterna faktiskt äro detta kapitals fiende nummer ett. Det är därför vi måste betrakta det som ett allmänt samhällsintresse, att skatteinstrumentet handhas med varsamhet. Möjligheten att uttaga stora skatter beror icke ytterst, som finansministern anger, på villigheten hos skattedragarna att avstå en allt större del av sin inkomst utan ytterst på skatteförmågan, på att skatteunderlaget vidmakthålles och förkovras, och det-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ta kräver en ständigt fortgående ny företagsamhet. I själva verket tror jag man kan säga, att det enligt detta resonemang är en statlig angelägenhet att tillse, i vad mån man kan åstadkomma lättnader i skatte- eller annat avseende för det riskvilliga kapitalet, och här finnas enligt min mening mycket viktiga uppgifter för regering och riksdag.

Den nyskapande företagsamheten kräver emellertid icke blott tillgång på kapital. Den kräver även att ha tillgång till tekniskt och ekonomiskt lämpliga metoder och väl kompetenta personer att leda företagen. I detta avseende måste det tyvärr sägas, att vårt land för närvarande är i beklaglig grad efterblivet. Den enormt hastiga tekniska utvecklingen i andra länder, såsom Tyskland, England och Amerika, är i utomordentligt hög grad att tillskriva det målmedvetna teknisk-vetenskapliga forskningsarbete, som i dessa länder sedan lång tid tillbaka bedrivs både av enskilda företag och i statlig regi. Särskilt märklig är utvecklingen i England, där man på grund av bittra erfarenheter under kriget igångsatte detta arbete redan under kriget. 1916 inrättades Department of Scientific and Industrial Research med en grundplåt för anläggningskostnaderna av 1 miljon pund, och numera utbetalar staten årligen genom detta departement 600,000 pund till forskningen. Siffrorna från andra länder äro proportionsvis av samma storleksordning. Visserligen pågår inom många svenska företag — särskilt de stora — ett målmedvetet tekniskt forskningsarbete men av naturliga skäl mest på deras egna speciella områden. En mera systematisk och på bred front upplagd forskning, även omfattande allmänna, mer generella problem, förefinnes endast i mycket ringa grad i vårt land. Det är här jag tror att statsmakterna böra ha anledning att gripa in. I främsta rummet gäller det att stödja och utveckla våra tekniska högskolor, som äro naturliga härdar för teknisk-vetenskaplig forskning, så att de där anställda krafterna få större möjligheter till vetenskapligt arbete. Härigenom befordras också ett ytterst viktigt önskemål, nämligen en mera omfattande utbildning av unga tekniska krafter till vetenskaplig forskning, så att de kompetenta krafterna i tillräcklig grad ställas till industriens förfogande. Denna utbildningsuppgift måste i främsta rummet åligga statsmakterna, men därutöver torde det bli nödvändigt, att staten kraftigt bidrager till upprättandet av forskningsinstitut för de mera allmänna och grundläggande forskningsproblemen. Sådana institut behövas exempelvis för materialforskning på ett flertal olika områden, såsom i fråga om byggnadsmaterial, textilmaterial, läder m. m., liksom man kan tänka sig institut för motorteknisk forskning o. s. v. En verkligt rationell lösning av dessa problem kräver en intim samverkan mellan statsmakterna och industrien, och de första stegen till ett sådant samarbete ha glädjande nog tagits. Det är min livliga förhoppning, att det skall bli Kungl. Maj:t möjligt att redan för årets riksdag framlägga förslag i detta hänseende. Som ett detaljökemål vid sidan av det stora organisationsproblemet vill jag framhålla önskvärdheten, att i den föreliggande budgeten om möjligt måtte kunna infogas anslag för stödande av sådana forskningsuppgifter, som redan under kommande budgetår kunna finnas lämpliga att igångsätta.

Det har i diskussionen om den tekniska forskningen understundom gjorts gällande, att detta problem i övervägande grad skulle vara ett industriintresse. Det är uppenbart, att problemet närmast berör industrien och för sin lösning kräver mycket stor insats och stora uppoffringar från industrien, men jag vill uttala den livliga förhoppningen, att statsmakterna vid problems behandling måtte främst utgå från att den tekniska forskningen är ett led i arbetet att utveckla *hela* nationens ekonomiska slagkraft och höja *hela* vårt välförhållande.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det senaste året har på ett märkligt sätt gått i samarbetets tecken. Jag tänker härvid i främsta rummet på de stora maktgrupperna arbetare och arbetsgivare, som mötts till förhandlingar och nått resultat som givit genljud långt utanför vårt lands gränser. Dessutom har, såsom nyss påpekats, tanken framkastats på ett samarbete mellan staten och näringslivet. Ett sådant arbete kan säkerligen på många punkter ge ett gott resultat, och jag tror att näringslivets män äro i princip beredda att möta upp. Men det får ej för-glömmas, att detta arbete är ojämförligt svårare att etablera än det ovan-nämnda mellan arbetare och arbetsgivare, som äro två jämspelta och var för sig fast organiserade parter. Alldeles särskilt viktigt för att detta arbete ej skall leda till irritation och besvikelse är att fasthålla de utgångspunkter, som av finansministern framhållits, när han framlagt förslaget, nämligen att par-terna icke skulle behöva uppge sin principiella inställning till produktionsord-ning och äganderätt utan med bibehållande av dessa söka finna, vilka problem som kunde gemensamt lösas. Vidhåller man denna utgångspunkt, begränsas naturligtvis fältet för samarbetet väsentligt, men om man från början håller detta klart, behöver ej besvikelse uppstå, om det visar sig, att vissa problem ej låta sig lösas på denna väg. Även med denna begränsning är det min övertygelse, att det finnes tillräckligt många överläggningsämnen för att väl mot-ivera tankens fullföljande, för att, som finansministern uttrycker sig, mellan staten och näringslivet etablera ett »modus vivendi».

När jag, herr talman, så utförligt uppehållit mig vid dessa näringslivets och enkannerligen industriens problem, så är det därför, att jag anser dem synnerligen betydelsefulla för vidmakthållandet av vårt folkhushålls fort-satta gynnsamma utveckling, grundvalen för ett förbättrat välstånd och där-med ytterst även för vår sociala välfärdspolitik, och jag drives därvid av min känsla, att jag i sak ytterst har svenska folket bakom mig, ty jag har den bestämda övertygelsen, att det svenska folket trives bättre med ett stän-digt stigande välstånd, även om det i vissa avseenden är ojämnt fördelat, än med ett stagnerande välstånd, som kanske snart vänder sig i fattigdom, även om denna fattigdom skulle vara aldrig så samvetsgrant lika fördelad.

Herr von Heland: Herr talman! Den föregående ärade talaren talade om dem som här i landet ha kapital, och han var rädd för att statsmakterna genom allt för dryga skatter skulle plocka av dem allt för mycket penningmedel. Jag tar mig friheten att tala för en annan samhällsgrupp, som inte alls har något kapital men som hoppas på, ja, kräver, att statsmakterna åtminstone skola ordna det så, att de genom idogt arbete skola kunna få skäligen livsmöjligheter. Jag kan nämligen inte underlåta att även vid detta tillfälle försöka påverka kammarens ärade ledamöter, så att om möjligt riksdagens inställning till landets viktigaste och enligt mitt förmenande allvarligaste inrikespolitiska fråga, näm-ligen jordbruksfrågan, blir mer positiv än hittills.

När landsbygdens folk vädjar till statsmakterna om likställighet och rättvisa, så är denna vädjan icke ett utslag av den understödstagaranda, som kanske i alltför hög grad spritt sig i vissa befolkningsskikt, utan det är att anse såsom ett likställighetskrav, att man med idogt arbete skall kunna ernå samma levnads-standard som andra samhällsgrupper. Det vore därför glädjande, om exempel-vis kvinnoorganisationerna, som nu så starkt intressera sig för kvinnoarbets-kommitténs förslag, även skulle tänka något på alla de utarbetade kvinnor på landsbygden, som ofta inte endast ha att ensamma svara för ett stort hushåll utan även måste sköta mjölkning, höns m. m. liknande.

Nu finns det nog många livsmedelskonsumenter och kanske även en del med-lemmar av denna kammare, som tro att jordbrukarnas klagan över dåliga priser

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

är omotiverad. Även om jordbrukarnas produktpriser förbättrats sedan »ko-handeln» 1932, så kan icke bestridas, att läget försämrats under de två senaste åren, ty det är ju dock vad man får i utbyte för sitt arbete, som är den avgörande faktorn. Klarast framgår jordbrukets betryckta läge genom de prisindex, som varje månad bekantgöras av lantbrukssällskapet, och som värdemätare på läget bör väl läggas den av riksdagen såsom norm fastslagna nivå under åren 1925—1929, även om vi jordbrukare ej kunna anse, att dessa jämförelseår skänkte oss likvärdiga existensmöjligheter med andra samhällsgrupper.

Jordbruksprodukternas bytesvärde mot förnödenheter var under ifrågavarande period 95, år 1936 var det 93, men sedan har det sjunkit och var under år 1937 89 och år 1938 90. Och i förhållande till arbetslöner ställer sig produkternas bytesvärde väsentligt sämre. Jämförelseårens index var 77. 1936 hade det nedgått till 70, 1937 till 67, och den preliminära siffran för 1938 är endast 64. Av dessa siffror framgår väl med önskvärd tydlighet, i all synnerhet om man betänker, att arbetslönerna utgöra cirka 50 procent av jordbrukets driftkostnader, vilken betydande försämring som inträtt. Då vi för närvarande i landet ha goda tider för övriga samhällsgrupper, bör var och en förstå, att jordbrukarna befara det värsta av en kommande lågkonjunktur.

Den abnorma åldersfördelningen bland jordbrukets folk med relativt stort antal barn och äldre lägger vidare större försörjningsbörda på den tämligen fåtaliga produktiva generationen. Ej heller detta kan vara socialt försvärbart.

Det beklämmande är vidare, att det är de mindre jordbrukarna, som ha det sämst ställt, och med anledning av herr Tjällgrens anförande kan jag nämna, att de mellansvenska jordbrukarna anse, att de ha fått mindre del av jordbruksstödet under dessa senare år än t. o. m. de norrländska jordbrukarna. Sockerbets- och brödspannmålsodlingen ha ställts i ett bättre läge än mjölk- och foderproduktionen, vilket också, som jordbruksministern relaterat, medfört att jordbrukarna åstadkommit en för stor brödspannmålsproduktion med åtföljande pristryck på såväl brödspannmål som foder.

Vid förra årets riksdag väckte jag en omfattande jordbruksmotion, i vilken jag försökte att så långt möjligt i detalj belysa på jordbruksfrågan inverkan av faktorer. Ett väsentligt syftemål med motionen var att med alla där samlade uppgifter kunna påverka omdömet hos riksdagens ärade ledamöter. Bland annat belyste jag i detalj den stora betydelsen av ett bärkraftigt jordbruk inom landet, och jag vill komplettera motionens uppgifter med ett par påpekanden med anledning av senare offentliggjorda utredningar.

Av 1938 års exportutrednings betänkande framgår bland annat, att man torde kunna beräkna, att av den svenska industriens arbetarantal i runt tal 30 procent är sysselsatt med framställning av exportvaror, medan 70 procent arbetar för den inhemska marknadens tillgodoseende. Exportutredningen framlägger betydande förslag för exportens stödjande, mot vilka jag icke har något nämnvärt att erinra, men jag tror, att man även i högsta grad bör tänka på att moderneringen alltjämt omfattar cirka 2 miljoner människor, av vilkas köpkraft industriens arbetare borde vara i högsta grad intresserade. Minst lika viktigt som att med omfattande exportkrediter söka pressa fram exportmöjligheter är det att möjliggöra för jordbrukarna att ordna sin materialfråga och att sätta i gång den byggnadsverksamhet, som otvivelaktigt är så nödvändig på landsbygden.

Konjunkturinstitutet framhåller i sin rapport angående konjunkturläget hösten 1938 bl. a., att eftersom sannolikheten talar för en fortsatt minskning i exportvärdet och risk finnes för ökad utländsk konkurrens på den inhemska marknaden, framstår en fortsatt sakta konjunktur nedgång i Sverige som en i

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och för sig rimlig prognos på något längre sikt. Denna tendens till konjunkturförsämring kan emellertid till en början väntas bli effektivt kompenserad av pågående återhämtning inom järn- och textilindustrierna. Det synes, som om finansministern i statsverkspropositionen vore av samma uppfattning som konjunkturinstitutet. Denna prognos, sannolikt riktig, borde i än högre grad visa nödvändigheten av att försöka upphjälpa jordbrukarnas fallande köpkraft för att förhindra att en besvärlig lågkonjunktur åter inträder.

Jag förutsätter, att kammarens ledamöter tagit del av befolkningskommissionens betänkande angående landsbygdens avfolkning, och att herrar riksdagsmän särskilt erinra sig, att kommissionen framhåller, att ytterligare höjning av räntabiliteten inom jordbruket måste vara en av de viktigaste, för att inte säga den mest betydelsefulla, förutsättningen för att »flykten från jordbruket» och mera allmänt sett landsbygdens avfolkning framdeles skall kunna, om icke hejdas så åtminstone hållas inom snäva gränser. Ingen borde förvåna sig över, att det råder ett allmänt missnöje bland jordbrukarna över att statsmakterna ännu ej beslutat sådana åtgärder, som skulle tillerkänna landsbygdens folk rättvisa och likställighet. Ett bärande stöd åt mjölkproduktionen skulle ge praktiskt taget alla jordbrukare bättre existensmöjligheter, och framför allt skulle de mindre jordbrukarna härigenom få bli delaktiga av det i landet rådande allmänna välståndet. Vid flera tillfällen har jag här i kammaren framhållit betydelsen av ett effektivare stöd åt mjölkproduktionen och påvisade i nyss nämnda motion med omfattande material, hur utvecklingen under de senaste åren ger anledning befara, att nuvarande stödåtgärder beträffande mjölken riskera att sprängas, och läget under år 1938 bestyrker riktigheten av detta bedömande. Om systemet fungerar bättre just nu, så beror ju detta bl. a. på, att jordbrukarnas ladugårdar hemsökas av en förlustbringande far-sot, som minskat mjölkproduktionen.

Det är beklagligt, att jordbruksutredningen ännu ej kunnat slutföra utredningen beträffande denna jordbrukets viktigaste produktionsgren. De förändringar jordbruksutredningen i år föreslår beträffande mjölken komma i bästa fall att lämna de jordbrukare, som leverera över 450 liter mjölk i månaden, en ökad inkomst av högst 108 kronor per år räknat. Kommer man ifrån högern och folkpartiet ej att prestera mera givande förslag än dem deras representanter föreslå i jordbruksutredningen, har man sannerligen ingenting att skryta med inför jordbrukarklassen eller att förebrå bondeförbundet. Det är dock mjölkproduktionen, som är den avgörande produktionsgrenen. Såvitt jag känner stämningen bland jordbrukarna är också det närmast enträgna önskemålet ett effektivt prisstöd för deras viktigaste produkt, mjölken, och priset måste stiga cirka 2 öre för att jordbrukarna skola kunna anse sig någorlunda rättvist behandlade. En förbättring skulle givetvis inträda, därest regeringen ökade margarinaccisen till av riksdagen fastställd maximigräns, men en uppgång till av jordbrukarna eftersträvad prisnivå torde med nuvarande regleringssystem vara mycket svår att åstadkomma, såvida man ej anser sig kunna synnerligen restriktivt begränsa kraftfoderimporten. Läget är därför sådant, att statsmakterna snarast måste utfärda ytterligt skärpta bestämmelser mot margarinindustrien, och eftersom herr Nordenson talade om »fienden nummer ett», vill jag säga att margarinet är jordbrukarnas fiende nummer ett.

I årets folkpartimotion angående byggnadskostnaderna på landet framhålles bland annat, att om prisläget på jordbrukets produkter kunde höjas till ett erforderligt läge, så vore detta naturligtvis den bästa lösningen, men även med erfarenheterna från de senare årens statsreglerade priser på vissa livsmedelsprodukter synes en sådan höjning knappast genomförbar. Detta uttalande stämmer föga med det mot jordbrukarna hänsynslösa sätt, på vilket folkpar-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tiets dominerande tidningar agitera upp allmänheten mot varje prisförhöjning på livsmedlen, utan hänsyn till om det är mellanhänderna eller jordbrukarna som orsakat prisstegringen.

Det torde med anledning av missvisande uppgifter i detta sammanhang vara lämpligt att framhålla, att det finns många olika vägar att beträda för att effektivt stabilisera jordbrukets produktpriser. Frågan är endast, om de politiska partierna vilja ena sig om sättet. Det vore önskvärt, att jordbrukarnas berättigade krav kunde tillgodoses lika snabbt och effektivt som fallet varit med andra samhällsgruppers fordringar. Det torde i längden i flera avseenden vara riskabelt att hålla jordbrukarklassen nere på en lägre nivå än andra samhällsgrupper. Historien visar dock, att där man med våld håller tillbaka en samhällsgrupp, denna ändå till slut skaffar sig sin rätt.

Herr Nisser: Herr talman! Herr Sam Larsson framhöll för en stund sedan, att uttalandena vid remissdebatten enligt gammal tradition borde ha en avsevärd längd, och herr Åkerberg framhöll att det under en remissdebatt i regel blir en knivkastning om allt mellan himmel och jord. Jag är ledsen, men jag förmodar att kammaren däremot är glad, om jag bryter mot traditionen och med några få ord berör en speciell och mycket begränsad fråga, som förekommer i årets statsverksproposition. Jag avser därmed frågan om statens maskin- och redskapsprovningensanstalter vid Ultuna och Alnarp.

Detta är inte någon ny fråga, som kommit upp, utan tvärtom ha vi varit vana att finna den i statsverkspropositionen varje år; den har funnits där alltifrån 1908, och sedan dess, alltså i trettio år, har det årligen begärts medel till dessa provningsanstalters drift. Att provningsanstalterna fylla en betydelsefull uppgift, torde det ej råda delade meningar om, och säkert är det högst avsevärda belopp, som genom anstalternas verksamhet kommit landets jordbrukande befolkning till godo. Anstalterna arbeta efter två linjer, dels på förbättring av för jordbruket avsedda maskiner och redskap, dels på undersökning av att var sak kommer på sin rätta plats. Förbättringar ernås genom anstalternas samarbete med de firmor, som tillverka maskiner och redskap, och detta arbete omfattar bl. a. materialprovning, ändamålsenlig konstruktion, kraftförbrukning, standardisering, arbetsresultat m. m. Å andra sidan undersökes olika redskaps lämplighet på olika jordar, så att jordbrukaren från anstalterna kan erhålla upplysning om t. ex. vilken typ av plog eller harv som passar för hans jord.

Då nu jordbruket går mot allt större och större mekanisering, är det påtagligen av utomordentlig betydelse, att en offentlig och opartisk institution finnes, till vilken landets jordbrukare kunna vända sig för att få upplysningar och råd, så att de erhålla full valuta för de kapitalutlägg, som de göra vid anskaffande av nya maskiner och redskap. Det har ej heller satts i fråga, att provningsanstalterna skulle upphöra med sin verksamhet. Tvärt om peka verkställda utredningar på en utökning av anstalternas verksamhet.

Emellertid synes man enligt mitt förmenande ej ha tagit tillräcklig hänsyn till anstalternas personal. Som jag förut nämnt började riksdagen anvisa medel redan år 1908. Dessförinnan hade emellertid provningar pågått under c:a tio år med stöd av en donation på 100,000 kronor från Aktiebolaget Separator. Det är sålunda nu över fyrtio år, som provningarna pågått, men ännu ha ej de vid anstalterna anställdas löner blivit föremål för reglering. Föreståndaren har varit knuten till anstalterna sedan 1905 och såsom föreståndare sedan 1913, då även den nuvarande montören anställdes. Vid olika tillfällen har frågan om anstalternas omorganisation dryftats, och sedan fyra år ha nu utredningar pågått rörande den slutgiltiga organisationen och placeringen av provnings-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

anstalten, utan att man dock ännu kommit fram till något positivt resultat. Då det emellertid är fullt klart, att »Statens maskinprovningar», som anstalten torde komma att benämnas, ej kommer att upphöra utan tvärtom utökas, borde det ej möta något hinder att redan nu uppföra där anställd personal på ordinarie stat.

Jag kommer nu åter att, såvitt jag förstår, bryta mot traditionen vid en remissdebatt genom att framställa ett bestämt yrkande. Jag vill alltså med stöd av vad jag anfört hemställa till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, att han ville upptaga denna fråga till förnyad prövning, så att avlöningarna redan innevarande år komma att regleras för den vid maskin- och redskapsprovningensanstalterna vid Ultuna och Alnarp anställda personalen genom anstalternas uppförande på ordinarie stat.

Herr Hagström: Herr talman! Det är beträffande anslagen till stödåtgärder för jordbruket i Norrland som jag gärna ville göra några korta erinringar och reflexioner.

Redan i förra årets statsverksproposition hade sänkning vidtagits beträffande flera för Norrlands jordbruk och skogsbruk viktiga anslagsposter och som bekant väcktes det också vid förra årets riksdag från högerpartiets ledning en serie motioner, vari yrkades på effektivare stödåtgärder för jordbruksnäringen i Norrland. Om dessa motioner hade bifallits, skulle det ha medfört en förhållandevis så pass blygsam ökning på budgetens utgiftssida som med cirka två miljoner kronor. Motionerna blevo emellertid i huvudsak av riksdagen avslagna. Men liksom för att skyla över det hela upptog riksdagen senare i den nyinrättade s. k. beredskapsstaten vissa ökade anslag för samma ändamål. I hastigheten läto också många norrlänningar därav dupera sig, och en del tidningar skrevo vackra ord om de storartade stödåtgärderna. Man trodde sig kunna spåra en begynnande bättre förståelse för det norrländska jordbrukets betryckta läge.

Norrlänningarna ha emellertid på ett ganska hårdhänt sätt tagits ur den villfarelsen. Just den omständigheten, att anslagen upptogos i beredskapsstaten i stället för i den ordinarie budgeten, har nämligen medfört, att Norrlands befolkning ej fått någon glädje av anslagen.

Förutom beträffande trävaruindustrien har i vårt land under det gångna året en ganska utpräglad högkonjunktur fortfarit att råda. Men just inom trävaruindustrien ha som bekant konjunkturerna varit synnerligen tryckta och osäkra. Och då Norrlands befolkning för sin utkomst och försörjning i så hög grad är beroende av skogsbruk och trävaruörelse, torde det vara begripligt, att det ekonomiska läget i Norrland varit synnerligen bekymmersamt. En ganska kännbar arbetslöshet har också varit rådande. Men någon så väsentlig försämring av konjunkturläget har dock ej ansetts föreligga, att det befunnits nödigt eller lämpligt att tillgripa beredskapsstaten. Följaktligen blevo de i denna stat upptagna anslagen ett skådebröd blott, som norrlänningarna endast finga se på men inte röra.

Emellertid råder det bland norrländska jordbrukare en ganska enhällig uppfattning därom, att det vore bäst, om även Norrland och det norrländska jordbruket finge något högre anslag för stödåtgärder upptagna i den ordinarie budgeten, så att jordbruket verkligen finge någon nytta av anslagen, och detta oberoende av om någon svårare arbetslöshet föreläge eller ej. Den norrländska jordbrukarbefolkningen skulle därigenom erhålla bättre hjälp till självhjälp. Jordbruksnäringens lönsamhet skulle ökas, fler arbetare skulle finna sysselsättning och detta skulle i sin tur bidra till att göra anslagen på beredskapsstat behövliga.

Beträffande vissa stödåtgärder, som kanske kunna vara påkallade och nöd-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

vändiga för jordbruket i sydligare delar av vårt land, kan det nog starkt ifrågasättas, om Norrland har någon direkt nytta av dem, t. ex. brödsädesregleringen eller subventionen för sockerbetsodlingen. Vi norrländska jordbrukare vilja emellertid ej motsätta oss dessa stödåtgärder. Vi vilja vara solidariska med jordbrukarna i sydligare delar av vårt land, som av naturen äro lyckligare lottade i jordbrukshänseende. Vi anse det emellertid vara orättvist om sydsvenskarna motsätta sig någon höjning av anslagen för Norrlands jordbruksnäring — annat än på beredskapsstat.

Vi vilja inte heller bli betraktade som några understödstagare, som blott kräva hjälp från landet i övrigt. Vi anse nämligen, att de även på sista tiden rikligt flödande inkomsterna till statskassan till så stor del härröra sig just från Norrlands skogar och malmfält, att något ökat anslag till Norrlands betryckta jordbruksnäring blott borde betraktas som en rimlig och skälig återbäring.

Beträffande nu föreliggande statsverksproposition har jag nödgats konstatera, att flera av anslagen under nionde huvudtiteln, som skulle komma den norrländska jordbruksnäringen till godo, även i år blivit allt för knapphändigt tillmätta. Mest anmärkningsvärt anser jag det vara, att anslaget för förbilligande av konstgödsel för Norrlands jordbruk föreslås sänkt från 200,000 kronor förra året till 75,000 kronor. Departementschefen anför som skäl här för, att sistnämnda belopp synes komma att motsvara den efterfrågan anslaget vunnit. För var och en som är förtrogen med de norrländska jordbruksförhållandena torde det dock stå klart, att just ett förbilligande av konstgödselmedlen är den kanske viktigaste stödåtgärd, som kan komma i fråga.

Enligt min åsikt är det viktigare än nyodlingar att hålla redan odlade arealer vid nöjaktig avkastning, och det effektivaste medlet härutinnan är just anslag av här ifrågavarande art. Om efterfrågan på anslaget under det gångna året varit ringa, måste detta uppenbarligen bero på att föreskrifterna rörande anslagets användning ej fått en lycklig utformning. I stället för att begagna tillfället och sänka anslaget till mindre än hälften hade man, förefaller det mig, bort tänka på att ändra bestämmelserna för anslagets användning, så att det kunnat komma till avsedd nytta.

Nu återstår väl blott den trösten, att man har möjlighet att här i kammaren motionera om höjning av de anslag, som blivit alltför knapphändigt tillmätta. Men för att inte utsätta sig för alltför stor risk för besvikelse, bör man kanske ej knyta alltför stora förhoppningar till den möjligheten. Det har nämligen visat sig, att vad som föreslagits i statsverkspropositionen ofta av majoritetspartierna betraktas som någonting så heligt, att det ej får ändras eller ruckas på det. Under sådana förhållanden är det lätt förstaeligt att ändringsyrkanden, som framföras av enskilda motionärer, ej ha så synnerligen stora utsikter att vinna gehör och beaktande. Särskilt är naturligtvis detta fallet, om motionären råkar ha politisk hemortsrätt utanför regeringspartierna.

Herr Öman: Herr talman! Ordföranden i kammarens socialdemokratiska grupp har i dag mot kammarens ende kommunist riktat den anmärkningen, att hans parti i motsats mot det socialdemokratiska icke alltid haft en positiv inställning till försvarsfrågan. Herr Åkerberg tillade, att han icke trodde mycket på att den innevarande riksdagen skulle bli en försvarsriksdag, eftersom tvister om den eller den försvarsdetaljen ha en underordnad betydelse i förhållande till kraften och samlingen kring det svenska försvaret som helhet. Man kan nog, herr talman, i det förra avseendet fråga sig, om inte herr Åkerberg dragit en smula för stora växlar på de ärade kammarledamöternas och den stora allmänhetens supponerade dåliga minne. Det är inte särdeles länge sedan framskjutna socialdemokrater intogo en ståndpunkt i försvarsfrågan,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som ganska nära erinrar om den nu av kommunisterna intagna. Men i det senare avseendet skall jag gärna ge herr Åkerberg rätt, åtminstone på en punkt: den nationella samlingen kring försvarsfrågan är verkligen en tillgång inåt och en tillgång utåt, en tillgång, som vi — jag befarar det — komma att under denna riksdags lopp tvingas att värdesätta högre än vad vi kanske skulle önskat. Det är inte fråga om annat än att utvecklingen i världen under de närmaste månaderna och de närmaste åren kommer att gå i en sådan riktning, att vi väl behöva denna nationella samling omkring försvaret.

Jag vill också med stor tillfredsställelse konstatera, att från fjolårets av regeringen begärda extra anslag på 70 miljoner kronor till försvarsberedskapens omedelbara stärkande och fram till årets fjärde huvudtitel på 238 miljoner kronor går en rak linje. Denna riksdag har förelagts en fjärde huvudtitel, större än någonsin förut sedan världskrigets dagar. Det säger en hel del om den ändrade inställningen hos majoriteten, icke bara i riksdagen utan hos det svenska folket, till försvarsfrågan. Man kan under sådana förhållanden fråga, om här finnes något mera att göra.

Jag har för min del efter att ha genomläst fjärde huvudtiteln kommit till den uppfattningen, att försvarsministern verkligen visat en god vilja att följa de militära myndigheterna. Han har punkt för punkt på viktiga anslagsposter anslutit sig till deras mening, och jag förmodar, att i alla dessa punkter någon anledning till meningsskiljaktigheter i riksdagen icke kommer att föreligga. Men det är inte så, att frågan om försvaret inskränker sig till de direkta anslagsposterna på fjärde huvudtiteln. Om det finns anledning att göra några erinringar, äro de av annan beskaffenhet. De härröra icke från någon lust att klandra — vilket jag icke tror, att någon av oss kan ha inför den nuvarande internationella situationen — utan de äro helt och hållet ett uttryck för en önskan att ge positiva bidrag till belysningen av vad som verkligen erfordras för att vår försvarskraft skall bli så fullständig som möjligt på alla olika områden.

Den första iakttagelse som man gör, när man granskar vårt försvarsproblem av i dag, är nog denna, att 1936 års försvarsbeslut tillkom under helt andra förutsättningar än dem som nu föreligga. Jag skall då icke bara beröra den oerhörda förändring, som ägt rum i den internationella situationen. Efter att under de år, då försvarskommissionen verkade, ännu vara en militäriskt förhållandevis svag makt, har Tyskland växt fram till den ojämförligt starkaste militärmakten på kontinenten. Därigenom har åstadkommit en fullständig omvälvning inte bara i maktförhållandena stormakterna emellan utan också i de förhållanden, som komma att råda under ett östersjökrig och som på det närmaste måste intressera oss. Men det är inte bara den omständigheten man måste fästa avseende vid, utan det är också den, att man 1936 antog att, även om situationen i vissa avseenden företedde oroande drag, man i alla fall skulle ha en del år på sig att förbereda den nya försvarsordningen och alltså övergångstiden kunde göras förhållandevis lång. Så skedde ju, i det att man fastställde en övergångstid för flygvapnet ända till år 1943 och för andra vapenslag ända fram till år 1946. Jag frågar, herr talman: Är det någon i denna kammare, som i dag verkligen är övertygad om att freden kommer att bli bevarad fram till år 1943 eller år 1946? De, som tro det, torde vara ganska lätt räknade.

Det är alltså klart, menar jag, att i avseende på själva förutsättningarna för beslutet numera sådana ändringar inträtt, att ett påskyndande av beslutets genomförande är nödvändigt. Detta erkändes också i fjol av regering och riksdag på vissa områden i och med påskyndandet av materielanskaffningen. Men det har icke i full utsträckning erkänts på andra områden, och det har

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

framför allt icke erkänts i fråga om en hel del icke-militära försvarsberedelser, som jag i det följande något skall ingå på.

Nu har det ju efter år 1936 verkligen vidtagits en del åtgärder — jag tänker icke bara på 70-miljonersbeslutet i fjol utan också på en del annat — som otvivelaktigt stärkt försvarsberedskapen och som vi ha anledning att hälsa med tillfredsställelse. Men det återstår ofantligt mycket att göra.

Det må vara tillräckligt att beröra den omständigheten, att under de kritiska septemberdagarna den svenska krigsmakten befanns vara i ett sådant skick att den inte omedelbart kunde sättas in till rikets trygghet. Regeringen företog då som bekant i begränsad omfattning militära försiktighetsåtgärder, och dessutom försiggick i de olika departementen under septemberveckorna ett intensivt arbete på att förbereda de åtgärder av legislativ eller administrativ art, som måste kunna omedelbart vidtagas, därest kriget hade brutit ut. Då regeringen onsdagen den 28 september inkallade utrikesnämnden till fredagen samma vecka, var den också, såsom utrikesminister Sandler offentliggen upplyst, beredd att förelägga utrikesnämnden detta komplex jämte en riksdagskallelse.

Med tillfredsställelse skall också konstateras, att regeringen omedelbart efter Münchenmötet anbefallde en allmän översyn över vår försvarsberedskap med iakttagande av de brister, som hade framkommit under krisen. Men om resultatet av denna översyn har, herr talman, intet meddelats i årets statsverksproposition. Man vet alltjämt mycket litet om vilka brister som faktiskt blivit konstaterade, om man undantager vissa bestämda materielhistorier, beträffande vilka regeringen ju föreslagit nyanskaffningar.

Överhuvud taget är det efter min mening den allvarligaste anmärkning, som kan riktas emot denna statsverksproposition, att den endast lägger upp frågan om de stora förslagsanslagen i anslutning till de militära myndigheternas åskanden utan att göra försvarsfrågan i hela dess vidd till föremål för någon utredning och granskning. Man saknar i statsverkspropositionen de stora linjerna och den stora överblicken på detta område, en överblick som dock för riksdagens befattning med försvarsfrågorna skulle ha varit av utomordentligt värde.

Jag skall inte här gå in på de olika åtgärder, som man skulle kunna ifrågasätta för att höja försvarsberedskapen. Jag vill bara peka på en särskild fråga, som även i korthet vidrörts här under debatten i dag, nämligen frågan om den personella försvarsberedskapen.

Den år 1936 fastställda övningstiden för de värnpliktiga är, såsom numera allmänt uttalats av de militära myndigheterna i deras rapporter, uppenbart för kort för att bibringa de värnpliktiga en tillräcklig utbildning. Chefen för armén har också i en rapport den 15 december förlidet år som sin mening uttalat, att en revidering av gällande härordning vore ofrånkomlig för att erhalla ett under större delen av året enligt nutida fordringar tillfredsställande beredskapsläge. Han vill inte bara öka tjänstgöringstiden för de värnpliktiga. Han vill också, att den s. k. kategoriklyvningen skall upphöra, och han ifrågasätter i samband därmed, om icke vissa övningar borde anbefallas för värnpliktiga, tillhörande äldre årsklasser, för att tillgodose den allra närmaste tidens beredskap.

Man får ju göra klart för sig, att även med en aldrig så mycket utökad övningstid avhjälpes man ingenting, om fara skulle hota under de allra närmaste månaderna eller det närmaste året. Därför krävas extra inkallelser i ganska betydande omfattning.

Man vet ingenting om hur regeringen ser på dessa frågor. Statsrådet och chefen för försvarsdepartementet är beklagligtvis just nu icke närvarande i

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

kammaren, och jag skall inte rikta några frågor till honom, men jag finner dock, att det skulle vara påkallat, att han vid detta tillfälle och under denna debatt lämnade riksdagen upplysning om hur regeringen ser på dessa av chefen för armén väckta frågor, och om någon proposition i dessa frågor är att vänta till den pågående riksdagen.

Efter septemberkrisen har också frågan om utbyggnad och förstärkning av det civila luftskyddet trätt i förgrunden. Jag vill säga, att var och en, som något sysslat med det civila luftskyddet och deltagit i de lokala luftskydds-föreningarnas arbete, måste vara medveten om att den nuvarande ordningen på detta område är i allra högsta grad otillfredsställande. Man har vid beslutet om luftskyddslagen här om året i stort sett utgått ifrån att luftskyddsverksamheten skulle kunna baseras i största utsträckning på frivilliga insatser, både frivilliga personliga insatser och frivilliga ekonomiska insatser. Detta är en vacker tanke, men tyvärr icke en tanke, som ägnar sig för utbyggandet av en effektiv luftskyddsorganisation. Det nuvarande systemet kommer att verka synnerligen ojämnt. På en del håll finner man många livligt intresserade krafter, som verkligen ge sig in i arbetet och som uppoffra mycket både av tid och pengar, och där lyckas man också bygga ut en god lokal luftskyddsorganisation. Men på andra håll, där de personliga krafterna icke förefinnas, brister det oerhört. Överhuvud taget blir det med denna ordning en ojämnhet och en planlöshet, som icke kan vara ägnad att inge tillförsikt och framför allt under inga förhållanden kan sägas motsvara kraven på en modern beredskap på detta område.

En till de nuvarande oklara och oeffterättliga förhållandena på detta område i hög grad bidragande orsak är naturligtvis, att vad kostnaderna för luftskyddet beträffar någon klar gränslinje aldrig uppdragits mellan statens, kommunernas och de enskildas skyldigheter. Denna brist på uttryckliga bestämmelser i fråga om kommunernas skyldigheter har lett till att man på många håll bland de kommunala myndigheterna känt sig tveksam om vad som bör göras och vad som kan och får göras för utbyggande av det civila luftskyddet. Det är också alldeles otvivelaktigt så, att just denna oklarhet har bidragit till att kommunerna på många håll varit rätt återhållsamma. Man har beviljat mycket små anslag för luftskyddsverksamhet och menat, att det ankommer på staten att klara upp denna fråga. Kungl. Maj:t har så till vida uppmärksammat behovet av en klarare lagstiftning på detta område, som det nyligen inom socialdepartementet utarbetats en promemoria i ärendet. Denna promemoria utmynnar i ett utkast till lag om ändrad lydelse av vissa stadganden i luftskyddslagen och förfoganderättslagen, och den befinner sig för närvarande ute på remiss hos de lokala kommunala myndigheterna. Jag vill dock påpeka, att hur man än vill bedöma denna nya lag i och för sig — och jag tror, att den på åtskilliga punkter medför en förbättring — berör den dock icke alls ett så väsentligt problem som frågan om anordnandet av offentliga skyddsrum för civilbefolkningen och hur kostnaderna för sådana skyddsrum skola bestridas — om de skola bestridas av staten eller av kommunerna.

I statsverkspropositionen har föredragande departementschefen vid behandlingen under femte huvudtiteln av frågan om bidrag till kommuner för anordnande av vissa skyddsrum snuddat vid problemet. Han konstaterar, att den hittills vunna erfarenheten ådagalägger, att gällande villkor för det nuvarande anslagets användning » varit alltför snäva för att praktiska resultat skulle uppnås », och han förordar av detta skäl, att bidrag skall » kunna utgå till ur luftskyddssynpunkt viktiga kommuner oberoende av om man därvid avser att ut-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

nyttja äldre byggnader eller i annan ordning tillgodose behovet» av skyddsrum. Och »enahanda jämkning» bör enligt hans mening göras »i fråga om anordnande genom kommunernas försorg av skyddsrum för civilbefolkningen, i den mån det gäller kommuner med svag ekonomisk ställning». Detta uttalande ifrån socialministerns sida hälsar jag med tillfredsställelse såsom ett steg i rätt riktning. Men det räcker inte med det. Bättre än en s. k. jämkning, vars innebörd är mer eller mindre problematisk, vore, att få en i lag bestämd fördelning mellan stat och kommuner av kostnaderna för dessa skyddsrum. En sådan reglering av kostnaderna är så mycket angelägnare som iordningställandet av bombsäkra skyddsrum för civilbefolkningen slukar summor, vilka kommunerna omöjligen ensamma kunna orka med. Jag vill bara erinra om det förhållandet, att man i Stockholm genom gatukontorets försorg verkställt en utredning, som visar, att skyddsrum för ungefär 60,000 människor skulle draga en kostnad av 10 miljoner kronor. Det är klart, att skyddsrum i andra tätbebyggda samhällen skulle komma att draga någorlunda likartade belopp; kostnaderna kunna bli olika på olika håll och de komma att variera icke bara med hänsyn till städernas och samhällenas storlek utan också med hänsyn till deras försvarsvärde och geografiska läge. Men hur de än variera, står en sak klar, och det är, att luftskyddet icke kan betraktas som en uteslutande eller ens i första hand kommunal uppgift. Det har sagts av vederbörande departementschef, när den nuvarande luftskyddslagen antogs, att staten som allmän princip skulle bestrida kostnaderna för luftskyddet. Detta synes mig ovillkorligen böra leda över till slutsatsen, att kommunerna icke skola åläggas att på egen hand bestrida kostnaderna för skyddsrummen. Frågan om fördelningen av kostnaderna för dessa måste med det snaraste upptagas till reglering, och jag vill gärna förutsätta att det utkast, som nu finnes utarbetat inom socialdepartementet, skall komma att kompletteras på denna punkt och tillfredsställande reglera jämväl denna fråga.

I nära samband med frågan om luftskyddets rationella ordnande står frågan om luftvärnets ordnande. Både genom fjolårets beslut om de extra 70 miljonerna och genom det förslag, som framlagts i år under fjärde huvudtiteln, har en avsevärd förbättring ägt rum i avseende på utrustningen för luftvärnet. Men fortfarande gäller att det råder i hög grad icke bara materielbrist utan även och kanske framför allt personalbrist på detta område. Jag är övertygad om att närmare utredningar skola komma att ådagalägga, att det fordras avsevärt mycket mer ingripande åtgärder än regeringen här har förutsatt.

Vad jag finner särskilt anmärkningsvärt är att såvitt jag kunnat utläsa av statsverkspropositionen inga anslag begäras för att förse våra kraftverk med luftvärn. I den frågan föreligger dock en skrivelse av i höstas från chefen för försvarsstaben, vilken begär 7 miljoner kronor för att skydda kraftverken mot luftanfall. Detta förefaller mig vara en fråga av synnerlig betydelse icke bara för försvarsväsendet utan överhuvud för vår industriella krigsberedskap och för våra möjligheter att försörja oss under ett krig. Jag hoppas att också den frågan med det snaraste skall komma att lösas.

Det räcker emellertid, som jag redan sagt, inte med att den rent militära beredskapen utbygges. Nutidens krig äro inte uteslutande militära företag utan de ingripa i nationens hela liv. Deras genomförande hänger i själva verket kanske lika mycket på mannen och kvinnan bakom fronten som på soldaterna. Det är därför av utomordentlig betydelse att den ekonomiska försvarsberedskapen är väl förberedd och organiserad. Jag tror att många med mig beklaga, att i detta avseende under årtal svåra brister förefunnits. Vad som gjorts för den ekonomiska försvarsberedskapen är på långt när inte tillfredsställande; vi äro på detta område ofantligt efterblivna i jämförelse med andra län-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

der. Detta gäller både om den industriella krigsberedskapen och om vår försörjning exempelvis med drivmedel, och det gäller också vår livsmedelsförsörjning under ett krig.

Jag skulle vilja peka på en tanke, som jag i dag i en morgontidning såg hade lanserats i England från officiellt håll, nämligen att en viss lagring under fredstid bör kunna vara möjlig. Det måste bli till stor hjälp under ett krig, om allmänheten lagrar sådana varor, som äro hållbara, i en viss utsträckning och i god tid. En sådan lagring är inte i något hänseende att jämställa med vad man brukar kalla hamstring, d. v. s. då folk under trycket av en förestående kris rusar till och länsar affärerna och lägger sig till med en massa för egen räkning. En sådan hamstring är uppenbart samhällsskadlig; den innebär helt enkelt en omflyttning av varorna inom landet till förmån för vissa, som äro vad de själva kalla förutseende, men till nackdel för andra. Denna hamstring tror jag att alla äro eniga om att fördöma. Men man kan mycket väl tänka sig att det inte bara i fråga om livsmedel, utan också i fråga om drivmedel och en hel del annat, genom lämpliga åtgärder från det allmännas sida underlättades för enskilda att lagra betydelsefulla varor och därmed stärka vår försörjning i händelse av ett krigsutbrott.

Överhuvud taget gäller att vad vi på detta område göra för att i tid bereda oss aldrig kan vara nog inför den situation, vari Europa i detta ögonblick befinner sig. Vi tvingas till ingripanden, som säkerligen många av oss eljest inte önska, detta både av principiella och ekonomiska skäl. Men vi tvingas helt enkelt, om vi överhuvud taget vilja se till att vårt land på alla områden har den bästa beredskap i detta avseende som kan uppnås.

Överläggningen blev nu för en stund avbruten för att begärt tillfälle skulle beredas herr statsrådet *Quensel* att avlämna en kungl. proposition.

Herr statsrådet *Quensel* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 30, angående bidrag till uppförande av nybyggnad för ögonkliniken vid Malmöhus läns sjukvårdsinrättningar i Lund.

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr Ohlin: Herr talman! Ett avgörande faktum vid en bedömning av den nu framlagda finansplanen synes mig vara, att den utvisar en faktisk brist på ungefär 50 miljoner kronor. Så mycket minskas nämligen svenska statens förmögenhet om denna finansplan förverkligas. Jag menar inte att svenska statens bokförda förmögenhet går ned fullt så mycket, men jag menar att dess verkliga förmögenhet kommer att undergå just en så stor minskning.

Jag tror inte att någon, inte heller herr statsrådet Wigforss, kan eller vill bestrida att detta är det verkliga förhållandet. Man kan därför göra sig den frågan, varför herr statsrådet inte i finansplanen talat om denna sak. Han har i stället underlåtit att bokföra vissa utgifter och vidare tagit vissa uppsamlade reserver i anspråk. Jag hänvisar till att det är fullkomligt klart att de 5 miljoner, som tagas från Vin- och spritcentralen, de 7.5 miljoner, som tagas från domänverket, och de 5 miljoner, som tagas från fonden för kommunal skatteutjämning, ha en sådan karaktär, att man plockar pengar från existerande reserver i stället för att skaffa verkliga löpande inkomster. Vad återigen beträffar de 14.5 miljoner, som finansministern »spa-

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.
(Forts.)*

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rar» genom att inte anvisa något anslag för kommunal skatteutjämning under nästa budgetår, och de 16.5 miljoner, som han likaledes »sparar» genom att inte göra någon avskrivning på försvarsväsendets byggnader, är det uppenbart att här föreligger allenast en teknisk omläggning av själva de finansiella bokförings- och utanordningsmetoderna, men däremot inga verkliga besparingar. Försvarsväsendets byggnader undergå alls icke någon mindre värdeminskning under nästa budgetår än under andra budgetår, och kommunerna skola ha sina pengar under nästa budgetår likaväl som under alla andra budgetår. Det finns alltså inga *verkliga* besparingar, vilket det förefaller mig uppenbart att envar måste inse, men på papperet framkommer en utgiftsminskning genom dessa tekniska omläggningar och bokföringstransaktioner.

När man tar del av en sådan metod att balansera budgeten kan man inte undgå att erinra sig den metod, som Winston Churchill använde när han var finansminister i England för något mer än tio år sedan. Han framflyttade datum för inkomstskattebetalningen, varigenom han fick tre halvårs inkomstskatter på ett år och så åstadkom en fint balanserad budget. En liknande transaktion, eller rättare sagt två stycken, är det som finansminister Wigforss nu utför, och han uppnår också samma glänsande resultat: en formell balansering av budgeten.

Enligt min mening, herr talman, kan det inte råda någon tvekan därom, att om denna finansplan realiserar uppstår, som jag nämnde, en faktisk minskning av statens förmögenhet med 50 miljoner kronor i runt tal. Den huvudfråga, som det därför förefaller mig att man måste bilda sig en mening om, är denna: Är det verkligen rimligt i nuvarande finansiella läge att arbeta med ett så stort underskott i statens finanser?

Vill man bedöma den saken måste man naturligtvis gå tillbaka till de budgetprinciper, som infördes för ett par år sedan, och vilkas innebörd är att budgeten icke nödvändigtvis måste balanseras varje finansår. Det kan tänkas två skäl att ha under- eller överbalansering, nämligen dels att man vid vissa tillfällen har extra ordinarie utgifter av betydande storlek, som inte rimligen kunna täckas under ett år, och dels att konjunkturerna variera, så att under särskilt goda tider statens inkomster gå upp, men utgifterna för sociala ändamål gå ned, medan däremot under en depression utgifterna gå upp medan inkomsterna sjunka. Tanken i det nya systemet är ju att man skall eftersträva en balansering *på lång sikt* och icke nödvändigtvis en balansering varje finansår — man skall ha ett överskott i budgeten under goda tider och underskott under dåliga tider.

Frågan blir därför nu i vad mån dessa budgetprinciper i nuvarande läge kunna berättiga till ett faktiskt underskott av denna storlek, ett halvt hundratal miljoner kronor. Låt mig börja med att säga några ord om de extra ordinarie utgifterna för försvaret. I fjol fanns det också sådana utgifter, till och med något större än nu. Då förklarade herr statsrådet och chefen för finansdepartementet: dessa utgifter äro av engångsnatur, och därför skaffar jag skattevägen täckning för hela beloppet. I år förklarar herr statsrådet: dessa utgifter äro av engångsnatur, alltså skaffar jag ingen täckning alls för dessa utgifter utan finansierar alltsammans genom en minskning av statens förmögenhet. Det är samma motivering vid båda tillfällena — men motsatt slutsats! Jag instämmer för min del livligt med herr Sam Larsson, som anförde att statsrådet Wigforss inte älskar upprepningar.

Det har inte, såvitt jag har kunnat se, inträffat någon förändring i konjunkturläget, som kan motivera en sådan omkastning, något som jag strax skall återkomma till. Finansministern förklarar själv att det är tveksamt

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hur stor del av försvarsutgifterna som kunna anses ha engångsnatur. Jag vill därtill foga den anmärkningen, att ännu i fjol kunde man hoppas, att större delen av de s. k. extra ordinarie utgifterna för försvaret verkligen voro av engångsnatur. Men inför de erfarenheter, som vi ha haft både utomlands och i Sverige de senaste tolv månaderna, förefaller det numera synnerligen tvivelaktigt om någon väsentlig del av försvarsutgifterna i finansplanen verkligen kunna betraktas som rent extra ordinarie och tillfälliga. Det borde därför föreligga starkare skäl i år än i fjol att skaffa medel till täckning av dessa utgifter. Frågar man, hur stor del av finansplanens utgifter, som verkligen kunna anses vara av engångsnatur, kan man utgå ifrån att i den löpande budgeten ungefär 188 miljoner anvisats för försvarsväsendets ändamål utom de extra ordinarie 70 miljonerna, som riksdagen beviljade. Sedan dess ha vissa fördyringar och lönestegringar ägt rum, så att man säkerligen inte kan räkna med att den ordinarie försvarsbudgeten i vårt land under de närmaste åren kommer att vara mindre än 200 å 210 miljoner kronor. Slutsatsen blir, eftersom ju 238 miljoner föreslås, att rätteligen 20 å 30 miljoner möjligen kunna anses ha extra ordinarie natur, d. v. s. vara engångsutgifter. För min del har jag tidigare räknat med en något högre siffra, men jag finner att detta var omotiverat — mer än till 20 å 30 miljoner kan man inte komma. Detta belopp på 20 å 30 miljoner skulle man sålunda kunna anse vara en engångsutgift, som borde fördelas på flera budgetår, eftersom det är besvärligt att klara den på ett år. Men om 20 å 30 miljoner skola fördelas på flera budgetår måste i alla fall *något* täckas under nästkommande budgetår, näppeligen mindre än ett tiotal miljoner, om det skall vara någon mening med resonemanget. Från denna utgångspunkt kommer man till den slutsatsen, att en brist i finansplanen på 10 å 20 miljoner kronor kunde vara motiverad med hänsyn till vissa försvarsutgifters extra ordinarie och tillfälliga natur.

Men om man nu ser på den andra sidan av det finanspolitiska problemet, nämligen konjunkturens inverkan, och undersöker vilka krav man av den anledningen måste uppställa i fråga om budgetens balansering, då måste man erinra sig, som jag nyss sade, att under goda tider bör budgeten visa ett överskott och under dåliga tider ett underskott, medan det under mera medelmåttiga konjunkturer är naturligt att ha rätt och slätt en sund balans. Vilket konjunkturläge kan man räkna med under nästkommande finansår? Ja, herr statsrådet och chefen för finansdepartementet accepterar själv riksräkenskapsverkets inkomstberäkningar i stora drag, och riksräkenskapsverket utgår ifrån i stort sett oförändrade konjunkturer. Och man kan väl påstå att nuvarande konjunkturläge snarare är gott än dåligt, trots att vissa skogsindustrier ha det besvärligt. I den mån man alltså vid finansplanens uppgörande endast tar i betraktande konjunkturläget, måste man uppställa kravet att budgeten snarare skulle vara något överbalanserad än något underbalanserad. Hänsynen till konjunkturerna skulle m. a. o. gjort det naturligt att ha något tiotal miljoner i överskott. Jag har nyss framhållit, att å andra sidan hänsyn till de extra ordinarie försvarsutgifterna möjligen kunde motivera ett underskott på 10 å 20 miljoner. Det ena kan alltså ungefärligen ta ut det andra. Det förefaller mig som om man måste komma till den slutsatsen, när man beaktar såväl konjunkturläget som de extra ordinarie försvarsutgifterna, att en balansering rätt och slätt vore det naturliga. Men statsrådet Wigforss presenterar i stället denna finansplan, som har ett underskott i realiteten på ungefär 50 miljoner kronor. Denna brist visar alltså med full tydlighet, att nuvarande offentliga utgiftsstandard inte på långt när kan finansieras inom ramen för nuvarande statliga inkomststandard. En brist på ett halvt hundratal miljo-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ner kan ju inte förklaras av tillfälliga och extra ordinarie utgifter på mellan 20 och 30 miljoner, och detta till och med under ett relativt gott konjunkturläge.

Det förefaller mig därför, herr talman, vara synnerligen naturligt, att ledarna för oppositionspartierna uttrycka den största oro för våra finanser under kommande år. Den finansplan, som nu behandlas av kammaren, innebär om man uttrycker det mycket populärt att regeringen föreslår, att vi under detta år skola leva glada dagar och tåra på statens förmögenhet, men sedan äro de kommande åren mycket, mycket dystra och ovissa ur finansiell synpunkt. Men är det inte i själva verket en grundprincip för all sund finanspolitik, vare sig man accepterar de nya principerna eller fasthåller vid de gamla, att man skall se framåt? Det är inte rimligt att begränsa synfältet till bara tolv månader, utan man måste ta läget för flera år framåt i betraktande. Är det inte karakteristiskt att statsrådet Wigforss, som själv gjort så mycket för införande av dessa nya principer och som i tidigare finansplaner framlagt mycket intressanta beräkningar över statsfinanserna under kommande år, just i år, när det mer än någonsin varit behövt att få en översikt över de närmaste årens finansläge, slopar praktiskt taget varje ord om den saken? Ty inga som helst sådana beräkningar presenteras.

För min del kan jag inte komma till någon annan slutsats än att ett underskott av den nämnda storleken i nuvarande konjunktur är oförenligt med sund finanspolitik. Inte heller kan jag komma till någon annan slutsats än att man, om det inte är möjligt att göra några större utgiftsreduktioner i framtiden, måste räkna med stora skatthöjningar, och detta kanske i ett läge, då konjunkturerna äro väsentligt sämre än för närvarande. Men det var ju just skatthöjningar när de dåliga tiderna komma, som man enligt de finansiella principer, som finansministern själv gjort så mycket för att införa, skulle undvika! Tyvärr blir det i alla fall resultatet av den finanspolitik, som nu föreslås.

Såvitt jag förstår borde regeringen redan nu ha sett det verkliga förhållandet i ögonen, nämligen att det statsfinansiella läget är mycket ansträngt, och därför antingen skaffat större verkliga inkomster eller begränsat utgifterna eller båda delarna. I främsta rummet borde man enligt min mening ha skaffat större verkliga inkomster. Det är naturligtvis alltid populärt att underlåta att höja skatter och sådant. Men om finanspolitiken i vårt land endast hade tagit till sin ledstjärna att vara populär, så skulle vi i dag inte ha haft det starka läge som vi dock i stort sett ha. Herr Sam Larsson nämnde, att man kan tänka sig en höjning av spritbeskattningen, och det förefaller också mig synnerligen angeläget att den utvägen tas under övervägande. Men han tillade att det näppeligen var riksdagens sak att föreslå en höjning av skatterna, utan att det var regeringens sak att härvidlag framlägga erforderliga förslag. Om det är riktigt att riksdagen i sin vård om sunda finanser inte har någon annan uppgift vad statsinkomsterna beträffar än att kritisera regeringens förslag, så blir naturligtvis regeringens ansvar så mycket större. Jag kan för min del inte finna annat än att den finansplan, som nu framlagts, innebär att regeringen i viss mån svikit detta ansvar.

Men, herr talman, den finansplan, som nu framlagts, är inte blott av skäl, som jag här anfört, i realiteten svag, enligt min mening kan den också formellt göras till föremål för synnerligen allvarlig kritik. De nya budgetprinciperna och den nya budgetutjämningsfonden hade framför allt ett syfte, nämligen att det skulle vara möjligt att ge större rörlighet åt finanspolitiken och anpassa den bättre efter det verkliga lägets krav, men samtidigt också göra det möjligt för finansministern att presentera en *ärlig* budget. Utgifternas

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

och inkomsternas konjunkturvariationer och de extra ordinarie utgifterna vid vissa tillfällen skulle inte göra det nödvändigt för finansministern att under goda tider dölja inkomster, som inte behövdes för balanseringen, och under dåliga tider trola bort utgifter och trola fram fiktiva inkomster, så att budgeten i alla fall skulle se balanserad ut. Meningen var att den, som läser finansplanen, inte skall behöva känna sig som en detektiv, som är på spår efter en brottsling — i detta fall finansministern — för att ta reda på var han stoppat undan utgifter, som inte kommit fram, eller var han lagt beslag på engångsinkomster, som inte äro några verkliga inkomster, utan som i realiteten innebär att han tar besparingar i anspråk. Meningen var att medborgarna skulle slippa detta detektivarbete, ty nu skulle finansministern klart och tydligt lägga fram hur det förhåller sig. Budgeten skulle med andra ord bli begriplig för andra än finansministern och statssekreteraren i finansdepartementet och möjligen ett par till, som få lämplig undervisning av dessa herrar. Den skulle i någon mån bli begriplig även för den stora massan av politiskt intresserade — ett ganska enkelt, men ingalunda oviktigt demokratiskt krav.

Men vad gör herr statsrådet och chefen för finansdepartementet? Jo, han använder alldeles samma konster med alldeles samma skicklighet som både han och andra finansministrar tvingats till då vi följde de äldre budgetprinciperna och formellt måste redovisa balans. Han begagnar sig av vissa förändringar i bokföringen av försvarsväsendets byggnader och en omläggning beträffande utanordningen av bidrag till kommunal skatteutjämning samt tar också i anspråk de mer eller mindre dolda reserver, som jag här förut omnämnt. Finansministern kan inte invända, att sådant skett förut många gånger. Då hade vi ju inte dessa nya budgetprinciper, enligt vilka man skulle lägga fram läget sådant det faktiskt är. Om någon i alla fall skulle svara, att det har skett förut, vill jag genmäla att detta argument förefaller mig likna det som vissa diktaturstater använda, när man kritiserar det våldsamma och krigiska sätt, på vilket de förvärva nya kolonier. De förklara att även de demokratiska staterna gjorde likadant under 1800-talet, och »vad bråkar man då om»? Ja, man bråkar därför att det rätt länge varit allmänt accepterat att sådana metoder icke skulle få användas och att man inte skulle falla tillbaka i de gamla försyndelserna.

Det allra värsta är kanske inte att här föreligger en underbalansering, och en dold underbalansering, utan det ur principiell synpunkt allra värsta är, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet kommer med följande egenomliga argumentation: Eftersom det går att dölja underbalanseringen, så att budgeten på papperet bringas i jämvikt, så är detta ett skäl till att icke skaffa verkliga inkomster. På sidan 18 i inkomstberäkningen står det nämligen: »I valet mellan de olika vägarna» — nämligen att skaffa formell täckning — »har det spelat en viss roll, att möjligheter visat sig föreligga att för nästa budgetår vinna balans vid den skattenivå, som antagits i här förut gjorda inkomstberäkningar, utan att därför öppen underbalansering med belastning av utjämningsfonden behöver tillgripas.» Nej, öppen underbalansering har finansministern undgått, men den dolda, men icke desto mindre lika verkliga underbalanseringen har inte undvikits. Den omständigheten, att han inte behövt deklarerera den fullt offentligt, anser finansministern vara ett skäl till att man här inte behöver skaffa verkliga inkomster. Eftersom det går att trola så pass bra, att de flesta inte märka hur stort underskottet är, behöver man inte skaffa några egentliga inkomster!

Jag måste medge, herr talman, att jag inte har någon större respekt för denna speciella skicklighet, som i pressen och på andra håll renderat finansministern mycket beröm, vilket visar att han förfarit med en viss framgång.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Eller kanske skulle jag hellre säga att jag har en viss respekt för den, men i så fall av samma art som när det gäller skickliga och väl genomförda trollkonster överhuvud taget.

Jag tillhör för min del dem, som i allra högsta grad beundrat och alltjämt beundra de insatser, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet gjort inom svensk finanspolitik under de senaste sex åren. Jag tror att de ha varit av en utomordentligt stor betydelse för vårt lands ekonomiska utveckling. Med så mycket större beklagande måste jag därför konstatera, att herr statsrådet nu uppoffrar de principer, som han har gjort mer än någon annan för att införa och förverkliga på ett sätt som framkallat beundran för svensk finanspolitik man kan väl säga nästan över hela världen. Dessa principer skjutas nu åt sidan för att undgå vissa, ingalunda särdeles stora svårigheter.

Nu invänder kanske någon, att det väl inte är så riksviktigt om något tiotal miljoner kronor i statsinkomster skaffas eller icke skaffas. Nej, måhända är det inte någon angelägenhet av så avgörande betydelse i och för sig. Men det är allvarligt, när en viktig principiell position uppges och när detta sker på ett sätt, som skapar förvirring och oklarhet i den offentliga debatten. Ty detta kan ej undgå att försvåra en sund finanspolitik i framtiden.

Herr Wistrand: Herr talman! Den budget, som har framlagts här i år, är ju i ganska många avseenden annorledes beskaffad än de som vi blivit vana vid under föregående år. I sig själv är budgeten emellertid ingenting annat än en frukt av ett system, som redan under många år har satt sin prägel på den statliga utgiftspolitiken, och jag skulle i detta sammanhang vilja göra några mycket nära liggande påpekanden.

När en budget sista gången före den stora krisen framlades under en högkonjunktur — det var år 1929 — överstego de utgifter, som nu hänföres till driftsbudgeten, föga 700 miljoner kronor. Den nuvarande driftsbudgeten upptar en summa, som är i det närmaste dubbelt så stor. Den årliga ökningen har belöpt sig till i medeltal 65 miljoner kronor. Samtidigt ha emellertid de kapitalinvesteringar, som anses kunna bestridas med medel av lånekarakter, uppgått i innevarande års budget till omkring 250 miljoner kronor. Motsvarande summa var för tio år sedan 40 miljoner kronor — alltså en avsevärd skillnad, en mångdubbling.

Det enda, som icke har ökats under denna tioårsperiod, är vad som har avsatts för konsolidering av statens ställning, d. v. s. för skuldbetalning eller för fondbildning. Det utgjorde under budgetåret 1929/30 omkring 60 miljoner kronor. I årets stat finns icke upptaget något anslag för detta ändamål.

Vi hava väl alla i minnet finansministerns planering av budgetpolitiken från föregående år. Den gick ut på, som redan vid ett par tillfällen — senast av den siste talaren — framhållits, att staten under högkonjunktur skulle vidmakthålla en hög beskattning för att statsverksamheten under lågkonjunkturen skulle kunna expanderas med tillhjälp av överskottsmedel, som inflöte under högkonjunkturerna. För min del framhöll jag redan vid förra årets remissdebatt, att om man skall knäsetta ett sådant system, får man icke, som man då gjorde, börja med en budget, som under den allra mest utpräglade högkonjunkturen endast var nått och jämnt balanserad. Nu stå vi under en högkonjunktur, som kanske icke är fullt lika utpräglad, men som i alla fall är fullt påtaglig, med en budget, som realiter icke är balanserad. Under sådana förhållanden måste man säga sig, att det stolta programmet med budgetbalanseringar över flera år framåt redan vid ingången har kommit av sig, åtminstone på den nuvarande skattenivån. Den enda behållningen av den politik, som

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förts, blir alltså en utgiftsnivå, som kvarstår på en exorbitant höjd och som finansieras genom en skattebelastning av ett mycket hårt tryck.

Det är, herr talman, en situation, som är oroande och som kräver ett både grundligt och allvarligt övervägande. Inkomsterna ha alla till bristningsgränsen måst tagas i anspråk för löpande utgifter och skattetrycket har, som redan framhållits under denna remissdebatt av doktor Nordenson, nått en sådan höjd, att det har satt sin prägel på viljan och förmågan att skapa de för det ekonomiska livets utveckling så nödvändiga nybildningarna. Vi stå alltså inför samma utveckling, som man har kommit till i så många andra länder i Europa och även i Nordamerikas Förenta Stater, där det visat sig möjligt att hastigt driva upp statsutgifterna, framför allt genom att engagera staten i en socialpolitisk utveckling, som aldrig kan komma att bära goda frukter annat än om den får äga rum i mycket nära samband och kontakt med den ekonomiska utvecklingen. Man har emellertid icke kunnat åstadkomma den nödvändiga nedskärningen av utgifterna, sedan de en gång kommit till. Det ser ut som om det ingenstädes — jag hoppas emellertid att man i vårt land skall kunna undgå det — till slut skulle finnas någon annan återväg från denna politik än på det förstörda penningvärdets smärtsamma och olycksaliga väg.

Årets budget går i försvarets tecken. De utgifter, som föreslås för försvarets räkning, äro befogade. Om dem står det mycket liten diskussion. Diskussionen ligger icke på det planet, ty frågan är ju endast, om utgifterna äro tillräckliga. Nu gå vi emellertid att möta dessa starka försvarskrav under förhållanden, som aldrig skulle ha existerat, om vi i tid sett utvecklingen klart i ögonen. Försvarsfrågan har alltför länge omgärdats av parlamentariska kritstreck, och ingenting vittnar bättre om det ringa förutseende, varmed vår politik har letts, än försvarsfrågans behandling under de gångna åren.

Vi gå mot en framtid, som erbjuder föga av uppmuntrande moment och med reserverna i medborgarnas skattekraft förbrukade i långt högre grad än vad som varit nödigt. I den situationen kommer jag som andra talare redan förut ha gjort tillbaka till en tankegång, som jag tillät mig framföra vid en riksdagsdebatt förra våren. Det är uppenbart, att hittillsvarande glada tempo i utgiftsökningarna icke längre kan fullföljas. Det överstiger varje regerings förmåga att få folkhushållet att bära en statsbudget, som vart tionde år skall fördubblas. Jag vågar yrka på att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet ger allmänheten ett tillfälle att diskutera den allmänna utgiftspolitikens framtidsperspektiv. Finansministern har gång på gång bekänt sig till planhushållningen och han har haft mycket skarpa ord, — ord som i sak varit skarpa, även om de framförts med hans vanliga älskvärda leende — om den planlöshet, som existerar inom det produktiva livet. Han bör nu övertyga oss om att han, som har vården om rikets finanser, icke själv nöjer sig med ett handlande från dag till dag. Jag vet väl, att finansministern redan i våras svarade mig, att en plan för budgeten för framtiden icke vore möjlig därför att man icke kunde överskåda alla framtida utgifter. Det är självfallet, att det icke kan bli fråga om balanser, som äro säkra ens på tiotalet miljoner kronor när, och det är lika självfallet, att man måste göra stora reservationer och även bibehålla skattekraftreserver för oförutsedda utgifter på grund av krigstillstånd, kriser etc. Jag skulle emellertid till herr statsrådet Wigforss vilja säga: skulle icke ändå själva tanken på en kartläggning av den närmaste framtidens behov äga en särskild intellektuell tjusning för ett sådant spekulativt betonat huvud som herr statsrådets, som efter vad jag trott mig märka gärna vill söka de stora sammanhangen i vad som sker och draga upp linjerna för dem. Av en debatt från sådana utgångspunkter skulle alltså såväl vårt näringsliv som de enskilda medborgarna, till vilkas skattekraft man litat, kunna

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

hämta någon uppfattning om de krav, som man avser att i framtiden ställa på dem, naturligtvis utan varje anspråk på exakthet, men dock värdefull såtillvida att exempelvis socialpolitiken på det sättet komme att sättas in i sitt rätta sammanhang.

Är det kanske de begynnande höstdimmorna omkring en uppreklamerad men verklighetsfrämmande ekonomisk ideologi, som komma finansministern att hölja sig i dimmor och inte lämna något klart svar? Såsom redan påtalats, har det embryo till framtidsöverblickar, som förefunnits i de sista årens statsverkspropositioner, där man dock gjort några små försök till prognoser, inhiherats i årets statsverksproposition.

Jag framför emellertid kravet på ett försök till finansprognos för en tid framåt därför att, även om man icke lyckats få någon klar och hållbar plan till stånd, tanken på en sådan dock under alla omständigheter borde kunna medföra en värdefull biprodukt, nämligen en mera försiktig hushållning. Det är ett medborgarkrav, att det allmänna i sin hushållning tillämpar samma sunda regler som en klok och försiktig enskild man. Det är till slut dock så, att statens förmåga på det ekonomiska området icke överstiger summan av medborgarnas. På det området gäller fortfarande den gamla maximen ur Fritiofs saga:

»Kungen kan allena vad folket kan.»

Herr Mannerskantz: Herr talman! När man går att taga ställning till det sätt, varpå regeringen fullgör sitt värv till landets fromma, bör man icke bara bedöma de åtgärder, som vidtagits, utan även de resultat, vartill man kommit.

I likhet med flera föregående talare här får jag lov att konstatera, att för jordbrukets del har det år som gått, varit ett ganska dåligt år. Vi ha icke för jordbrukets del kunnat prisa marknaden under det gångna året. Såväl herr Gränebo som herr von Heland liksom även jordbruksministern själv ha konstaterat, att de försök, som gjorts, och som man icke på något vis bör underskatta eller förringa, för att åstadkomma bättre produktpriser för jordbruket, ha om icke direkt misslyckats så åtminstone givit mycket sämre resultat för jordbruket än man hade räknat med och som hade behövt bli fallet.

Jag skall icke bestrida de svårigheter att hålla regleringsanordningarna flytande på ett nöjaktigt sätt, som herr jordbruksministern själv, utan att någon här i kammaren i dag uppfordrat honom därtill, har uppräknat för oss. Det har utan tvivel varit vissa kombinationer av ogynnsamma omständigheter, som medverkat därtill. Jag känner väl till de försök, som ha gjorts för att få brödsädespriset någorlunda skapligt. Jag känner till de omständigheter, som gjort, att det icke har kunnat gå så väl. Detsamma gäller ju också mjölkregleringen. Jag behöver sålunda icke utbreda mig så mycket över detta, utan kan nöja mig med att konstatera det faktum, att icke allt har varit eller är så väl be-ställt för jordbruket, som det borde ha varit.

Med herr von Heland kan jag alltså i stort sett instämma; det sker icke alltför ofta, och därför är man glad, när man någon gång kan göra det. Herr von Heland slutade sitt anförande med att säga, att den folkklass, som med våld hålles nere under långa tider, själv tager sin rätt. Detta hans uttalande är så formulerat, att det möjliggör allehanda tydningar, och jag för min del är således fri att tolka det på bästa sätt. Då jag inte kan utgå ifrån att han tänker sätta i gång med något väpnat uppror inom landet och menar att bondehärar skola tåga upp mot Stockholm och skaffa sig sin rätt, ligger det för mig närmast till hands, att han därmed åsyftade att det inom en icke alltför avlägsen framtid skall uppstå en revolution inom bondeförbundet, och i så

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

fall kan det väl inte gärna vara annat än mot den egna ledningen. Om detta är den rätta tolkningen, kan jag inte finna annat än att den politik, som förts från bondeförbundets sida under senare år, har varit ett stort misstag. Det är möjligt, att herr von Heland själv kan korrigerera denna tolkning, men då måste han givetvis vara beredd att närmare precisera vad han åsyftade med sitt uttalande, att man själv skall skaffa sig sin rätt.

Alla, som här ha yttrat sig i fråga om jordbruksförhållandena, tyckas ha varit eniga och liksom jordbruksministern ansett, att det inte har varit så väl beställt för jordbruket. Det har dels varit för låga produktpriser och dels för höga omkostnader. I herr von Helands statistik berördes icke index för arbetslönerna för december månad, vilka falla under det nya avtalsåret. Siffran är 208, den högsta, som vi någonsin varit uppe i, och för min del anser jag denna siffra tyda på ett lyckligt förhållande. Den visar ganska tydligt, att vi från jordbrukarnas sida äro inställda på att försöka ge den i jordbruket anställda arbetskraften så stor del av de sammanlagda inkomsterna som möjligt. Det är emellertid andra omkostnader, som man har svårare att smälta, nämligen omkostnaderna för byggnadsändamål, men då redan förut påvisats här i dag, att något måste göras åt detta, behöver jag inte här bevisa, att så är fallet.

Jag anser mig däremot böra göra det uttalandet, att verkan av de åtgärder, som vare sig på beredskapsstat eller på ordinarie stat göras för att förbättra ekonomibyggnader eller bostadshus på landsbygden i mycket stor utsträckning förtages genom den utveckling, som har ägt rum på byggnadsarbetarehåll. Det är en sak, som sammanhänger med denna fråga rätt mycket, och jag undrar, om den kan lösas på något annat sätt, än att det måste byggas mindre under några år. Det har nämligen alltid förut just inom dessa fack visat sig vara mycket svårt att komma fram till förhållanden, som icke ställa vederbörande fackutövare i en alltför hög inkomstgrad i förhållande till dem, som skola betala kostnaderna. Därför är det med en viss pessimism, som jag ser på den möjlighet, som herr jordbruksministern här talat om, nämligen att komma fram till resultat vid förhandlingar centralt och genom påstötning från regeringshåll. Man får kanske bereda sig på att trots alla behov, som föreligga, och trots de, som jag måste säga, i vissa fall tendentiösa åtgärder, som blivit vidtagna — jag skall beröra dem strax — är det icke säkert, att det kommer att bli något ökat byggande, åtminstone icke i alla trakter av landet.

Det skulle vara intressant att veta — och jag anser, att det icke kan vara ur vägen att det påtalas i denna församling — vilken roll regeringen haft vid Radiotjänsts aktion under den gångna hösten i fråga om byggnadsbeståndet på landsbygden. Vi veta ju alla vad jag därmed menar. Jag åsyftar givetvis Radiotjänsts åtgärd att utskicka herr författaren Ludvig Nordström på en turné, som från början var upplagd på det sättet, att den icke kunde leda till något resultat av värde. Skall man få några sådana resultat, måste undersökningen omfatta mer än någon hundraleds promille av de byggnader, som man vill kritisera och undersöka. Som ett bevis på att det går att göra så, vill jag bara erinra om att under åren 1933—1935 företogs mycket omfattande undersökningar av bostadsbeståndet både i städerna och på landsbygden. Som en jämförelse med det antal lägenheter, som herr Ludvig Nordström har besökt, kan jag nämna, att under dessa av mig nu angivna år undersöktes i städerna 693,769 lägenheter och i ett hundratal landskommuner 31,962 lägenheter. Man samlade därvidlag mycket noggranna uppgifter om alla möjliga slags detaljer i fråga om lägenheterna, och herr Ludvig Nordströms bostadsinspektion behövdes ju därför inte ur den synpunkten, att man icke på riktiga och goda vägar hade kunnat få upplysningar om bostadsförhållandena.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Vid de nämnda undersökningarna framkommo för övrigt en del förhållanden, som gävo ett rent matematiskt belägg för vissa slutsatser. Genom dem kommer man till ett resultat, som är rakt motsatt den uppfattning herr Ludvig Nordström givit uttryck åt. Det gäller exempelvis en sådan sak som vilket antal bostäder kunde anses vara i förfallet tillstånd. Av de på landsbygden undersökta kommunerna, som lågo inom Mälars- och Vänerlandskapen, ansåg man, att det var ungefär 13 procent av bostäderna, som voro i ganska förfallet skick. I östra och södra Götaland var det 10 procent, i Dalarna och Norrland 22.6 procent. Av herr Ludvig Nordströms sammanfattande radioföredrag framgick, att han ansåg Norrland vara bäst tillgodosett i detta avseende, men av den nämnda utredningen, som omfattar oändligt mycket större material, förefaller det som om det skulle vara tvärtom. Jag vill härmed bara uttala åtminstone som min uppfattning, att den metod man valt icke är så lycklig, om man önskar några åtgärder på detta område. Kommer nu herr Nordströms bok dessutom ut på engelska, lär väl Radiotjänst och eventuellt även regeringen ha indirekt skuld till att Sveriges anseende falskeligen svärtas ned i utlandet.

Herr talman! När vi nu varit eniga om att det svenska jordbruket har fått sin ställning försämrad, vill jag bara erinra om den saken, att de åtgärder, som ha åstadkommit detta, åtminstone inte samtliga falla under en naturlags obönhörliga makt, utan att många av dem äro tillskapade direkt på initiativ av majoriteten här i riksdagen och av regeringen. Det lider intet tvivel om att vid de tillfällen, då många fördyrande åtgärder tillkommo, varnades det för dem och för den kompensation som då utlovades. Vi stucko inte heller då under stol med att det inte var möjligt att under alla förhållanden garantera en kompensation, och det beskrevs ganska noga hur det skulle komma att ställa sig, om utvecklingen icke bleve så gynnsam, som man kunde önska. Det är ungefär vad som skett. Det hade varit bättre, om man tagit hänsyn härtill redan tidigare, ty då hade man kanske kunnat undvika den disproportion mellan inkomster och utgifter, som nu är rådande. Fråga är också, om inte det förnämsta resultatet både av dessa och många andra åtgärder, som vidtagits här i landet under senare år, varit en penningförsämring. Utgifter och omkostnader höjas litet varstans, så att pengarna bli mindre värda, och man frågar sig, var det kan bli för glädje med det hela, när det gått varvet runt. Det tråkiga för jordbrukets del är, att just det har kommit på efterkälken och att penningvärdet alltså icke blivit likformigt försämrat.

Herr talman! Det är en opsykologisk tid på dagen att ge sig in på några längre utläggningar om saker och ting, då man givetvis måste taga hänsyn till att här har pågått förhandlingar hela dagen. Jag vill därför inte nu förlänga debatten utan endast slutligen konstatera, att i den nu framlagda statsverkspropositionen och enkannerligen i vad rör nionde huvudtiteln återfinnes ett stort antal goda uppslag och önskemål från högerhåll, som blivit effektuerade. Man kan ju ha anledning att tacka för detta, även om väntan har blivit lång. Jag vill emellertid samtidigt uttala den förhoppningen, att väntan inte skall behöva bli så lång alltid, utan att ett gott förslag skall kunna godtagas även om det kommer från dem, som man här kanske betecknar som getterna. Jag tror nämligen, att ett sådant sätt att behandla förslag nog är det enda, som i egentlig bemärkelse kan kallas för demokratiskt.

Då tiden nu var långt framskriden och flera talare funnos anmälda, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att avbryta den pågående överläggningen för att fortsätta densamma vid aftonsammanträdet.

Herr **talmannen** yttrade: Beträffande arbetets ordnande under den närmaste tiden vill jag, efter samråd med andra kammarens talman, meddela, att sammanträden komma att hållas om fredag kl. 11 f. m., om lördag kl. 2 e. m. och om måndag, som är sista dagen av den s. k. ordinarie motionstiden, såväl kl. 2 e. m. som kl. $\frac{1}{2}$ 8 på kvällen. Nästa plenum därefter kommer, såvitt nu kan bedömas, att hållas torsdagen den 26 januari kl. 2 e. m., vadan ej blott tisdagen utan även hela onsdagen och halva torsdagen kunna disponeras för utskottsarbete.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag ber att få hemställa, att denna kammare måtte besluta att tillsätta två tillfälliga utskott, vardera bestående av åtta ledamöter och sex suppleanter.

Denna hemställan bifölls.

Herr talmannen föreslog, det kammaren ville besluta att vid sammanträdet torsdagen den 26 i denna månad företaga val av ledamöter och suppleanter i de nu beslutade utskotten.

Detta förslag antogs.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 14, 30 och 31 blevo desamma på begäran bordlagda.

Anmälades och bordlades kanslideputerades memorial nr 1, angående antagande av tjänstemän i riksdagens kansli.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 23, av herr *Berg, Robert*, om provisoriskt dyrortstillägg åt vissa extraordinarie befattningshavare vid försvarsväsendet;

nr 24, av herr *Johansson, Karl August*, m. fl., om höjning av landsfiskalernas förvaltningsbidrag;

nr 25, av herr *Norman*, angående slöjdundervisningen vid rikets folkskolor;

nr 26, av herr *Magnusson, Karl*, m. fl., om årligt understöd åt förre lotslärlingen S. A. B. Meurling;

nr 27, av herr *Bengtsson* och herr *Johansson, Karl Emil*, angående viss ändring i lagen om sparbanks;

nr 28, av herr *Bengtsson*, om ökat anslag till utbildningskurser för ladugårdsskötare;

nr 29, av herr *Nilsson, Johan*, i Malmö och herr *Anderberg*, om viss ändring av lagstiftningen rörande affischering och reklamskyltar utmed allmän väg;

nr 30, av herr *Heiding* m. fl., om beredande av möjlighet till utrotande av berberis jämväl på nationalparker och såsom naturminnesmärken skyddade områden;

nr 31, av herr *von Stockenström*, angående kronoskogvaktareboställena å häradsallmänningar;

nr 32, av herr *Löfvander* m. fl., om bekostande med statsmedel av alla av det allmänna påbjudna desinfektionsåtgärder för bekämpande av smittosamma kreaturssjukdomar m. m.; samt

nr 33, av herr *Brandt*, angående revision av gällande undervisningsplan för kristendomsundervisningen i folkskolan.

Justerades ett protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 18 januari e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 e. m.

*Statsverks-
propositio-
nen m. m.*
(Forts.)

Fortsattes överläggningen angående Kungl. Maj:ts propositioner nr 1 och 2.

Herr Petersson, Knut: Herr talman! Jag skall tillåta mig att till de monologer, som redan ha föredragits från denna pulpet, lägga ännu en. Den kommer att handla om en fråga, som, så vitt jag vet, inte alls har berörts under dagens meningsskiftet och som, så vitt jag förstår, de ansvariga här i landet med en viss beslutsamhet vänt ryggen till, nämligen flyktingsfrågan.

Jag behöver knappast erinra kammarens ledamöter om hurusom den vanvettets marknad, som det blivit nutidens människor beskärt att i skilda egenskaper övervara, hastigt utvecklar sig mot en klimax av oförnuft och omänsklighet. Vår världsdel har kastats tillbaka i en orgie av ras- och religionsföljelser, från vilken den under ett par korta sekel varit förskonad och som vi varit vana att förknippa med Bartolomeinattens skräckstämningar och med häxprocessernas masspsykos men inte med nutida västerländskt kulturliv. Förföljelserna ha fått en sådan omfattning och en sådan karaktär, att stora befolkningsgrupper ha ryckts loss från sina vanda levnadsvillkor och drivits ut ur sina hemländer såsom rättslösa och hemlösa vareler, hänvisade till att hos andras barmhärtighet söka ett skydd mot förtrycket. Det är en för vår kultur förödmjukande företeelse. Den håller också på att utveckla sig till en av historiens stora tragedier. Och det tragiska i händelseförloppet ligger inte bara i dess upprinnelse, utan också i den tafatthet, som världen i övrigt visar, när det gäller att komma till rätta med de problem, som på detta sätt ha uppstått. Vi ha tidigare i vår världsdel upplevt många folkförflyttningar, som varit av samma och till och med större omfattning. Jag ber endast att få erinra om den våldsamma emigrationen från Ryssland före kriget och om de demografiska omvälvningarna i Balkanländerna under åren 1918—1921. Knappast någon av dessa företeelser var dock förknippad med ett sådant mått av brutalitet och elände eller utspelades under så upprörande former som den nu pågående massförflyttningen. Skillnaden mellan då och nu är väl närmast den, att gränserna då voro öppna. Därigenom kunde flyktingsproblemet aldrig utveckla sig på det sätt, som det nu har gjort. Nu äro gränserna stängda. De äro inte alla stängda lika obevekligt, men regeln är, att människorna runt om i världen hålla ständig och sträng vakt vid sitt lands gränser. Det oförskyllda lidandet — ty vi få komma ihåg, att det här är fråga om människor, vilkas enda förbrytelse består i att de bott och befunnit sig inom räckhåll för brutaliteten — har inte längre någon asyl här i världen.

Vårt eget land har mött situationen med en främlingslag av ny och reviderad beskaffenhet. Den beslöts under instämmande av en stark opinion inom och utom riksdagen år 1937. Den kritiserades från högerhåll såsom alltför vekhjärtad, och den försvarades av sina upphovsmän och anhängare såsom

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ett sant uttryck för humanitetens och asylrättens grundsatser. Det var en allmän förhoppning här i landet, att den skulle bereda utrymme för en främlingspolitik, som var värdig ett civiliserat land. Sällan har, herr talman, en reform följts av en sådan besvikelse. Vad som här förevarit bringar i erinran de kända orden från frihetstiden om våra goda lagars elaka verkställighet. I stället för att begagna de möjligheter, som lagen erbjuder att göra en positiv insats för flyktingsproblemets lösning, ha de ansvariga myndigheterna energiskt utnyttjat alla dess restriktiva bestämmelser för att förhindra, att flyktingar skola komma in i landet. Ja, man har i själva verket gjort mer än så, ty man har genom ett i administrativ väg utfärdat additament till lagen till väsentliga delar förändrat hela lagens karaktär.

Den 9 september i fjol utgick nämligen en kungörelse, vari Kungl. Maj:t förordnade, att utlännning, utom i de fall lagen bestämmer, skall kunna avvisas vid gränserna jämväl där skäligen anledning finnes antaga, att han lämnat sitt hemland för att icke återvända dit. Jag ber kammarens ledamöter att uppmärksamma dessa ordalag. De synas mig vara valda just så, som ordalagen i en offentlig författning, som skall tillämpas av underordnade myndigheter och enskilda tjänstemän, icke böra väljas. Kan man egentligen tänka sig ett bredare utrymme för det administrativa godtycket än sådana ord som dessa: »där skäligen anledning finnes antaga»? Det är alldeles uppenbart, att denna kungörelse avser att skapa möjligheter att summariskt avvisa alla hitresande främlingar, vilka kunna misstänkas ha lämnat sitt land för att icke återvända dit. Frågar man sig, vad det är för kategori människor, som här avses, blir det naturliga svaret, att det är de politiska flyktingarna. Det är naturligtvis dessa och inga andra, som »lämnat sitt land för att icke återvända dit». Det är alltså sådana människor, som drivits ut från det sjuka landet söder om Östersjön, därför att de icke höra till den officiella standardtypen i fråga om fysionomi, skapnad och tänkesätt. Beträffande dessa flyktingars behandling gäller alltså numera här i landet inte en av riksdag och regering gemensamt beslutad lag, utan en av regeringen egenmäktigt utfärdad kungl. förordning.

Det är inte fråga om en modifikation av lagen utan snarare om en negation av principer, som avskiktligt ha inskrivits i vår utlänningslag. Denna lag förutsätter, att politiska flyktingar skola erhålla en i viss mån gynnad behandling. De skola kunna få sin sak prövad av en högre instans, en central myndighet. Kungörelsen åter behandlar dem såsom minst gynnad nation. På blotta misstanken hos en underordnad polismyndighet, att de äro flyktingar, kunna de utan vidare avvisas. Motsägelsen mellan förordningen och lagen är uppenbar. Man kan inte tillämpa kungörelsen av den 9 september, samtidigt som man tillämpar 20 § i främlingslagen. Jag kallar, herr talman, detta för en mycket olämplig anordning. Jag finner mig så mycket hellre kunna uttala det omdömet, som jag på förhand förvissat mig om ett instämmande från statsrådet och chefen för justitiedepartementet. I den proposition, genom vilken utlänningslagen av år 1937 förelades riksdagen, uttalade sig departementschefen bland annat på följande sätt: »Några av de hörda myndigheterna ha uttalat tvekan om lämpligheten av att i lag giva särregler om politiska flyktingar och deras behandling. Med anledning av dessa uttalanden vill jag framhålla, att frågan om de politiska flyktingarna och deras behandling är av den vikt, att ett reglerande allenast under hand eller genom enbart i administrativ ordning givna regler icke bör äga rum.» Men det är ju precis detta, som nu har skett! Departementschefen avvisade således 1937 en anordning av detta slag för att nästa år själv kontrasignera den.

Varför har då denna ordning, om vilken vi alltså äro överens att den är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

olämplig, överhuvud taget kommit till stånd? Varför ha vi infört en summarisk och okontrollerbar justice beträffande de politiska flyktingarna?

När världskriget utbröt, fingo vi här i landet en främlingslag, vars enda syfte egentligen var, att den skulle giva oss möjlighet att vid våra gränser avvisa de rent kriminella elementen. I övrigt stodo gränserna på vid gavel. Vi tillämpade på den tiden ännu det fria folkutbytet. Vi ansågo oss ha råd att göra det, och vi gjorde det, utan att några större olägenheter inträffade. Den dåvarande regeringen lät sig icke gripas av någon panik efter krigsutbrottet. Visserligen utfärdades en kungörelse, i vilken det bland annat föreskrevs anmälningsplikt och skyldighet att söka uppehållstillstånd m. m., men samtidigt stipulerades mycket försiktigt, att denna förordning skulle träda i kraft, först när Kungl. Maj:t så bestämde. I själva verket trädde den aldrig i tillämpning. Vi genomlevde hela världskriget utan andra restriktioner än främlingslagen av år 1914 plus viseringstvång och anmälningskyldighet för inresande utlänningar. Och likväl upplevde vi under denna tid den stora utvandringen från Ryssland, som blev en följd av bolsjevikrevolutionen 1917.

Av vad jag nu sagt kan det synas, som om min egentliga kritik skulle rikta sig mot statsrådet och chefen för justitiedepartementet. I själva verket har jag mindre otalt med honom än med vissa andra personer och myndigheter. Jag skulle tro, att det är möjligt att här i landet driva en human främlingspolitik på grundval av 1937 års utlänningslag, ty vi måste komma ihåg, att herr statsrådet har kontrasignerat icke blott den olyckliga septemberkungörelsen utan även främlingslagen, vars förtjänster ingen bestrider. Däremot förefaller det mig svårare att försvara den praxis, som har utvecklats sig under den senaste tiden beträffande behandlingen av utlänningar. Jag möter i denna praxis en misstro, en avoghet, en byråkratism och en formalism, som enligt mitt förmenande är fullkomligt onödigt och oförenligt med en verkligt humanitär främlingspolitik.

Jag kan inte inse, att denna misstro och denna avoghet på något sätt är motiverad av den situation, som faktiskt föreligger. Den kan i varje fall inte motiveras med att vårt land blivit översvämmat av politiska flyktingar. I den redogörelse, som socialstyrelsen lämnade för dessa förhållanden i november förra året, gavs bland annat den upplysningen, att vi i Sverige ha sammanlagt mellan 1,400 och 1,500 politiska flyktingar. Denna siffra omfattar alla politiska flyktingar, som kommit in i landet efter januari 1933 och sedan stannat här. Det är alltså fråga om en ren obetydlighet. Även om man härtill lägger alla de minderåriga, alla de utlänningar, som illegalt uppehålla sig i vårt land och alla dem, som vistas här under de fria tre månaderna, kommer man inte upp till en högre siffra än minimum 1,800 och maximum 2,300. Det är inte möjligt att med utgångspunkt från sådana siffror tala om någon som helst påfrestning på den gästfrihet, som jag i nuvarande situation finner vara icke blott en dygd utan en förpliktelse för vårt land.

Det är, herr talman, faktiskt med en känsla av förödmjukelse man konstaterar, vilken utomordentlig omsorg de styrande här i landet nedlagt på att befria oss från de civilisatoriska förpliktelser, som uppstått i samband med flyktingströmmen. Icke alla länder ha lyckats att så låta omtanken om den egna bekvämligheten dominera sitt handlande. Många ha gjort lysande och beundransvärda insatser i barmhärtighetens tjänst. Danmark, Holland och Belgien hysa alla ett betydligt större flyktingsskientel, än vad Sverige gör. Enbart i Schweiz fanns det för två år sedan mellan 300,000 och 400,000 utlänningar. Frankrike har ända in på sistone visat en generositet vid behandlingen av hemlösa flyktingar, som alldeles osökt för tanken på den stolta sen-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tens, som fransmännen bruka bära på sina läppar: »Varje människa har två fosterland — sitt eget och så Frankrike.»

Vad man i nuvarande situation har anledning att begära är, att den i panikstämning utfärdade septemberkungörelsen återkallas och att de av regering och riksdag gemensamt givna bestämmelserna för behandlingen av flyktingar åter bringas i tillämpning. Vad man vidare skulle kunna hoppas på är, att den avoghet, misstro och ängsliga försiktighet, vilka, som jag nyss sade, prägla myndigheternas handläggning av främlingsärenden, få vika för åtminstone ett minimum av humanitet och liberalitet.

Som rättesnöre för främlingspolitiken skulle jag vilja rekommendera ett yttrande, som avgavs i samband med behandlingen av 1937 års förslag till ny utlänningslag. Det är av följande innehåll: »Vårt land befinner sig veterligen icke i en sådan ställning, att ett eller annat misstag i främlingskontrollen skulle behöva medföra någon samhällelig oro; vaksamhet och påpasslighet såväl vid gränserna som inne i landet äro förvisso önskvärda och påkallade, men misstänksamhet är näppeligen motiverad. Främlingskontrollen bör vara fast och effektiv men får ej förvandlas till anstötlig närgångenhet. Vårt lands förhållandevis lyckliga ställning och mindre utsatta läge ställer oss snarast inför förpliktelser till en viss generös gästfrihet.» De orden återfinnas i socialstyrelsens yttrande över 1937 års förslag till utlänningslag, men det var innan denna myndighet hamnat i sina nuvarande hjälplösa bryderier över de förvecklingar, som man befarar, om vi det allra minsta skulle glänta på dörren mot utlandet.

Det är med djupt beklagande jag konstaterar, hur långt en senare praxis avlägsnat sig från den vidsynta humanitet, vilken lyser fram ur de nyss citerade orden.

Vi bli emellanåt, herr talman, från högsta ort undervisade om demokratiens idéer. Det brukar då sägas oss, att det ligger i demokratiens väsen, att det är majoriteten som bestämmer. Det kallar jag för en dålig princip, inte minst därför att den är oriktig. Demokratiens väsen ligger inte i att majoriteten bestämmer, utan tvärtom i vad jag skulle vilja kalla för ett ömsesidigt hänsynstagande. Detta hänsynstagande gäller inte endast våra egna landsmän utan i lika hög grad människorna på andra sidan gränsen. Demokratien är, har någon sagt, vanlig enkel anständighet i umgänget människor emellan. Om man accepterar den definitionen, accepterar man också en serie av förpliktelser, och dessa demokratiens förpliktelser kunna inte göra halt vid den egna gränsen.

Herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Jag beklagar, att jag efter detta anförande om problem, som säkerligen ligga oss alla om hjärtat, får föra diskussionen tillbaka till det statsfinansiella läget, det sätt på vilket budgeten blivit balanserad och de statsfinansiella utsikterna för framtiden.

Jag har tyvärr inte haft tillfälle att närvara under första delen av debatten i denna kammare, men jag har fått ett referat över vad som blivit sagt, och det förefaller, som om anmärkningarna hade hållit sig till ungefär samma punkter som i medkammaren och som i den offentliga debatten. De tyckas också ha visat upp den egendomligheten, att medan kritiken varit tämligen enhällig rörande den motivering, som har lämnats för vissa linjer i budgeten, har man gått isär i fråga om slutsatserna. På de flesta håll har man varit tacksam för den slutsats, till vilken regeringen kommit, nämligen att man i år har försökt att slippa en skattehöjning och till på köpet genomfört en mycket kraftig skattesänkning i förhållande till 1938/39 och i någon mån även en skattesänkning jämfört med 1937. Den ende, som dragit konsekvenserna av

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sin kritik, är herr Ohlin, som klart och tydligt kräver, att skatterna i stället borde höjas.

Jag kan inte godkänna kritiken varken på det ena eller andra hållet, och det hänger samman med — om jag nu får börja med frågan om vad som hade varit rimligt att göra i det nuvarande läget — att det enligt min mening icke föreligger den högkonjunktur, om vilken man från alla håll talar. Om det hade varit en sådan klar högkonjunktur, hade det inte varit nödvändigt att i en tilläggsstat föreslå kapitalinvesteringar och utgifter för att skapa arbetstillfällen på närmare 50 miljoner. Men även om det hade varit en högkonjunktur, är det inte utan vidare klart, att budgeten i det nuvarande läget hade bort överbalanseras.

Jag vill på denna punkt erinra särskilt professor Ohlin, som var en av de sakkunniga, som utarbetade grundlinjerna till budgetreformen, att man inom denna sakkunnigförsamling var fullt på det klara med att inte bara konjunkturhänsyn kunde leda till underbalansering utan även engångskostnader eller vad man nu vill kalla det för, alltså kraftigt stigande oberäknade utgifter för något visst bestämt ändamål. De sakkunniga uttalade inte ordet, men alla visste vi, att vad man äsyftade var just en av omständigheterna föranledd mycket kraftig ökning av försvarsutgifterna. Även om vi i detta ögonblick hade kunnat glädja oss åt en högkonjunktur, är det således inte utan vidare klart, att väldiga belopp för ett visst bestämt ändamål skulle ha klarats genom omedelbara skattehöjningar. Det är inte uteslutet, utan tvärtom ganska sannolikt, att om dessa kostnader hade varit av en mycket betydande storleksordning, skulle det förefallit oss alla naturligt att fördela dem över ett antal år och alltså låta eventuellt den första budgeten bli underbalanserad.

Nu är det, jag måste upprepa det, faktiskt på det viset, att orsaken till att budgetläget, såsom herr Domö sade och såsom även andra sagt, är ansträngt, är icke att söka hos den riksdagsmajoritet — och i det fallet har riksdagsmajoriteten varit mycket stor — som under de förflutna åren godkänt den ena sociala reformen efter den andra, som kostar pengar; icke hos den majoritet eller nära nog enhälliga riksdag, som godkänt den ena löneregleringen efter den andra, som kräver pengar, icke heller hos den majoritet, som godkände försvarsreformen av år 1936. Det är icke denna majoritet, som har misräknat sig på vilka medel, som skulle behövas för att i framtiden täcka de genom dessa beslut framskapade utgifterna. Om svenska riksdagen hade kunnat nöja sig med den utgiftsram, som skapades genom olika utgiftsökningar under år 1933, kanske också 1934 och 1935, då vi genomförde den första stora pensionsreformen, och om vi nöjt oss med den försvarsreform, som beslöts 1936, den ytterligare utbyggnad av pensionsreformen, som gjordes 1937, den provisoriska löneregleringen och den mera definitiva löneregleringen från 1938, tror jag mig kunna våga säga, att inkomstramen skulle ha varit tillräcklig, och i ett läge sådant som det nuvarande skulle det till och med ha blivit ett icke obetydligt överskott. Orsaken till att budgetläget är ansträngt är helt enkelt, att vi ha fått besluta oss för försvarsutgifter av en storleksordning, som ingen för ett par år sedan tänkte sig. Eftersom på den punkten i den offentliga debatten gång på gång angrepp gjorts mot regeringen och riksdagsmajoriteten, som beskyllts för att under dessa år ha försummat utgifter för försvarsändamål, vill jag erinra om att vi från 1936 ha klara papper på hur man inom hela riksdagen bedömde det utrikespolitiska och det försvarspolitiska läget. Vi ha det nämligen i de olika förslag till försvarsreform, som partierna då framlade. Var och en vet, att trots den skillnad, som förelåg mellan dessa olika förslag, och trots att den svenska högern ville gå ett stycke längre än det förslag, som blev riksdagens beslut, rörde det sig därvidlag i alla fall om

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

belopp av relativt begränsad storleksordning. Utan att ha gjort en mycket noggrann undersökning skulle jag våga uttala den förmodan, att även den försvarsreform, som högern önskade genomföra 1936, hade kunnat rymmas inom ramen av de inkomster, som vi fingo efter höjningen av den extra inkomstskatten 1936.

Storleksordningen hos den oberäknade utgiftsökningen kan man möjligen mäta genom den siffra, som man inom försvarsdepartementet har kommit fram till, när man räknat ut, hur mycket 1936 års försvarsreform skulle ha kostat för nästa år, alltså 1939/40, om ingenting inträffat. Man kom till en siffra av 149 miljoner kronor. Nu är det klart, att på grund av de prisstegringar, som sedan ha tillkommit, skulle, oberoende av varje utvidgning av denna härordning och oberoende av alla extra materielanslag, denna siffra 149 miljoner ha höjts, men den skulle antagligen inte ha höjts till mer än 160 å 165 miljoner. Den siffra, som vi nu för nästa budgetår ha att röra oss med, är 238 miljoner enbart på fjärde huvudtiteln. När man därtill lägger vissa anslag på andra huvudtitlar, tror jag inte, att man gör sig skyldig till överdrift, om man säger, att inte bara 75 utan 80 eller 85 miljoner är det belopp, som nu måste pressas in i budgeten på grund av de förändringar i fråga om vårt läge, som ingen av oss, åtminstone inom riksdagspartierna, år 1936 förutsåg. Därav drar jag den slutsatsen, att även om man går ut ifrån att vi för närvarande ha en sådan högkonjunktur, under vilken normalt ett överskott i budgeten borde uppstå, så ha dessa extraordinära utgifter blivit så stora, att en underbalansering, det vill säga lån med återbetalning, skulle ha varit befogad.

Men jag går ett steg längre. Det, som gör, att det finns en så stor meningskiljaktighet särskilt mellan herr Ohlin och mig i fråga om den nu framlagda budgetens balansering, är säkerligen att vi bedöma konjunkturen olika. När herr Ohlin skall underbygga sin uppfattning, att vi ha att göra med en högkonjunktur och att även jag i mina resonemanger måste ha gått ut ifrån att vi befinna oss på toppen av en högkonjunktur, hänvisar han till riksräkenskapsverkets inkomstberäkningar, som äro vad man brukar kalla ganska optimistiska. Jag vill inte förneka, att det förhåller sig så och att dessa inkomstberäkningar närmast förutsätta att under 1939/40 skola inkomsterna flyta in ganska rikligt, fast jag vill erinra om att en betydande del av dessa inkomster redan är bärgad i hamn så att säga, nämligen de statsinkomster, som stödja sig på de direkta skatterna, som utgå på 1938 års inkomster. Men här är det nog nödvändigt att uppmärksamma, att förutsättningen för att budgetåret 1939/40 skall ge dessa ganska höga inkomster är, att den ansats till vändning i konjunkturen, som man tyckt sig iakttaga på vissa andra håll, inte minst i Förenta Staterna, skulle ha gjort sina verkningar gällande även hos oss eller i alla händelser hindrat efterverkningarna av den tidigare avmattningen att göra sig märkbara.

Vi befinna oss alltså i vad jag skulle vilja kalla ett labilt konjunkturen, i ett sådant labilt konjunkturen, där vi för ögonblicket få konstatera en ökad arbetslöshet, som föranleder extra ordinära åtgärder från statsmakternas sida. I ett sådant läge har man anledning fråga sig, om det verkligen är skäl att så schematiskt följa den så kallade nya budgetbalanseringsprincipen, att man säger: under alla förhållanden måste vi skapa ett överskott i budgeten, även om det skall ske genom höjning av beskattningen. Jag har vid avvägning av de olika moment, som här tala för det ena alternativet och för det andra, slutligen kommit till det resultatet, att det vore klokare att i detta läge underlåta att taga ut den direkta skatten med ett högre procenttal än det, som man vid skattereformens genomförande räknade skulle motsvara den tidigare utgående beskattningen, alltså den skattehöjd, vi hade år 1936/37. Jag har klart

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sagt ifrån, att det kan råda tveksamhet i den delen och att utan tvivel skäl kunna anföras för den ståndpunkt, herr Ohlin representerar, då han säger, att det naturliga skulle ha varit en skattehöjning. Men med hänsyn just till det ovissa i konjunkturen har jag hamnat på den andra sidan. Jag vill här för herr Ohlin påpeka, eftersom han blåst upp denna sak till så stora proportioner och nästan talat om att jag skulle ha gjort mig skyldig till ett från hans synpunkt i högsta grad beklagligt syndafall ifrån en tidigare nådaställning, att det är inte bara vi här i Sverige, som brottas med problemet om vad som är riktig budgetpolitik under det nuvarande ekonomiska läget. Det finns många meningsfränder till herr Ohlin och till mig, som alltså äro övertygade om denna smidigare finansieringspolitikens riktighet, men som under nuvarande förhållanden anse det fullt motiverat — jag kan i den delen åberopa sakkunniga i ett sådant land som England — att i mycket stor utsträckning gå lånevägen, då det gäller finansiering av försvarsutgifterna, särskilt med hänsyn till den avmattning i konjunkturen, som har inträtt. Jag menar därmed inte, att man i alla hänseenden skall jämföra konjunkturen i Sverige med konjunkturen i England, eftersom det sannolikt i England finns en primär konjunkturedgång, som vi kanske inte haft här. Men det är att ge kammarens ledamöter en oriktig bild av läget om man, såsom herr Ohlin, uppträder som den ende förkämpan för de nya budgetbalanseringsprinciperna. Det är ju ändå på det viset — det vill jag tillägga — att man får ta alla dessa i stort sett mycket förnuftiga teorier med ett visst praktiskt förstånd. Man förutsätter — det hoppas jag herr Ohlin erkänner och kammarens ledamöter också äro villiga att gå med på — att hela teorien om att man kan balansera budgeten med överskott under goda år för att sedan under de dåliga åren underbalansera budgeten, bygger på en fiktion, nämligen den, att vi ha ett jämnt utgiftsläge och ett någorlunda jämnt inkomstläge. Så snart dessa förutsättningar rubbas och vi befinna oss i en period av stigande inkomster och utgifter, är det ju inte lika klart, att dessa båda vågrörelser hålla takt med varandra. Under en uppgångsperiod ökas antagligen utgifterna mera än som för den där jämna balansen vore riktigt. Man räknar med att även om det skulle komma en vågdal under den närmaste tiden, så kommer nästa vågtopp att vara så mycket högre, så att hela linjen ändå får en stigande riktning. Och jag är ganska övertygad om att om jag skisserade en bild av det praktiska läget just nu, skulle även den mest energiske förfäktare av denna smidiga balanseringsteori, som menar, att man under goda tider bör ha ett budgetöverskott, och vilken samtidigt har ett mycket stort intresse av att vid högkonjunktur öka utgifterna till exempel för landets försvar, inte tveka att säga: »Jag fyller ut hela denna våg av stigande inkomster med dessa stigande utgifter och räknar inte med att just nu ha något överskott.» Jag tror, att på den punkten har herr Ohlin drivit teorien alltför schematiskt i stället för att ta hänsyn till en rad praktiska överväganden, vilka i det nuvarande läget förefalla mig skulle motivera, att man låter denna budget dragas med den underbalansering, som finnes, för att sedan se, hur både inkomster och utgifter utveckla sig. Jag vill nämligen erinra om, att hela beräkningen av den nya inkomst- och förmögenhetsskattens avkastning är oviss. Det var naturligt — kanske jag vågar använda det uttrycket — att vid förra årets riksdag, då vi för sista gången använde det gamla budgetsyste- met, säga: låt oss taga en extraordinär beskattning, som anknyter till det gamla systemet; det blir en engångsbeskattning, och sedan få vi se, vad vi skola göra härnäst. Men det är inte lika naturligt, att första året, man använder det nya systemet, börja med extraordinära tillägg i skatteavseende av ena eller andra slaget. Det hade naturligtvis inte varit nödvändigt att ha den nu föreslagna uttagningsprocenten. Det hade va-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rit möjligt att i stället för en uttagningsprocent av 110 föreslå siffran 120. En sådan åtgärd hade givit över 20 miljoner ytterligare. Det har emellertid, eftersom vi hela tiden räknat med att en uttagningsprocent av 110 skulle motsvara den gamla skattehöjningen, förefallit mig skäligt att första året låta denna uttagningsprocent bestå. Detta har lett till, att en brist har uppstått, som täckas på ett eller annat sätt.

Nu har det talats så mycket om vad man kallat »trollkonster» och »tricks», för att inte tala om att herr Ohlin sagt, att jag i budgeten sökt undandölja vad som egentligen försiggått, under det att en av förtjänsterna hos det nya budgetbalanseringssystemet skulle vara, att det kräver omutlig ärlighet av finansministern. Om det är något jag försökt klargöra för läsaren av årets budgetförslag, så är det, att det föreligger underbalansering. Något försök att undandölja detta faktum har sannerligen inte från min sida förekommit. Allt detta tal om »trolleri» och »tricks» är vidare fullkomligt meningslöst. Ty att använda medel, som äro tillgängliga inom ett statens affärsföretag eller på annat sätt, är sannerligen något så naturligt, att det varken förtjänar det beröm, som ligger i att man kallar det för »trolleri» eller den förkastelsedom, som ligger i benämningen »tricks». Jag undrar, om inte herr Ohlin på den punkten själv i någon mån har glömt en av fördelarna med långtidsbalansering, att man inte på samma sätt som annars känner sig bunden vare sig av årets inkomster eller utgifter. Om man inom Vin- & spritcentralen under en följd av år låtit bli att taga ut hela avkastningen, skall det då verkligen anses vara ett »trick», att man vid början av ett nytt budgetår skulle säga: nu ha vi behov av en större inkomst, och därför taga vi en del av de pengar, som ligga i den så kallade vinstregleringsfonden för att användas när det behövs. Jag måste säga, att jag förstår inte anledningen till att man skulle kräva någon sorts motivering för att sålunda få använda de pengar, som ligga i vinstregleringsfonden. På samma sätt förhåller det sig med tobaksmonopolet — det tycks herr Ohlin själv erkannta. Den tredje punkten är något mera tvivelaktig. Det är där fråga om de 7.5 miljonerna från domänverket. Herr Ohlin kan från sina synpunkter ha rätt att säga, att användandet av dessa medel är för mitt vidkommande ett »syndfall». De herrar däremot, som redan förra året ville ta dessa medel i användning, fastän förhållandena då voro bättre, kunna nu inte beklaga sig. Jag yttrade i debatten in fjol, att det skulle fordras starka skäl — jag sade till och med »mycket, mycket starka skäl» — för att tillgripa dessa 7.5 miljoner. Jag har funnit, att det föreligger mycket, mycket starka skäl för att använda dem i år i stället för att taga upp ett lån, som skulle återbetalas.

Vad sedan skatteutjämningsfonden beträffar, representerar den praktiskt taget helt enkelt en utgift, som för ett visst år faller bort. Att man på något sätt skulle laborera med att utmärka detta som något slags lån, tror jag också är att krängla till den nya budgetordningen alldeles onödigt. Jag vågar öppet säga, att den relativt lilla omfattningen av denna underbalansering gör, att man kan handskas med fonden på detta, låt mig gärna säga mera praktiska än kanske teoretiskt fullt riktiga sätt.

Eftersom, såvitt jag förstår, enligt herr Ohlins mening de tidigare utgifterna inte kunna minskas och kanske inte heller de nya utgifterna kunna undvaras, så blir ju konsekvensen den, att herr Ohlin måste kräva skattehöjning. Jag skulle då bara vilja ställa till honom den frågan — eftersom han nämnde spritbeskattningen — om han verkligen tror, att det genom höjning av spritskatten skulle vara möjligt att för nästa budgetår skaffa den balans, eller rent av den lilla överbalans, som han räknade med, i stället för den av honom nu beräknade underbalansen på 50 miljoner, och jag undrar, om det i detta läge är någon, som skulle våga förorda, att vi försökte höja spritskatten så mycket, att resultatet

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

skulle bli ett tillskott på 50 miljoner eller något mera. Herr Sam Larsson har tydligen varit inne på tanken att man skulle kunna ta högre skatt på både tobak och kaffe och möjligen också höja inkomstskatten. Det är klart, att detta är möjligt, men jag tror inte, att fördelarna av att göra det i år äro så stora, att man inte kan ha råd att på den punkten vänta och se. Att en höjning av beskattningen blir nödvändig, såvitt den nuvarande utgiftsramen i fortsättningen skall vara lika stor som den varit förra året och som den blir nästa år, förefaller mig sannolikt. Det är inte sannolikt, att den naturliga tillväxten av statens inkomster skall bli så stark, att den i fortsättningen kan täcka utgiftsökningen, men jag kan inte se fördelarna av att taga denna skattehöjning ett år tidigare än den eventuellt blir nödvändig, ty man kan säga, att det finnes skäl, hämtade ur konjunkturen, som närmast peka på att man nu bör försöka hålla skatterna nere. Därtill kommer, att en höjning av spritbeskattningen i regel medför en minskning av konsumtionen, möjligen inte av sprit, ehuru det väl är tämligen säkert att någon minskning även där skulle inträda, men av andra varor. Detsamma gäller om andra konsumtionsskatter, och jag tror därför, att det kan vara skäl att även i år undvika dessa höjningar.

Det som tydligen framkallat herr Ohlins förvåning och missnöje är, som han säger, den hastiga övergången från min motivering i förra årets budget, att det då ansågs lämpligt att taga ut hela erforderliga beloppet för ökade utgifter i form av skatter, medan jag i år för motsvarande utgiftsökning inte vill uttaga någonting alls. Jag har närmast den rakt motsatta uppfattningen, att just därför att en så betydande del av de ökade kostnaderna — av vilka åtminstone avsevärda poster måste betraktas som engångsutgifter, nämligen i stor utsträckning kostnaden för materielanskaffning — förra året togs ut i form av skatt, då 70 miljoner klarades genom verkliga inkomster, är det lättare att i år låta bli att höja skatten. Om de, som fordrade, att man skulle låta bli att taga ut allt i form av skattehöjningar, i fjol fått sin vilja fram och en del skjutits över på framtiden, tror jag för min del, att balansen i år kommit att väga över åt andra hållet och att det varit nödvändigt att även i år täcka en del av dessa kostnader genom höjd beskattning.

Det, som jag förmodar ligger bakom en hel del av vad man kallar för kritik eller som kallas för oro, är frågan om hur det skall gestalta sig i fortsättningen. Antydningarna om att skatterna äro ofantligt höga ha vi hört förut, och det är kanske inte mycket lönande att taga upp den diskussionen på nytt. Herr Wistrand var inne på denna linje. Herr Sam Larsson har också yttrat något i samma riktning, fastän han inte velat förneka, att möjlighet till skattehöjning finns. Detta uttalande erkänner jag så mycket tacksammare, som jag vid förra remissdebatten hade anledning att till herr Sam Larsson göra en erinran, som jag skall göra nu också, därför att jag inte är säker på att kammarens ledamöter komma ihåg den, nämligen att svenska riksdagens alla partier under de förflutna åren inte ha varit så övertygade om att en skattehöjning skulle vara alldeles orimlig för att finansiera de beslutade höjda utgifterna. Då 1935 års riksdag beslöt pensionsreformen, uttalade riksdagen, att om det skulle visa sig nödvändigt, skulle man vara villig att bära bördan av en ökad beskattning. De herrar ledamöter av kammaren, som enligt referatet att döma uttalat ovilja mot vissa uttryck i finansplanen — det talas där om att utgifterna inte kunna täckas, såvida inte medborgarna äro villiga att minska sin egen konsumtion och därigenom möjliggöra större utgifter från samhällets sida — ja, dem vill jag hänvisa till detta riksdagens yttrande om villigheten att bära ökade skattebördor, att avstå från en del av sin privata konsumtion för att låta statens konsumtion ökas. Just detta inbegripes i ytt-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

randet från utskottet år 1935, då det uttalas, att om det blir nödvändigt, får man lov att höja vissa skatter.

Jag erinrar mig med tillfredsställelse att hur bestämt man än tidigare talat om att vi kommit till en gräns, över vilken skatten inte kan få stiga, så fanns det, när förra årets 70-miljoners anslag skulle beviljas, ingen, som höjde sin röst för att alltsammans skulle täckas med lån, som aldrig skulle betalas igen, utan alla förklarade, att det var nödvändigt att i mycket stor utsträckning täcka dessa utgifter genom att uttaga ökade skatter.

Villigheten att ta till ökade skatter, då det gäller utgifter, som man anser önskvärda, finns alltså, det har erfarenheten visat. Jag kan inte anse det som något förnärmande vare sig mot riksdagen eller svenska folket att förutsätta, att samma villighet skall finnas även i fortsättningen, om samma läge på nytt inträder. Den situation vi befinna oss i är gemensam för oss alla. Den fråga, som ställts till mig, hur det skall gå, om vi inte längre få de stora inkomster, som vi nu kunna beräkna, utan det skulle bli ett bakslag med minskade inkomster, den frågan måste var och en av kammarens ledamöter ställa till sig själv och spörja sig: hur skall man täcka de stora utgifter, som vi nu ha att räkna med och de ännu högre, som så många av kammarens ledamöter ha antytt också böra täckas, om vi komma i en lågkonjunktur? Jag är för min del övertygad, att om det blir en verklig lågkonjunktur, då är det riktigt att tillgripa den metod, som vi tillgrepo under förra krisen, nämligen att under de dåliga åren täcka underskottet genom lån, som sedan på lång sikt få betalas igen. Jag tror, att den metoden är bäst, inte bara för skattebetalarna för ögonblicket, utan bäst för näringslivet.

Jag vill sluta med att säga beträffande förutsättningen för att våra statsfinanser i fortsättningen skola kunna hållas lika sunda som de äro för närvarande, att det är mycket svårt att göra en jämförelse med skattetrycket i andra länder, men ingen, som har något sysslat med frågan om beskattningen i andra länder och deras statsfinanser, kan dölja för sig, att den del av folkets samlade inkomst, som i vårt land tages ut av medborgarna för gemensamma ändamål, är lägre än den, som tages ut i de flesta andra länder, möjligen lägre än som uttages i något annat jämförligt land. Under sådana förhållanden, och då vi alla erkänna, att Sverige relativt sett inte är ett fattigt land i den betydelsen, att vår inkomst per huvud skulle vara väsentligt lägre än inkomsten i de flesta av dessa andra länder, förefaller det mig, att man inte gör någon särskild nyttig gärning genom att ständigt och jämt tala om hur illa vi ha det ställt och hur det svenska näringslivet hotas av katastrof på ena eller andra sättet, om dessa statsutgifter hållas uppe eller om de eventuellt skulle stiga. Om man endast skulle vilja antyda, såsom möjligen herr Wistrand gjorde, att det man vill ha reda på är vad man kan räkna med för utgifter i fortsättningen, så skulle jag mycket gärna vilja försöka gå en sådan önskan till mötes. Jag har flera år gjort eller låtit göra ett försök till utkast över hur med de fattade besluten utgiftssummorna skulle stiga på grund av vad man brukar kalla automatiska utgiftsökning, det vill säga under förutsättning att inga nyheter komma till. Det, som föranlett, att jag inte i år gjort det — något som framkallat frågor från flera håll — är två ting. Det ena är, att de prognoser, man tidigare gjort i de olika departementen, ha visat sig ganska otillförlitliga, då man sedan kommit till verkligheten. Det är tydligen ofantligt svårt att göra sådana prognoser även under mera överskådliga förhållanden. När därtill kommer, att vi under dessa sista år fått oberäkneliga utgiftsökningar på upp emot 100 miljoner på blott en enda post, förefaller det inte så särskilt lockande att till 1939 års riksdag komma med en

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

prognos över hur de svenska statsutgifterna kunna se ut under budgetåren 1940/41, 1941/42 och 1942/43, särskilt som alla erkänna, att de internationella förhållandena är ytterligt osäkra, och vi ändå inte i detta ögonblick äro beredda att säga, hur vi tänka möta de olika alternativ, som då kunna uppträda.

Vad jag kan våga säga är bara, att de automatiska ökningarna för vissa av de sociala reformerna kanske inte bli fullt så stora eller så snabba som vi tidigare räknat med, att däremot ökningarna på grund av vissa lönereregleringar visat sig bli hastigare och större nu omedelbart än vi tänkt oss, men att sannolikt är, att dessa ökningarna icke komma att fortsätta i samma takt, och att man alltså under förutsättning av den inkomstram, som med nuvarande skatteinivå och övriga inkomster är given, kan antaga, att denna inkomstram också skall räcka till för att man inom den skall kunna täcka utgifterna. Däremot komma extra ordinära utgifter av något slag, nya utgifter, vare sig det gäller det ena eller det andra av samhällslivets områden eller den ena eller den andra grenen av statsmakternas verksamhet, säkerligen icke att kunna täckas utan att man skaffar staten ökade inkomster. Detta är, såvitt jag förstår, en anledning att vara återhållsam med att framföra krav på nya utgifter. Och till sist hamna vi i en punkt, där vi alla äro ense. Jag vill säga till herr Wistrand — det har sagts så många gånger förut, inte minst i höstas av flera medlemmar av regeringen — att vi inte äro okunniga i elementerna av enskild och allmän hushållning. Vi veta mycket väl, att det är på svenska folkets arbete, som inte bara det enskilda välståndet utan även statsfinansernas styrka vilar, och därav följer, att det är en för oss alla gemensam uppgift att försöka göra de svenska medborgarnas arbete så effektivt som möjligt. Det vore i hög grad önskvärt, om detta kunde ske utan att några politiska stridslinjer uppdroges, och att man så mycket som möjligt sköte undan det, som skiljer och som inte för ögonblicket nödvändigtvis måste komma fram, för att i stället samla sig kring det, som möjligen kan förena oss i ett gemensamt arbete, avseende att stärka folkförsörjningen och därigenom förbättra både de enskildas bärning och statens finanser.

Herr **Larsson, Sam**, erhöi nu ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! För att inte onödigt missförstånd skall kvarstå anser jag mig böra säga, att herr finansministern är felaktigt underrättad, då han uttalar den mening, att jag skulle ha påyrkat, att för nästa budgetår nya skatter skulle uttagas. Det är så långt ifrån fallet, att jag tvärtom uttryckligen förklarar, att jag i alla avseenden godtar det budgetförslag för nästa år, som finansministern har framlagt. Vad jag däremot diskuterade var, hur man skall möta de nya utgiftskrav, som i *framtiden* kunna komma, och därvid framhöi jag möjligheten av att på olika sätt höja de direkta och indirekta skatterna och eventuellt även gå andra vägar. Detta gjorde jag särskilt i anslutning till ett uttalande som herr finansministern i fjol gjorde i finansplanen, då han utlovade ett övervägande i ett större sammanhang om de olika krav, som kunde komma att ställas på statskassan, och hur de skulle kunna täckas av ökade inkomster. Det skulle vara synnerligen önskvärt, om herr finansministern kunde lämna en upplysning om, hurvida detta övervägande har kommit till stånd eller inom en nära framtid skall komma till stånd.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag vill på denna punkt svara, att vad jag såsom talesman för regeringen i fjolårets finansplan uttalade var önskvärdheten att få se de nya utgiftskraven i ett sammanhang, då närmast med tanke på de olika kraven på sociala reformer, vilka skulle komma att kosta pengar. Dessa reformplaner ha ännu inte nått det stadium, där en sådan samlad överblick är möjlig, men då man kommer så långt, blir det säkerligen tillfälle att

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

återkomma. Vad som nu har rubbat alla de tidigare cirklarna är ju en särskild sort av utgifter.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Nästan alla talare i denna kammare ha ju i de väsentliga styckena prisat regeringen. Regeringen kan alltså vara nöjd och mer än nöjd med denna debatt, ty även de talare, som kritiserat regeringen, ha i själva verket understrukit denna budgets styrka och uttryckt sin uppskattning av densamma.

Jag har begärt ordet för att framföra några synpunkter, som delvis beröra budgeten och statsverkspropositionen men som delvis också gå utanför dessa, fastän de lämpligast kunna framföras under en remissdebatt.

De oroliga tider, som vi genomleva, kräva en sammanhållning, ett samförstånd och en ömsesidig hänsyn, som måste bli så mycket starkare och större, ju svårare situationen där ute ter sig, och ju värre farorna utifrån hota. Det har ofta under debatten i pressen och måhända även under debatten i kamrarna framhållits, att majoriteten har en särskild skyldighet emot minoriteterna. Detta skulle jag för min del gärna vilja underskriva, men man får också säga, att minoriteterna ha en viss skyldighet gentemot majoriteten, och denna debatt synes mig visa, att minoriteten också känner en del av detta ansvar. Vad jag skulle vilja betona såsom det viktigaste är dock, att den basis, bestående av arbetarpartiet och bondeförbundet, på vilken regeringen vilar, blir så fast och stark som möjligt och icke låter sig rubbas av några som helst försök att komma den till livs. Jag tror, att denna samverkan mellan arbetare och bönder ytterligare skulle stärkas, om riksdagen i högre grad än hittills tillgodosåge de stora grupper av småbönder, som utgöra kärnan av den svenska bondestammen och som ännu icke ha fått rättvis del utav det välstånd, som i övrigt i stor utsträckning utmärker vårt folk. Det är svårt att antyda på vilket sätt man ytterligare kunde komma dessa småbönder till hjälp, men jag antar att riksdagen, som i själva verket är besjälad av en anda av hjälpsamhet mot bondeklassen, skall finna en utväg att ytterligare förbättra deras ställning. Jag tror, att mycket av vårt lands framtida välfärd kommer att bli beroende på, om vi kunna åstadkomma denna hjälp åt de svenska småbönderna och de svenska lantarbetarna.

Sedan återkommer jag till en sak, som jag berörde vid förra riksdagen, nämligen huruvida inte tiden är inne för majoriteten i riksdagen att söka ett fastare samarbete med den del av liberalismen, som har sin rot i arbetare- och bondeklassen. Det finns nämligen ännu kvar grupper av bönder och arbetare med liberalt tänkesätt, som i själva verket äro direkt välvilligt inställda gentemot regeringen och gentemot riksdagens politiska linjer. Detta är så mycket viktigare som det är hos dessa grupper, liksom hos bönder och arbetare i vårt land överhuvud taget, som det gamla andliga frihetsarvet, vilket varit så utmärkande för det svenska folket, vilar. Det synes mig därför vara av vikt, att man strävar efter att knyta dessa bärare av den liberala frihetens idé till den nationella front av arbetare och bönder, som nu har majoriteten i vår riksdag och bildar grundvalen för regeringen. Det är så mycket viktigare, att man försöker ett sådant närmande, som all erfarenhet från skilda länder under de senare åren har givit vid handen, att intet land kan lita på sitt storkapital och dess företrädare. I alla svåra och avgörande situationer har detta storkapital ryggat tillbaka och många gånger ställt sig i opposition till de stora, bärande folkklasserna och till de principer, mycket ofta av nationell innebörd, som besjåla de arbetande klasserna. Vi kunna alltså icke, därest de stora farorna utifrån ytterligare växa, vara säkra på att kunna räkna med något som helst stöd från företrädarna för detta storkapital. Det är därför,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

som jag sade, så mycket viktigare, att man till de bärande grupperna även knyter de liberala arbetarna och bönderna, till vilka jag i första hand räknar de frireligiösa.

Så kommer jag in på en fråga, som synes mig vara av ganska betydande vikt. Det ser ibland ut, som om det skulle segla upp en ny strid mellan land och stad. Det skulle vara den allra största olycka, om en sådan strid komme i gång. Ingen kan anklaga dem, som med alla rötter bottna i den svenska bondejorden, för fientlighet mot landsbygden, även om de skulle vara bosatta i städerna. Även om man erkänner, att det otvivelaktigt fortfarande råder en viss nöd på landsbygden och att krav på reformer för landsbygdens del ha stort fog för sig, får man akta sig för att låta tillgodoseendet av dessa reformkrav gå ut över städerna. Detta skulle leda till stora svårigheter, måhända till en katastrof för landet. Man riktar sig nu ofta mot städerna, särskilt de större städerna, vilka påläggas betydande bördor och berövas gamla inkomstkällor, och riksdagen har ju själv varit med om att beträda dylika vägar. Men man bör icke glömma, att städerna ge arbete åt tusen och åter tusen av landsbygdens folk, särskilt åt dess arbetslösa, eller att städerna äro konsumenter av landsbygdens produkter eller att många i städerna bosatta genom sina arbetsinkomster hjälpa till att försörja anförvanter i hembygden. Man bör heller icke glömma, att de stora städerna måste ha låga skatter på grund av de höga hyrorna och de långa avstånden till arbetsplatserna, vilka medföra dagliga utgifter för kommunikationsmedel. En fortsatt strävan att driva upp städernas skatter utan att förbilliga deras hyror måste efterhand leda till ekonomiska och sociala olyckor för städerna och deras befolkning och skärpa motsättningen mellan stad och land och slutligen leda till en lågkonjunktur, under vilken även staten kommer att stå inför de mest allvarliga samhällsproblem. Man anklagar ju ofta Stockholms stad för att den har alltför låg skatt, men man glömmer de höga hyrorna och de dryga levnadskostnaderna. Jag tror man vågar säga, att Stockholms stad aldrig har rest några svårigheter, då det gällt en rättvis avvägning av skatter och bördor, även om den gått ut över landets huvudstad, och att staden sålunda icke fört någon egoistisk politik. Men den tiden är nu snart inne, då vi måste säga, att vi icke längre kunna underlåta att värna våra livsviktiga intressen. Skulle progressivskattens borttagande och andra liknande ingrepp, som redan ha skett, följas av nya attacker mot städernas livsvillkor, så blir säkerligen läget för många städer i vårt land synnerligen ogynnsamt. Det är för oss ingalunda en tillräcklig lisa att veta, att ansvaret icke vilar på vår sida. Det är av vikt, att man härvidlag går till väga på ett hovsam och rättvis sätt, och om så sker, komma säkerligen städerna, i varje fall Stockholm, icke att resa något motstånd. Men gentemot en politik, som allvarligt skadar städernas intressen och livsmöjligheter, måste vi resa ett bestämt motstånd.

Det var en fråga, som jag berörde vid förra årets remissdebatt och som jag i korthet nu vill upptaga, nämligen vikten av att en konstruktiv linje i stor stil drages upp för Norrlands agrariska och industriella utveckling. Vi ha ett förhållandevis gynnsamt läge, kanske det mest gynnsamma som något land för närvarande har, men tider kunna komma då vi få ett mindre gynnsamt läge. Vi ha i Norrland en outtömlig reserv, en väldig domän, där både i fråga om jordbruk, skogsbruk och industri ännu mycket kan göras för att berika inte blott Norrland utan hela vårt land. Jag tror, att riksdagen skulle göra klokt i att ta upp denna fråga till en mycket allvarlig prövning. Det skulle vara till fördel såväl för landets handel och andra näringar som för arbetare och bönder.

Den föreliggande statsverkspropositionen är ju ett uttryck för tesen sociala reformer och ett stärkt försvar. Man kan säga, att regeringens signum i denna statsverksproposition just är sociala reformer och ett starkt försvar. Budget-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ten innehåller verkligen mycket betydande sociala och kulturella reformer, även om en och annan talar om en reformpaus. Jag tycker det är med orätt man använder detta ord. Men försvaret dominerar, och vi kunna intet ha att invända däremot. Vi äro nog alla — med undantag kanske av herr Lindhagen, som är den siste på avrustningsskansen här i kammaren och kanske i riksdagen — numera av den uppfattningen, att vapen äro nödvändiga för att försvara frihet, demokrati, kultur och humanitet. Vår fred, vår frihet, vårt oberoende och våra hem bli icke säkra för oss i den vargatid, i det harmageddon vari vi befinna oss, utan att vi ha ett mycket starkt försvar. Detta säger jag till min vördade vän Lindhagen, som nu har anlänt till remissdebatten, säkerligen för att försvara sin gamla tes, varmed han står och faller, själv ett storslaget monument över en stor idé, som tiden har ridit förbi utan att vår vän Lindhagen har observerat det. Nej, herr Lindhagen, var säker på att Sveriges folk icke vill kapitulera för någon aggressiv makt, som kan hota oss. Jag säger detta med anledning av den högt ärade ålderspresidentens tal vid riksdagens öppnande. Spåren utifrån förskräcka oss. Vi ha alla, herr Lindhagen, blivit patrioter. Även herr Linderot sade — eller i varje fall tänkte — något ditåt i sitt tal, och jag vill tro, att även herr Lindhagen i själ och hjärta är av samma mening. Han har ett visst arv och påbrå att försvara.

Jag skulle till slut också vilja yttra några ord om dramat i Spanien. Detta drama upprör oss i allra högsta grad. Vi se ett helt folk slaktas inför våra ögon, och vad göra vi? Måste vi inte, vare sig vi kalla oss kristna eller humanister eller demokrater eller vilket namn vi vilja ge oss, säga oss, att detta är någonting som vi ha plikt och skyldighet att åtminstone göra något för att hindra, innan detta drama slutar med en katastrof för ett helt folk? Vi borde åtminstone, så pass rika som vi äro — och vi hörde nyss finansministern tala om vårt rika land — kunna avstå några miljoner kronor för att sända föda och kläder till Spaniens kvinnor och barn. Det är en anklagelse vi måste rikta mot oss själva, att vi ha låtit två år förgå utan att ge något verkligt handtag åt det arma Spanien. Jag tror, att det är många i denna kammare, och även i andra kammaren som med förväntan motse ett anslagskrav från regeringen för hjälp åt Spaniens kvinnor och barn, och detta innan folket är totalt ödelagt av inkräktarna. Jag har för min del vid flera tillfällen tidigare beklagat vår anslutning till »noninterventionen» i Spanien, och jag tror de äro lätt räknade, i dag i varje fall, som hålla på denna vår anslutning. Den ena parten av stater har intervenerat av alla krafter med vapen och med alla tänkbara medel för att krossa Spanien. Den andra parten har lojalt hållit sitt avtal. Resultatet har blivit, att det spanska folket fullkomligt förödes. Alla både gudomliga och mänskliga lagar förbjuda oss, synes det mig, att längre medverka i denna s. k. nonintervention.

Till sist kommer jag till mitt præterea censeo, som jag vid flera riksdagar under remissdebatten har uttalat och som jag inte kan låta bli att även nu framföra och understryka, nämligen att Nordens stater måste ena sig på *alla* områden, gemensamt rusta sig för att värna sin frihet och sin demokrati och stödja varandra så långt det överhuvud taget är möjligt. De nordiska folken äro, om de vilja fred och frihet, nödgade att stå rygg mot rygg och gå hand i hand i alla frågor, även i frågor av utrikespolitisk natur.

Herr statsrådet Sköld: Herr talman! I den underliga mosaik, som remissdebatten utgör, blir det liksom för finansministern för mig att återföra debatten från de högre rymderna till frågor, som ligga närmare den föreliggande budgeten.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Jag uppkallades till att begära ordet i denna debatt av några yttranden, som här på förmiddagen fälldes av herr Domö. Herr Domö fann att, i den mörka tid, vari vi leva, fanns det i alla fall vissa solglimtar för honom och hans meningsfränder, och en av dessa solglimtar var den större villighet, med vilken det socialdemokratiska partiet föreslog och röstade för ökade försvarsutgifter. Han ville fråga, om orsaken till denna ändrade inställning från vår sida låg hos högerens argumentering eller om den låg hos Hitler. Jag vill säga: orsaken till vår större villighet att förorda militäranslag är det förändrade världsläge, som vi ha fått uppleva. Om orsaken till detta världsläge ligger hos högerens argumentering eller hos Hitler eller hos någon annan faktor, det överlämnar jag åt herr Domö att avgöra. Men det är den enda möjligheten för honom att komma fram till en högers ära för vår ändrade inställning.

Det fanns dock för herr Domö i denna solglimt vissa skuggor. Han hade upptäckt luckor i den framlagda statsverkspropositionen, och han frågade mig, varför det inte fanns någonting i fjärde huvudtiteln om förlängd övnings-tid, om avskaffande av kategoriklyvningen, om ökad personell beredskap. Alldeles uteslutna ur fjärde huvudtiteln äro icke dessa frågor. Jag hänvisar till inledningen till huvudtiteln, där på sid. 5 av regeringen säges ifrån, att det kan uppkomma frågor av detta slag och att, om dessa frågor uppkomma, får den budgetära behandlingen därav tagas under övervägande om och när förhållandena så påkalla. Det pågår undersökningar om dessa frågor, och när de blivit färdiga, komma de av regeringen att omsorgsfullt prövas. Men jag vill likväl rent ut här säga, att inom regeringen hysa vi stora betänkligheter mot att nu genomföra en generell ökning av övnings-tiden. Det finnes flera skäl för den ståndpunkten, men det starkaste skälet är enligt min mening detta, att i den svåra tid, som vi befinna oss i, då vi funnit det nödvändigt att stärka vår försvarsberedskap, det är viktigare, att de medel, som kunna uppbringas för detta ändamål, i första hand användas för uppgifter, som ge omedelbar verkan, och att man ställer sig mera tveksam mot att binda sig för utgifter, vilkas effekt är en framtidsfråga. Det är ju dock på det sättet, att ett beslut i år om ökad övnings-tid icke kommer att tillföra vårt lands försvarsberedskap någon ökad styrka förrän ungefär i mitten av 1940-talet, och hur läget då är, är mycket svårt att veta. Å andra sidan är det säkert, att medlen kunna användas på ett sätt, som leder till en snabbare förstärkning av försvaret.

Herr Domö hade också några funderingar kring vår ekonomiska försvarsberedskap. Han yttrade — såvitt jag fattade honom rätt — att regeringen här har visat brist på förutseende. Jag observerade också, att herr Öman för sin del förklarade, att vad som åtgjorts icke vore tillfredsställande. Det ligger i sakens natur, att jag saknar möjlighet att ingå på dessa löst utkastade påståenden, beträffande vilka jag icke kan finna någon grund. Herr Öman ville rekommendera en lagring hos enskilda av varor, framför allt livsmedel och drivmedel. Det finnes intet hinder för enskilda att göra en sådan lagring. Herr Öman förutsatte, att staten skulle ingripa genom någon lagstiftning — kanske tänkte han också på några andra statsingripanden. Jag vill då för min del här säga, att på vissa områden har den frågan allvarligt övervägts, men det är ett faktum, att en statslagring, utspridd hos de enskilda, blir mycket dyrbar och mycket svår att kontrollera. Den drager överhuvud med sig konsekvenser, som man i stor utsträckning kan undvika, om man i stället verkställer lagring i större partier och i större sammanhang. Den saken har man alltså tänkt på, men det är förenat med mycket stora svårigheter att förverkliga den såsom en statsåtgärd. Det finnes intet hinder för den enskilde att lagra bäst han vill, om han anser detta fördelaktigt, särskilt naturligtvis om det gäller varor, som lämpligen kunna lagras och som den enskilde har förmåga att sköta under lag-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ringen. Det finnes inte från regeringens sida någon avoghet mot en sådan lagring, och en sådan lagring är någonting annat än den hamstring, som förekom under den kritiska septemberperioden i fjol. Den var skadlig ur två synpunkter. Man försökte lagra varor, som icke kunna lagras längre tid utan att förfaras, och att i kritiska tider behandla viktiga varor så att de förfaras måste anses brottsligt. Men dessutom kommer en sådan lavin av efterfrågan distributionsapparaten att brista. Den är icke dimensionerad för sådana påfrestningar. Följden blir, att det stockar sig. Man får inte de varor man vill ha, och så sprider sig den oriktiga uppfattningen, att det är brist på varor.

Herr Domö gjorde ett par anmärkningar mot de förhållanden, som råda inom rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap. Han kritiserar det förhållandet, att där finnes en ordförande och icke en chef — jag föreställer mig att han menar något slags generaldirektör. Nu är det att märka, att den ordning vi där ha är den, som vi hittills alltid ha haft. Man har icke vidtagit någon ändring av systemet. Det kan finnas skäl att ha en chef, men det kan måhända också finnas skäl mot att man där sätter en fast anställd person, som skulle få till uppgift att svara för hela denna viktiga och omfattande verksamhet, som rör sig inom mycket skilda områden. Jag vill inte ta någon ståndpunkt i den frågan, hur det kan komma att bli i framtiden, men som vi nu ha det där, har det hittills alltid varit. Någon ändring har icke skett i annan mån än att det kommit en ny person, och det personvalet kritiseras av herr Domö utifrån den omständigheten, att den nye ordföranden har mycket annat att göra. Det är klart, att häri ligger någon nackdel, men mot den nackdelen får väl ändock vägas, att denna person är en av vårt lands främsta förvaltningsjurister och kännare av svensk administration, en person, som genom mångårigt arbete vid och inom försvarsdepartementet är en utmärkt kännare av den lagstiftning, som det här gäller att tillämpa, och som dessutom har en mycket vidsträckt erfarenhet av svensk statsverksamhet. Detta är fördelar, som man inte utan vidare kastar bort. Och när man säger, att det väl dock inte är så ont om folk, få vi ändå komma överens om, att det är ganska ont om duktigt folk. Jag tror därför, att vi kanske ändå få se någon tid framåt, hur det kommer att utfalla med den ordning, som vi för närvarande ha här.

Sedan hade herr Domö något dunkelt tal om att man skulle avstå från att ha så mycket statistisk-ekonomisk personal och i stället ha något slags annan personal. Det där talet är för mig fullständigt obegripligt. För det första äro ju bland de fast anställda inom rikskommissionen personer med ekonomisk-statistisk utbildning mycket fåtaliga, mycket färre än militärer och teknici. Dessutom skola vi komma ihåg, att arbetet där ju till relativt liten del utföres av den fast anställda personalen. Man måste ju för varje specialuppgift försöka finna en specialist, som man får ta där man kan få honom. Jag måste alltså säga, att på den punkten kan jag inte begripa, vad herr Domö menar. Det är klart, att jag för min del inte skulle vilja påstå, att arbetet inom denna rikskommission har nått någon grad av fulländning, långt ifrån. Det är klart, att det finnes svårigheter och brister. Men jag tycker det är litet underligt, att jag här skall behöva framhäva, att det här gäller ett mycket komplicerat problem, som inte är så lätt att bemästra. Vi skola nämligen komma ihåg, att här är ju inte tal om någonting mindre än att försöka ge en plan för den mest genomgripande planhushållning, som vi någonsin kunnat tänka oss. Att jag skall behöva för herrar Domö och Öman understryka, hur svårt det är att skapa en plan för en planhushållning, det strider ju egentligen mot naturens ordning. Det borde dessa herrar lättare än jag inse. Vid allt arbete med den ekonomiska försvarsberedskapen kommer man inte ifrån att göra klart för sig, att man här rör sig med de begränsningar, som skapas av människo-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

material och organisation. Jag vill bara ge ett par exempel. Det har ju från åtskilliga håll sagts, att den svenska staten borde utöka sin lagringsverksamhet beträffande importerade produkter i mycket stark takt. Det är ett faktum, att med hänsyn till möjligheten att skapa lagerlokaler och åstadkomma tillfredsställande skötsel av varorna har man gått så långt som det överhuvudtaget är möjligt att gå, och skulle man här pressa på och försöka tvinga fram ökade kvantiteter, kan det hända, att man kan få något litet mer lagrat, men till oerhörda kostnader och med oerhörda framtida förluster. Vi skola något litet tänka på, att vad vi göra med varorna, dock måste ha en viss grad av ekonomisk beräkning bakom sig, och man får inte rusa åstad i panik.

Låt mig ge ett annat exempel. Här anslogos från regeringens sida förra sommaren betydande penningbelopp för undersökningsverksamhet, bland annat beträffande möjligheten att skapa vissa motorbränslen av vår svenska sulfitsprit. Det visade sig vara förenat med oerhörda svårigheter att få tag i en för denna uppgift kompetent och lämplig person. Det nyttjade inte att vi stodo med tusenlapparna i handen; någon penningknapphet förelåg icke, ty vi fingo av riksdagen en halv miljon för sådana undersökningsarbeten utan att ha någon sträng gräns för hur pengarna användes. Men där ingenting finnes att få, där kan man heller inte få det, och man skapar ju inte en expert utan vidare. — Jag har velat framhålla detta för att visa, hur stora svårigheter man har att arbeta med. Man skall göra klart för sig, att det finnes gränser av organisatorisk och personlig art, som göra, att man inte kan komma fram till ett idealiskt tillstånd, utan man måste söka reda sig så gott som det överhuvud är möjligt.

Herr Domö talade vidare om att vi snarast möjligt borde söka komma fram till en ordning, där Norden blev något slags självförsörjande objekt. Jag vill då säga, att det ju ständigt arbetas på att finna möjligheter till att under vissa omständigheter skapa ett utbyte av varor mellan de nordiska länderna, men det är väl ingen människa som tror, att vi på den vägen kunna komma fram till självförsörjning. Var skola vi ta kol? Var skola vi ta bensin? Var skola vi ta kaligödning? Var skola vi ta sojabönor? — för att bara välja några exempel. Det kan inte vara nyttigt att ge allmänheten den uppfattningen, att vi bara behöva sluta oss samman till en ekonomisk enhet, och sedan äro vi självförsörjande. Det är klart, att åtskilligt kan vinnas genom ett samarbete mellan Nordens länder på det ekonomiska området, men låt oss inte tro, att vi därmed ha löst frågorna.

Jag vill alltså inte på något vis här säga, att det icke finnes brister i vår försvarsberedskap, både den militära och den ekonomiska, men å andra sidan skulle jag vilja be, att man inte överdriver dessa brister så långt, att man försöker inge det svenska folket den uppfattningen, att vi äro tillspillogivna, att vi inte ha någon försvarsberedskap. Det är dock ett faktum, att vi i detta ögonblick praktiskt taget kunna helt genomföra krigsorganisationen enligt planen för 1939 med all den materiel, som behöves för att sätta denna krigsorganisation på fötter. Det är också ett faktum, att när jag under den kritiska septemberveckan gjorde en ordentlig undersökning av våra möjligheter att försörja oss med motorbränsle, kom jag till det resultatet, att på grundval av de planer, som vi hade färdiga, så skulle vi, om vi ta det fallet, att vårt land befunde sig i neutralitet under ett krig i grannskapet och vore praktiskt taget avspärrat från tillförsel, dock kunna hjälpligt klara oss med våra förråd de första sex månaderna, och om vi från början satte i gång med att skaffa de ersättningsmedel, som finnas inom landet, så skulle vi till nöds kunnat reda oss. Det var ingen hopplös omöjlighet att lösa det problemet. Naturligtvis hade det varit hopplöst, om vi hade råkat i krig och samtidigt blivit

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

totalt avspärrade, vilket ju skulle vara det värsta fallet, men det är också ett synnerligen osannolikt fall. Det kan ju praktiskt taget inte inträffa. Jag har bara velat nämna dessa exempel för att slå fast, att visserligen finnes det mycket brister — det finnes det visst — men det är inte livsfarligt; och samtidigt vill jag understryka, att dessa brister botas steg för steg, och vårt läge blir bättre för varje dag som går.

Herr Domö nämnde, att det här i Sverige — liksom i England — kom fram stora brister under septemberkrisen. Tror verkligen herr Domö, att dessa brister bara funnos i England och Sverige? De upplysningar, som vi inom regeringen ha kunnat få, ha visat oss, att det faktiskt fanns stora brister i alla länder. Jag skall inte alls här söka utnyttja den kunskap, som jag i den vägen har fått. Jag vill bara peka på en sak, som är för alla känd. Det finnes ju t. ex. i Tyskland den väldiga bristen i krigsberedskap, att man har 15 utbildade årsklasser, vilket ju i själva verket betyder, att man där har en ganska stor brist på utbildade reserver. Men ingen tysk tidning har skrikit i himlens sky om den saken, och ingen talare har heller från någon talarstol talat därom. Låt oss göra klart för oss, att det har funnits svåra brister i alla länder, men man har använt olika metoder. I några länder, såsom Sverige och England, har man talat högt om sina brister. I andra länder har man tigit med dem. Jag vill inte rekommendera någon av dessa metoder såsom den bästa. Det är otvivelaktigt så, att var och en av dessa metoder har sina fördelar. Men en sak kunna vi väl vara överens om: att det icke kan vara nyttigt att använda metoden att tala högt på ett sådant sätt, att man skapar en panik, som är obefogad.

Herr statsrådet **Westman**: Herr talman! Det är vanligt och oundvikligt, att i en remissdebatt en mängd olika ämnen föras fram i brokig blandning. Herr Knut Petersson har i det anförande, varmed han inledde aftonens överläggning, tagit upp till diskussion vissa bestämmelser i vår invandringspolitik, och han har gjort det på ett sätt, som jag uppfattat som en direkt vädjan till mig att lämna upplysningar i de frågor, som han berörde. Jag gör det så mycket hellre som ju finansministern yttrade, att han är övertygad om att detta ämne intresserar oss alla.

När utlänningslagen antogs, utgick man ifrån att förhållanden skulle kunna inträffa, då det kunde vara nödvändigt att hastigt nog göra modifikationer i det liberala system, som i denna lag är uppdraget att tillämpas i fråga om invandringen i vårt land. I 54 § av lagen satte man därför in en bestämmelse, att Konungen äger, icke bara när det provas erforderligt med hänsyn till krig eller krigsfara eller för rikets säkerhet, utan även när det är påkallat av särskilda omständigheter, utfärda de bestämmelser rörande utlänningsars rätt att invandra och vistas i riket, som kunna finnas vara erforderliga.

I september i fjol inträffade omständigheter, som väl må kunna kallas »särskilda». Vi stodo då i den situationen, att vi hade att räkna med att kanske en miljon eller flera människor plötsligt skulle gripas av en stark benägenhet att utvandra ur det land, där de förut hade varit bofasta, och att vi också hade att räkna med att om dessa människor till en större eller mindre del tillätes invandra i vårt land, så skulle det sedermera förvägras dem att återvända till sitt förra fosterland. De skulle icke där bli mottagna över gränsen. Inför detta perspektiv föreföll det vara nödvändigt, att vi skapade oss möjlighet att utöva kontroll över det stora problem, som dök upp, kontroll alltså över den nya skara av invandrare, som man hade att räkna med skulle söka sig fram till våra gränser. Därför utfärdade Kungl. Maj:t med stöd av lagens uttryckliga bestämmelser den 9 september en kungörelse, vari Kungl. Maj:t till de

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

grunder för avvísning, som finnas i lagens 19 §, lade ytterligare en grund för avvísning, nämligen den, att om en person ville komma in i Sverige under sådana omständigheter, att det vore tydligt, att han ämnade stanna i riket, så kunde detta vara en anledning att avvisa honom. Men det förhöll sig på intet vis på det sättet, att dessa personer ställdes under andra regler i fråga om behandlingen. De behandlas av myndigheterna fullständigt i enlighet med lagens regler. Deras önskan att komma in i riket bedömes precis på samma sätt, som hittills har skett i fråga om alla andras önskan av det slaget. De ha samma klagorätt, som förut funnits. Herr Petersson misstog sig, när han trodde, att en förändring inträtt i det avseendet. De bestämmelser om hur man skall behandla dessa människor och om de olika myndigheter, som ha att avgöra frågor rörande dem, vilka finnas i 20 och 23 §§, äro lämnade alldeles oförändrade. Till yttermera visso utfärdade socialstyrelsen ett cirkulär, vari styrelsen fäste Konungens befallningshavandes uppmärksamhet på att den nya kungörelsen av den 9 september 1938 icke hade någon som helst tillämplighet på de politiska flyktingarna, utan att deras möjlighet att komma in i riket var alldeles oberörd av kungörelsens bestämmelser.

Emellertid ville regeringen icke resa en oöverstiglig mur genom den nämnda kungörelsen. Denna ingick i ett system, som avsåg att bereda möjlighet till invandring för de utlänningar, som ville komma hit i avsikt att stanna i riket, i den mån Sverige ansåg sig kunna och böra ta emot dem. Detta system innebar, att de utlänningar, som träffades av kungörelsen av den 9 september, fingo kännedom om att de hade att i sitt hemland vända sig till vederbörande svenska konsulat eller beskickning för att där skaffa sig en gränsrekommendation. Härigenom underkastade man alltså från svensk sida alla dem, som ville invandra i riket, en prövning. Allesamman äro vi väl ense därom, att det icke kan vara önskvärt för Sverige att taga emot vem som helst, som vill invandra i landet. Det finns naturligtvis ibland dem, som vilja lämna sitt fädernesland, många personer, som äro föga önskvärda att få in i vårt land. Det finns personer, som varit straffade i sitt eget hemland för förbrytelser, vilka hänföra sig till den vanliga strafflagens område och således icke alls ha politisk karaktär. Dessa personer ha med andra ord visat ett sinnelag, som gör dem mindre önskvärda att hysa i vårt land.

Genom detta system undvek man att tillämpa den skarpare metod, som införande av viseringstvång skulle ha inneburit. Det system, som man nu tillgrip, har icke, såsom herr Petersson tycktes föreställa sig, haft till följd, att invandring i riket av de flyktingar, varom nu är fråga, skulle ha omöjliggjorts. Jag kan nämna för herr Petersson, att man kan beräkna, att under de båda sista månaderna ettusen utlänningar per månad av det slag, som herr Petersson åsyftade, fått tillfälle att komma in i riket. Om vi anta, att de förhållanden, som föranlett dem att vilja komma hit, bestå under en längre tid framåt och att tillträde till riket medges i samma omfattning som under dessa båda sista månader, kommer Sverige, såsom vi lätt förstå, att inom en icke särdeles långt avlägsen framtid ha visat barmhärtighet emot ett betydande antal utlänningar.

Jag nämner icke denna siffra, ettusen personer i månaden, för att inge herr Petersson den föreställningen, att det varit på föredragning inom mitt departement, som denna praxis tillämpats. Så är icke förhållandet. Frågor om tillstånd att komma in i riket handläggas som bekant i socialstyrelsen och utrikesdepartementet.

Jag kan naturligtvis icke heller lämna någon garanti för att ett så stort antal utlänningar av det slag, varom vi nu tala, som ettusen i månaden under någon längre tid framåt kunna vinna tillträde till Sverige. Den saken beror

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

på olika omständigheter, bland vilka jag särskilt vill framhålla en, nämligen frågan om i vilken mån det kan komma att lyckas att giva dessa utlänningar tillfälle att vinna sitt uppehälle i något annat land än Sverige. Det är ofta i överensstämmelse med vederbörandes egna intressen som sådana bemödanden göras från svensk sida, eftersom vårt land icke kan bereda personer, som önska driva sysselsättningar av den art, varom ofta är fråga, tillfälle att inom vårt land vinna ett tillfredsställande uppehälle.

Jag är fullkomligt ense med herr Petersson därom, att det i den sorgliga värld, vari vi leva, finnes ett stort utrymme för barmhärtighet. Jag är också övertygad om att vårt folk känner en stark maning att visa den barmhärtighet, som är förenlig med ett klokt omdöme om vad som kan och bör göras. Jag antar, att regeringen kommer att bereda riksdagen tillfälle att visa sin offervilja, då det gäller att i någon mån lindra de sorgliga och hemska lidanden, som hundratusentals människor ha att utstå både i vår närhet och i trakter, som äro mera avlägsna från vårt land.

Herr Lindhagen: Herr talman! När Ström och jag voro unga — d. v. s. det är jag fortfarande, men tydligen inte Ström — hade vi bland andra utrikespolitiska ambitioner även den, att det gällde för livet att *avskaffa den diplomatiske sekretessen*. Det väcktes motioner därom, och jag fick till och med en gång en sådan bifallen någorlunda, jag minns inte när, ty jag har väckt så många motioner.

Vad kunna vi nu konstatera om utvecklingen i det avseendet? Jo, att regeringarna av vilket slag de än äro — de kallas ju partiregeringar, men de bestå ändå alla av samma slags människor, och de olika beteckningarna på dem äro endast ett täckelse, som döljer det gemensamma mänskliga innehållet — sträva efter att i utrikespolitiska angelägenheter driva så att säga lönskaläge med riksdagen, så ofta de finna tillfälle därtill.

Sålunda har regeringen nu fått för sig, att när Ålandsfrågan skulle behandlas, borde det ske i den allra största hemlighet först i utrikesnämnden. Detta monstrum, som det var meningen att avskaffa. Men när vi slutligen efter nio motioner av mig i riksdagen fingo ett utrikesutskott, dök utrikesnämnden, detta benangel, upp i alla fall med sin kalla andedräkt över det unga utrikesutskott, som sällan användes av regeringen.

Vidare ha vi ju 56 § i riksdagsordningen, om vilken statsminister Edén, som var paragrafens pappa, sade, att vi därmed fått en klar utväg till ett verkligt mäktigt samarbete mellan regering och riksdag i utrikesfrågor. — Jo, jag tackar, jag! Paragrafen säger att regeringen äger att bestämma, om en överläggning med riksdagen i en sådan fråga skall ske inom lyckta dörrar. Och det har regeringen tolkat så, att det är dess skyldighet eller kanske önskan att alltid föra förhandlingarna inom sträng sekretess. Man har sålunda gjort undantaget till regel, och det kan väl inte vara riktigt.

Och hur dessa överläggningar gå till! Det blir ju endast litet oförberett prat i luften, eftersom det inte ens i någon av de båda församlingar, nämnden och kammaren, där överläggningarna äga rum, får föras protokoll. Eftervärlden får således inte veta någonting annat än att vissa namngivna personer ha yttrat sig. Utrikesministern är ålagd att »muntligen» framföra sina erinringar i riksdagen vid dessa hemliga sammanträden. Det gör han inte, stackars människa, ty han kan inte göra det muntligen, då han skall komma med en lång ramsa av fakta och dokument, utan han läser upp en skriftlig redogörelse. I det fallet har han alltså gjort *en konst i lagen, och det gör han rätt i, när det gäller en så dum lag*. Men den skriftliga redogörelsen, som således är ett dokument och inte ett muntligt anförande, försvinner sedan till ut-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

rikesutskottet för att påstämplas såsom hemlig för så gott som evärdliga tider. Det finns intet protokoll över vad riksdagsmännen sagt och intet protokoll, som visar vad statsrådet sagt. Men statsrådets skriftliga redogörelse ligger dock som en död klump någonstans i en byrålåda i utrikesdepartementet och får inte beskådas av någon människa.

För denna ordning har nu också *Ålandsfrågan* grundligt offrats. Jag får ju inte tala om vad som sagts vid det hemliga sammanträdet här i kammaren, men jag får tala om vad som inte sagts, och av denna rättighet skall jag under frågans fortsatta behandling livligt begagna mig. Det kommer en motion endera dagen, och där skola herrarna till en början få läsa åtskilligt.

Jag kan emellertid tala om, att jag ställde den frågan till statsrådet, om det verkligen var meningen att avskrika förhoppningen om den gamla av svenska riksdagen och regeringarna förfäktade rätten för ålänningarna, dessa uppländska bönder på vårt eget Sveaborg där ute i havet, att, såsom de själva alltid önskat, få »komma hem» till Sverige. Herrarna borde läsa — och där till får jag nog också tillfälle att återkomma — den uppsträckning, som den sydowska regeringen gav folkförbundets råd 1921 — framförd å regeringens vägnar av Hjalmar Branting — därför att folkförbundet visat sig vara så totalt bakom flötet i fråga om sin egen uppgift, att det ignorerade nationaliteternas självbestämmingsrätt i detta fall. Regeringen sade också genom Hjalmar Branting ifrån, att vi hoppades, att det skulle komma ett tillfälle, då denna nödvändiga utgångspunkt för en internationell rättsordning kunde föranleda oss att återupptaga frågan om ålänningarnas självbestämmingsrätt, ett tillmötesgående av deras eviga lidelse att få »komma hem».

Är inte detta bragelöftes tillfälle kommet just nu? Finland har begärt att få inskränka ålänningarnas privilegier genom att ålägga dem värnplikt. Där ligger som en enda liten oas en bonderepublik avrustad — vilken styggelse för vår tid, nog kunna vi väl också få den beväpnad! resonerar man. Nu ser jag, att herr Sköld ryser över en så gudlös tanke. Men det var ju bara en tanke!

Jag frågade alltså, om det var den så mycket mer realpolitiska meningen att nu avskrika denna möjlighet för ålänningarna att komma tillbaka till Sverige såsom en av svenskarna övergiven position men jag fick intet svar. Jag frågade också en befattningshavare i utrikesdepartementet, och han sade, att det ju kunde hända, att det är meningen.

Där har således riksdagen en sak att yttra sig om alldeles på egen hand, utan att riksdagen bör få känna sig förpliktad därtill. Det var för övrigt företrädesvis endast partiledarna, som sitta i utrikesnämnden, som fingo veta någonting. Och där skulle de då utan att vara beredda i förväg vara färdiga att bilda sig ett vederhäftigt omdöme inför en så våldsam och ödesdiger tilldragelse.

Vad sedan beträffar sammanträdet med kammaren, tillåter jag mig dock säga, att egentligen var det endast partiledarna, som yttrade sig, och som, imponerade av en enhällig regeringskommission från båda länderna, tycktes vilja uppgiva den tvekan de tydligen ändock uttalade.

Jag fick emellertid icke något svar på min förenämnda fråga om det viktigaste av allt, nämligen frågan om ålänningarnas, nationaliteternas självbestämmingsrätt.

Till de utrikespolitiska frågorna hör också frågan om *försvaret*. Vi skola ju försvara oss på grund av att vårt förhållande till främmande makter inte är så gott, som trontalen säga, utan tvärtom sådant, att vi — utom jag — anse oss böra upprusta allt vad tygen hålla. Fredrik Ström, som nyss sade, att jag var *den siste på skansen*, från de gamla goda avrustningstiderna, därför att jag inte vill ge mig helt hin i våld inför upprustningarnas grinande spöke, han och

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

jag drevo på vår tid den satsen: »*icke en man, icke ett öre i militarismen*». Det är dock ett program, som vi väl alla fortfarande hoppas skall bli förverkligat någon gång i tidernas långa längd. Därför står jag allt jämt fast vid detta program såsom min vägledning, såsom en enda vinkande stjärna mellan svarta skyar. Under det att Ström synes ha uppgivit denna vägledning och inte längre vill höra talas ens om annat än neutralitet — en god sak naturligtvis —, upp- rustning och miljoner till gasmasker och bombfria valv. Det är väl ett bra m- gert program! Jag lägger mig icke i herrarnas och kanonkvinnornas upp- rustning, utan jag låter den passera. Men jag känner, som om jag befunde mig i min egen barndoms barnkammare, där jag oavslåttligt sysslade med att kriga med tennsoldater både till sjöss och till lands och använde stora papperstussar till att bombardera bägge parterna opartiskt, utan att taga parti vare sig för ryssar eller tyskar eller någon som helst nationalitet.

Svenska folket har nu verkligen kört fast i en slik barnkammare, eftersom det inte kan förena tidens nöd med vilja att ens på samma gång tillägna sig en vikingauppgift på det ideella området, eftersom det saknar vilja att i en upp- rustande värld pioniera tillika för den blivande *internationella rättsordningen* och för att undanröja de missförhållanden, som hindra dess framfärd.

Jag har nu inskränkt mig till den uppgiften, och ni må upprusta hur myc- ket som helst — jag har varit feg nog, herr talman, att inte föreslå någon av- rustning. Ström har visst blivit litet konstig i huvudet av sin nya inställning till frågan om upp rustningen, sedan han en gång i tiden hävdat satsen: icke en man, icke ett öre åt militarismen. Jag tror emellertid inte, att jag är den siste på skansen, ty folket, det obefordrade folket, får man alltid med sig, när det gäller sådana där ideella framtidssyner med vinkande, förlösande ofantligt prak- tiska resultat.

I det för tillfället mest pockande av allt eller en internationell rättsordnings tillblivelse tyckes obegripligt jag nu här uppe på höjderna vara »*den förste på skansen*» synnerligen bland det glatt och sävligt förskräckta studentexamens- folket.

Beträffande den där *hemlighetsfullheten kring Ålandsfrågan* vill jag för öv- rigt säga, att regeringen i alla fall kommer att avge, förlåt »utlovat», en propo- sition till riksdagen. I anledning av den får det motioneras i riksdagen, och då kommer allt det att sägas öppet, som var så förfärligt viktigt att hemlighålla vid de två sammanträdena inom lyckta dörrar i riksdagen och mer till. Vid kam- marens munkorgsmöte meddelades upplysningar av sådant slag, att det är rent av löjligt, att de inte skulle få omtalas offentligt.

Jag förstår nu, att anledningen till att Ålandsfrågan kommit så på sned en- ligt min uppfattning är den, att man tror sig därmed nitälska för *det nordiska samarbetet*. Nu har det ju varit litet krångligt att få finnarna med i detta ar- bete. När det först föreslogs inom vår svenska avdelning av nordiska inter- parlamentariska gruppen, att finnarna skulle tagas med i gruppen, opponerade sig Värner Rydén och kanske även någon annan skarpt däremot. Det skulle bli så mycket förvecklingar, sade de, på grund av de båda olika nationaliteterna i landet. Vi andra mottogo finnarna med hänförelse, och denna känner jag ännu. Men skall nu upprätthållandet av det större nordiska samarbetet ske på- bekostnad av ålänningarnas rättigheter?! Om nu den finska regeringen föreslår, att ålänningarna skola åläggas värnplikt och att fästningar skola byggas på öarna, bör väl åtminstone från något håll i Sverige svaras: javäl, men då upp- ställa vi svenskar å vår sida också en fordran. *En fordran att ålänningarna skola få komma tillbaka till oss*. Sedan går allt det andra för sig utan några sådana skruvar, som det nu skall uppbyggas på. Ty varför skola icke Åland och dess folk kunna »skyddas» krigiskt lika bra eller, om man så vill, lika hopp- löst under svensk suveränitet lika väl som under finsk? Det hade ju varit en

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

sundare framtidspolitik. Om Finland inte vill vara med därpå, så är det vår plikt att svara, att vi under sådana förhållanden inte gå med på de föreslagna försämringarna i traktaten.

Sedan jag uppehållit mig vid denna världsproblemets jordfråga, vill jag endast säga några få ord om *vår inhemska jordfråga*, som är ganska närbesläktad med den nyssnämnda.

Det finns två vägar, på vilka den inhemska jordfrågan går fram. Den ena är att genom statens egnahemslånerörelse skapa en mängd småbruk. Nu har man förmenat, åtminstone har pressen uppfattat läget så, att småbruksromantiken nu är borta. Småbruken bära sig inte, och följaktligen bör man ransonera småbruksrörelsen. Jag har för min del inte särskilt sysslat med den annat än indirekt och direkt i vissa fall. Men jag frågar mig: var skola då de människor få sitt uppehälle och ett hem, som inte vidare skola få ett småbruk till sitt förvärv? Ja, det blir väl att öka landets industrialisering, men den är ju ett fyrverkeri, som slocknar snart här och där, och därför kan man lätt, såsom var och en bör förstå, komma ur askan i elden med den sålunda på lösa boliner inslagna kapitulationen i småbruksrörelsen.

Vad jag däremot särskilt velat medverka till är att få till stånd bärkraftiga jordbruk, som kunna föda en familj utan sådana bekymmer, som äro förenade med den lilla småbruksrörelsen. Och för den uppgiften äro *svenska jordfrågans lagvägar kungsvägen* och de äro det framför allt i Norrland. Nu vilja statsmakterna — *jag höll på att säga statsrådet Sköld* — endast skumplöja icke ogärna så litet som möjligt. Men vid sekelskiftet och tiden närmast därefter ville vi gå till grunden med den stora saken. Då framfördes också av de dåvarande tre jordkommissionerna, bestående av högerfolk, lika väl som av liberaler och socialdemokrater, att bl. a. tre stora åtgärder erfordrades. En av dessa åtgärder var, att *arrendatorerna hos bolag och enskilda skulle frigöras från slaveriet genom tillfälle och hjälp att frigöra sig samt uppmuntras till jordbruksvård och rätt för sig och sin familj att ostört få åtnjuta frukterna av sitt arbete*. Där emot säger man nu, att de ha det bättre under bolagen. Vore det fallet, skulle det ju vara så gott, att regeringen föreslog upphävande av den norrländska förbudslagen, så att alla bönder, som nu äro fria, så småningom blevo bolagsarrendatorer i stället och således finge det bättre. Men det törs man inte, ty de skulle i själva verket inte få det bättre därigenom. De som inte vilja bli fria, kunna slippa det, ingen vill tvinga dem, men de, som så önska, böra också få möjlighet därtill. När den rörelsen kommer i gång, blir den säkert en mycket stor rörelse.

Jag minns, att vår temperamentsfulle kamrat här i kammaren, Wohlin, som satt i jordkommissionen, blev så hänförd över tanken på denna frigörelse, att han påyrkade, att vi skulle se till, att alla arrendatorer inom ett och ett halvt år skulle vara frigjorda. Jag måste ju säga: »Sakta i backarna, kära Wohlin, det går inte så lätt, men jag gläder mig oerhört över din entusiasm för själva saken.» Den entusiasmen har nu dunstat bort, därför att han fått andra uppgifter eller kanske blivit betänksam mot sin första uppfattning.

För det andra ifrågasattes det av de äldre jordkommissionerna, att *ofullständiga jordbruk måste i första rummet fullständigas med tilläggsjord*. Man är nu med på att det skall nås företrädesvis på det sättet, att den jord, som jordbrukarna redan ha, skall förbättras genom nyodling, i mån av möjligheter, gödsling, stenplockning på den och påfyllning av ny lös jord. Men varför äro dessa jordbruk ofullständiga? Jo, därför att de omfatta en för liten areal till följd av de ägostyckningar, som särskilt i landets norra delar tillätits och därigenom att från de inköpta bondgårdarna fingo utbrytas ofullständiga jordbruk i mängd.

För det tredje ha vidare med särskild kraft både högermän och liberaler i

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

norrlandskommittén påkallat *en återvinning, med ett latinskt ord en reduktion, av odlingslägenheterna i Norrland, norra delarna av Dalarna och Värmland med tillbehör i skog och annat för att därigenom få tillfälle att utnyttja dem till skapande av nya, fria, självförsörjande jordbruk*. Inte heller det får ske numera. Man får inte ens andas om en sådan sak. Detta önskemål ligger bara och ropar från jorden utan medhåll från de i den punkten nu så att säga reaktionära statsmakterna, ett återuppblossande i denna terräng av vad den unga framstormande socialismen oavlatligt kallade »den enda reaktionära massan». Annat än från mig, några norrlänningar samt en och annan nyvald arrendator eller torpare från södra och mellersta Sverige, som inte känner till, vilken paroll han skall följa här.

När två sådana riksdagsmän av sistnämnda slag uppträdde för en fyra år sedan i andra kammaren och inte förstod bättre än att motionera ungefär som jag gjort, häpnade riksdagen till. Ty vad en sådan gammal krubbitare som jag säger, behöver man inte fästa sig vid. Men den gången var det nytt folk från jorden. Och vet ni vad som inträffade? Jo, då blev lagutskottet återigen så morskt, att socialdemokraterna tillstyrkte en skrivelse. Vid frågans behandling i andra kammaren fattades endast några röster för att denna skrivelse skulle gått igenom, och i första kammaren samlade förslaget omkring 40 röster.

Vad visar det? Jo, att om vi få en regering, som går fram för en sådan sak, och som säger, att den står och faller på den, så behöver den aldrig frukta att falla. Men däremot har det ju förekommit, att en regering fallit på formuleringen av en instruktion till arbetslöshetskommissionen. Landet måste en gång få en regering, som vågar risken att falla också på jordfrågans lagvägar. Skulle propositionen inte gå igenom omedelbart, behöver den regeringen ändå inte falla, ty det är en så stolt sak, att regeringen kan stanna kvar för att sedan åter fullfölja den.

Jag sade nyss, att i fall man skall lägga ned jordbruksromantiken, när det gäller småbruken, kräves ökad industrialisering och ökad oviss anställning i industriella företag, om överhuvud taget sådan kan uppbringas i så stor utsträckning som behövs. Men på samma gång tala vi ändå om att *den svenska nativiteten* måste ökas, så att det blir ännu flera barn. Men vart skola de ta vägen?

När jag som borgmästare i Stockholm vigde en mängd brudpar, förekom i vigselformuläret bland annat följande passus: »och betänken Edert ansvar inför kommande släkten». Jag lade särskild tonvikt på ordet »betänken» och såg brudgummen skarpt i ögonen. Och så tänkte jag: Nå, nu blir det väl åtminstone någon minskning av dessa många stackars barn, som till följd av en otyglad kaninism skola släppas ut i världen utan omtanke och tvingas kämpa mot brist på arbete och andra oändliga svårigheter.

Nu har det uppstått en hel vetenskap, hur man skall kunna öka nativiteten. Jag tycker för min del, att Europa bör betänka sig, innan det ökar sin befolkning ytterligare; den är redan för stor. Och om den här i Sverige är lagom, så låt den då i Guds namn få vara lagom! Vi behöva ju inte flera soldater — kanske Fredrik Ström behöver flera barn för det ändamålet, men inte jag.

Men däremot bör man ge folket *möjlighet att gifta sig*. Jag vill inte ifrågasätta tvångslagar, att alla skola gifta sig, men vi böra ordna det så, att så många som möjligt kunna få gifta sig. Men säg inte till dem: Nu skola ni kaniniseras, så att här blir en massa människor, som myllrar över allt i fattigdom och nöd, och som äro utan arbete. Det ligger naturligtvis någonting i att äktenskapet behöver barn för att bli lyckligt och fruktbarande, och man säger att ett barn eller till och med två — vilket antal fransmännen beslutat sig för

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

— är för litet. Men inte behöves det därför bli 4, 5, 6, 8 eller 10 barn, som vetenskapen tycker är det mest framstående exemplet på pliktuppfyllelse gentemot fäderneslandet.

Till sist vill jag särskilt beröra en fråga, som kallas för *psykiatrien och rättsskipningen*. Den lär nog få komma upp i år också, den kommer kanske evigt upp. Psykiatrien är ju inte en sådan vetenskap som naturvetenskaperna, vilka nå fram till exakta resultat, utan den mest subjektiva vetenskap man kan tänka sig. Man får dessutom komma ihåg, att det här gäller att förklara en människa oberättigad att anses äga en själ, som ju är hennes dyrbaraste egendom, eftersom hon annars upphör att vara människa.

När jag kom till rådhusrätten såsom borgmästare, sade de äldre rådmännen till mig: »Du får se noga upp med psykiatrien!» — »Jaså», sade jag, och jag såg upp.

Vid mitt domarbord stodo ofta psykiatrici emot varandra, allt eftersom de voro beställda av de olika parterna, och detta var väl åtminstone ett bevis på att man inte kan blint anlita vilken enstaka psykiatriker som helst och sedan tro blint på honom ensam. Men nu anställas psykiatrici i ämbetsverken, och i skolöverstyrelser och domkapitel vänder man sig till psykiatriker för att få hans enda utlåtande om huruvida en person, som nu är lärare, tjänsteman eller vanlig menig, kan anses vara vid sina sinnens fulla bruk, och sedan är saken klappad och klar. Jag och Alfred Petrén ha mött ett fall, där en av psykiatrin utpinad skollärarinna visar upp inemot 8 olika läkarbetyg. Hon har under ett helt år fått kastas mellan olika experter, av vilka hälften sade, att hon var fullkomligt frisk, och de andra fyra sade, att hon var otillräknelig. Bland de förra var Petrén. Men då sade en statssekreterare i ecklesiastikdepartementet: Det är ett fullkomligt svårt och farligt spektakel med psykiatris utsvävningar. Nu går det verkligen för långt. Man måste skaffa henne en anständig plats. Men sedan blev han landshövding, så nu ha vi tyvärr inte åtminstone den hjälpredan i departementen.

Nu ha emellertid riksdagens revisorer kommit emellan, och höga vederbörande måste ju ha någon aktning för deras kollektivitet, om man också inte kan ha det för en enskild riksdagsman. Jag erinrar om att jag interPELLERADE två statsråd i dessa frågor förra riksdagen. »Jag förstår ingenting om det här», svarade då socialminister Möller, »men man får väl lita på de sakkunniga.» Ja, i så fall är ju gärdet alldeles uppgivet! Och justitieminister Westman, som har att handlägga detta problem, gick ikring det på omvägar, varpå bägge statsråden avtågade från debatten innan den ännu var slut. Nå: »bättre fly än illa fäkta», tänkte jag. Men saken måste ju nu i alla fall ha sin gång.

Riksdagens revisorer ha nu funnit detsamma som jag påpekat flera gånger. Om det nu i domstolarna begäres, antingen av den tilltalade själv eller någon hans målsman eller av åklagare, att han skall sinnesundersökas, så att han kan förklaras för straffri, så förordnar medicinalstyrelsen en sådan undersökning antingen direkt genom utseende av *en* undersökare eller ock genom anlitaandet av följande apparat, där också *en* psykiatriker är diktator.

För ändamålet har nämligen i Sverige upprättats tre avdelningar, där dessa fall underkastas »vetenskaplig»(!) undersökning, en för Norrland, en för Svealand och en för Götaland samt de erövrade provinserna. Statistiken visar nu, att av från domstolarna till Svealands expertbyrå på Långholmen här i Stockholm hänvisade endast 2 eller 3 % blivit förklarade som friska och alla andra som sinnessjuka, medan däremot i Norrland och södra Sverige de friskförklarade utgöra 25 %. Nu är det frågan, om rasen kan vara så förfärligt sinnessjuk just i Svealand, att det ligger någon vetenskaplig naturlag under dessa olika procenttal. Men svearna äro ju bland de pampigaste och mest rasbe-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

tonade av hela svenska folket, varför jag tror, att skillnaden kanske beror på undersökningsmetoderna. Det trodde också riksdagens revisorer — jag har inte bett dem om detta, men de ha hört talas om saken i riksdagen, och menige man fäster sig vid sådant — och därför begärde de nu, att det skulle tas itu med en undersökning av vad det egentligen är för förhållande i Svealand, som kan göra, att procenttalet sinnessjuka blir så stort där. För att träffa sakens kärna, sade jag i den omtalade interpellationsdebatten, att »det tydligen är något ruttet i Svealand».

Nu kan väl inte riksdagen, eller åtminstone inte Kungl. Maj:t, vara så ovänlig mot riksdagens enhälliga revisorer, att man inte undersöker åtminstone Svealand. Jag skall be, att undersökningen utsträcker till hela landet och även till ämbetsverkens metoder att anlita sådana här enstaka experter med de resultat, som jag förut har tillåtit mig antyda. Jag känner några personer, som jag skulle anse det vara den största förbrytelse att förklara vansinniga, men som ändå nu på konstlad väg och under olika godtycken skola förklaras ha förlorat sin själ.

Jag hade en tjänsteman under mig i rådhuset, som heter Harald Malmberg, ett norrländskt original och för övrigt farbror till skalden Bertil Malmberg, som bland andra sentenser också hade denna: »Alla människor äro vi litet tokiga, men skillnaden är den, att det syns mera på somliga än på andra.» Om man nu bara fäster sig vid denna säkerligen icke obefintliga tokigheten hos alla människor, komma vi till sist alla på dårhuset, vilket ju blev vetenskapens strålande resultat. Kvar stodo endast »experterna». Kanske dock även de blivit åtminstone i sitt fack icke alldeles obesmittade av åkomman.

Att psykiatrikerna få ersätta laga rättegångsordning *demoraliserar även domstolarna* i växande grad. Jag, som är domare och varit med i alla instanser, förstår vilka faror, som ligga i att domstolarna kunna undslippa ansvaret endast genom att säga: Jaså, det skall bli en sinnesundersökning, det kunna vi ju bevilja. På detta sätt förlägges avgörandet från domstolarna, vilka äro rätt forum. Härigenom möjliggöres ett åsidosättande av det sunda civila förståndet. Det är den närmaste omgivningen, de anhöriga och de övriga människor, som personen i fråga umgåtts med, som bäst kunna bedöma, om han kan anses så pass klok eller så pass oklok, att han bör få vara medborgare eller inte medborgare. Så sker ju också i fråga om testamenten. I varje händelse måste domstolarna, frigjorda från krypvägar, få bibehålla det avgörande ordet i denna viktiga fråga. Laga rättegångsordning undergräves på det allvarligaste genom en sådan rättsskipning på de kriminella områdena, som nu pågår i vårt land.

Herr talman! Med dessa viktiga erinringar har jag måhända lyckats övertyga den glesa kammaren att det vad jag sagt kanske icke är så alldeles oriktigt.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! När jag begagnar mig av förmånen att få yttra mig i denna remissdebatt, är jag medveten om att vid denna sena timma den erinran kan göras, att av vad jag har att säga åtminstone åtskilligt kunde uppskjutas till en senare tidpunkt under riksdagen, då realbehandlingen av spörsmålen kommer att äga rum. Om jag i alla fall begagnar denna förmån, så beror det därpå att man just i remissdebatten inte så strängt är bunden vid någon viss punkt utan kan yttra sig om olika problem i mera vidsträckt bemärkelse. Det är särskilt två avsnitt av statsverkspropositionen, som jag ämnar vidröra. Dels önskar jag knyta några reflexioner till kommunikationsdepartementets huvudtitel, och dels vill jag anföra några synpunkter rörande den nu bedrivna ekonomiska politikens medel och mål, sådana jag ser dem.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Beträffande kommunikationsdepartementets huvudtitel är det närmast den punkt, som handlar om automobilskattemedlens disposition, som föranleder mig att säga några ord. Det har vid olika tillfällen under flera riksdagar starkt framhävts, senast i Kungl. Maj:ts proposition nummer 234 vid 1938 års riksdag, att avsikten med automobilbeskattningen är att erhålla täckning för de kostnader, som motortrafiken förorsakar vägväsendet. Det har tidigare gjorts åtskilliga avsteg från den principen. Det har naggats i kanterna på dessa intäkter för att skaffa medel till andra ändamål än dem, för vilka bilbeskattningen ursprungligen var avsedd. Detta har hittills måhända icke skett i större utsträckning än att riksdagen till slut har kunnat acceptera de gjorda avstegen. Men av årets statsverksproposition framgår, att det alltjämt yppar sig stora svårigheter att upprätthålla denna princip. Jag skall anföra ett par exempel härpå, som återfinnas i sjätte huvudtiteln. Där upptages under rubriken Automobilskattemedlens disposition ett anslag för reparationsberedskap vid väg- och vattenbyggnadsväsendet på 1,608,600 kronor, av vilket belopp ur årets automobilskattemedel anvisas 800,000 kronor. Såvitt jag av huvudtiteln kunnat utläsa, avser detta anslag försvarsändamål och borde således rätteligen utgå från det anslag, som anvisas till försvarsväsendet. Dessutom bebådas under Avskrivning av nya kapitalinvesteringar, rubriken Vissa omkostnader för statlig lagerhållning, en särskild proposition om anvisande av två miljoner kronor för detta ändamål, vilka också skulle tagas av automobilskattemedel. Såvitt jag kan finna, ligger även detta äskande utom ramen av de ändamål, för vilka automobilskattemedlen ursprungligen tillkommit. Huruvida den bebådade propositionen om underhåll av enskilda vägar, för vilken beräknas en miljon kronor av bilskattemedel, ligger inom denna ram, skall jag avstå från att bedöma, intill dess denna bebådade proposition blivit avlåten. Vad som emellertid föranleder mig att peka på dessa förhållanden är den omständigheten, att automobilskattemedlen så väl behövas för sitt ursprungliga ändamål. Det är visserligen sant, att automobilskattemedlen numera tillföra det allmänna stora inkomster. Bilskattemedlen beräknas i årets statsverksproposition under nästa budgetår uppgå till 132 miljoner kronor, och det är ju ett aktning svårt belopp. Men det är att märka, att på grund av den allt mer ökade motortrafiken tarvas allt mer omfattande vägförbättringar och vägbeläggningar av varaktig beskaffenhet. Motortrafiken har också en viss rätt att fordra, att de medel, som i skatteväg uttagas av den, användas för det avsedda ändamålet. I sjätte huvudtiteln redovisas i år en utredning, som verkstälts av kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, rörande kostnaderna för huvudvägarnas iståndsättande, en utredning, som bebådades redan förra året i sammanhang med den då omtalade generalplanen för iordningställande av landets huvudvägar. Denna utredning visar, att kostnaderna för att bringa upp enbart huvudvägarna i riket till den standard, som är påkallad med hänsyn till nu förutsedd utveckling av vägtrafiken, uppgå till nära en miljard kronor. Det säges vidare, att de närmast liggande uppgifterna på detta område skulle tarva en summa av omkring 600 miljoner kronor. Fördelade på en tioårsperiod skulle detta betyda en utgift av 60 miljoner kronor om året. När jag läste denna utredning, som enbart berör huvudvägarna, och samtidigt fann, att departementschefen anser sig kunna använda bilskattemedel till andra ändamål än dem, för vilka de tidigare varit avsedda, fann jag det befogat att göra den erinran, jag nyss framställt.

Men denna utredning ger också anledning till en annan reflexion. Utredningen gäller endast landets huvudvägar, och det övriga landsvägsnätet i landet är icke beaktat i densamma. Det är därför uppenbart, att en inventering av hela det allmänna vägväsendets behov skulle ge till resultat betydande an-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

slagskrav och klart ådagalägga det stora behovet av andra allmänna vägars iståndsättande liksom också av anläggning av nya vägar. Jag finner således, att den utredning, som på detta område verkstälts, av myndigheterna snarast borde kompletteras med en utredning rörande hela det allmänna vägväsendets behov, och jag finner ett alldeles särskilt skäl därtill i den omständigheten, att förra årets riksdag beslöt sådan omläggning av automobilskattemedlens användning, att den så kallade behovsprincipen inaugurerades för tilldelning av bilskattemedel till de olika länsfonderna. Skall en sådan behovsprövning bli riktig och ge uttryck för det verkliga behovet i de olika länen, synes det mig uppenbart, att man inte kan begränsa den till de behov, som föreligga beträffande landets huvudvägar, utan man får därvid ta sikte på och äga kännedom om även hela det allmänna vägväsendets behov.

I detta sammanhang tillåter jag mig påpeka — och jag skulle ha önskat, att kommunikationsministern nu varit närvarande — att det kan ifrågasättas, om inte en snabbare takt för iståndsättande av landets huvudvägar borde anslås genom statlig upplåning. Det finnes nämligen huvudvägar, som underhållas medelst grus och makadam, och där underhållet är så pass kostsamt, att det kan vara ekonomiskt fördelaktigt att så fort som möjligt förse dem med helpermanent beläggning. Det hade varit önskvärt, att redan den verkställda utredningen kompletterats med en utredning om de besparingar på de årliga underhållskostnaderna, som möjliggöras, därest dessa huvudvägar fördes med varaktig beläggning. På så sätt hade också en större klarhet kunnat vinnas om de ytterligare medel, som genom dessa besparingar kunna komma att stå till disposition.

Jag skall inte vid denna sena timme längre uppehålla mig vid detta ämne, men det är uppenbart, att redan inom den nuvarande vägorganisationens ram finnas möjligheter för en energisk och driftig kommunikationsminister att göra betydande insatser till vägväsendets fromma utan att därför behöva tillgripa det medel, som en pågående utredning har fått i direktiv att anvisa, nämligen ett helt statligt övertagande av vägväsendet. Det förhåller sig nämligen så, att landets vägstyrelser äro mycket intresserade för sin uppgift, och var och en inom sitt område strävar efter att driva fram utvecklingen i här berörda avseenden. Faktiskt inträffar ju det egendomliga förhållandet, att det kanske närmast blir myndigheterna, som i viss mån få hålla igen, emedan medlen inte äro tillräckliga, och att därför fördelningen måste bli otillfredsställande.

Motortrafiken och vägväsendet utgöra ett mycket viktigt led i samfärdseln, befordran av gods och personbefordran, och det är därför betydelsefullt, att också denna gren av offentlig verksamhet ordnas ändamålsenligt, varför jag har velat kraftigt understryka, att automobilskattemedlen måste få användas till det ändamål, för vilket de ha tillkommit.

Jag skall icke uppehålla mig längre vid sjätte huvudtiteln. Jag skall göra några reflexioner i anslutning till den föredragna finansplanen.

Den nuvarande regeringen har haft och har fortfarande en alldeles särskild tur i det förhållandet, att statskassan har tillförts alltmer ökade inkomster. Vad som behöves för en regering för att kunna regera, det är pengar, och det är dessa pengar, som ha influtit i så riklig mån under de sista åren. Det är dessa inkomster, som ha gjort det möjligt för den nuvarande regeringen att genomföra många och dyrbara reformer av olika slag. Men när det talas om all denna välfärd, som regeringen har åstadkommit, så kanske det kan vara skäl i att påminna om en sak. Denna stigande inkomstflod är frukten av sedan gången tid rådande ekonomisk ordning i det svenska samhället. Det är det enskilda initiativet, det är den fria företagsamheten, det är den företagareanda, som varit rådande i landet, och först och sist är det den enskilda

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

äganderätten, grunden på vilken det ekonomiska samhället är uppbyggt, var-av man nu skördar dessa frukter, dessa inkomster. Att äga något, det är varje svensk medborgares innersta önskan — att få besitta något med enskild äganderätt. Det är den mäktiga drivfjäder, som drivit fram vårt näringsliv till den höga standard, som det nu äger och varifrån vi hämta alla de inkomster, som nu tillgodogöras i landet i olika avseenden. Jag erinrar mig livligt, hurusom från det stora och mäktiga socialdemokratiska partiet tidigare rikstatts så många angrepp på det så förkättrade privatkapitalistiska systemet, men kvar står dock det ofrånkomliga faktum, att det är detta system, som fört vårt land fram till den ekonomiska ställning, som det nu innehar. Den enskilda äganderätten är den grund, på vilken vårt ekonomiska välstånd är uppbyggt, och som alljämt uppbär detta välstånd. Det är därför ägnat att verka oroande, att samma regering, som njutit frukterna av detta ekonomiska system, för sin politik samtidigt sätter igång en rad av utredningar, som uppenbarligen syfta till ett starkt försvagande av dessa samhällets ekonomiska grundvalar. Herr Domö har redan i sitt först hållna anförande uppräknat en del kommittéer, som arbeta. Det har redan till denna riksdag bebådats åtskilligt, och det föreligger enligt berättelsen om vad sig i rikets styrelse tilldragit åtskilliga kommittéutlåtanden färdiga. I fråga om förslaget beträffande den statliga egnahemsverksamheten finner man förslag till tvångsexpropriation av enskild mark. Vidare har man fått ett betänkande rörande förstatligande av det enskilda järnvägsnätet. Även där är det fråga om sådana viktiga principer, som det kan vara skäl att närmare begrunda, t. ex. koncessionernas rättsliga verkan, och det kan vara skäl i att taga sig en tankeställare om hur det kommer att se ut, när detta järnvägsmonopol slutligen blir genomfört, som med en naturlig utveckling säkerligen kommer att utsträckas till stora delar av landsvägsnätet och således utgöra ett hot mot den enskilda företagsamheten på motortrafikens område. Behöver staten inkomster så höjer man så lätt taxorna för såväl gods- som personbefordran sedan den enskilda konkurrensen ej längre finns. Jag skall inte närmare gå in på det därför att vi ju få tillfälle att senare diskutera detta spörsmål i detalj, men det kan också finnas en tredje part, som så småningom kan komma att anmäla sina bekymmer, och det är sjöfarten. Och där finnes i detta spörsmål också vissa kommunala intressen, som ju alltid följa stora omläggningar. Där finnes järnvägsförvaltningar och verkstäder, som göra, att vissa kommuner ha ett stort intresse i den frågan.

Jag använde uttrycket »förstatligande» av det enskilda järnvägsnätet. Jag upptäcker nu, att jag gjort mig skyldig till en missägning, det heter inte så. Man har funnit upp ett nytt namn för socialisering. Man kallar det för »enhetliggörande» av det enskilda järnvägsnätet. Det erinrar mig om den strid, som fördes 1929 och 1930 om vissa tullar, då man till slut under 1930-talet i stället för tullar uppfann ett annat namn: »importavgift», och nu synes det vara meningen att i stället för förstatligande, socialisering, lansera ett nytt namn, »enhetliggörande»! Det blir nu den nye kommunikationsministern, som ju har utgått från ett tidigare konservativt parti, som skall lansera detta nya namn.

Vi ha vidare sådana kommittébetänkanden som fritidsutredningens förslag om strandlag. Jag skall inte yttra mig om det, ty ingen vet om det blir föremål för proposition, men ett faktum är, att det föreligger ett kommittébetänkande, som redan livligt diskuteras i pressen och på möten. Det finnes således åtskilligt i framlagda betänkanden och utredningar, som direkt riktar sig mot den hörnsten, som jag anser den enskilda äganderätten vara. Läggas här till tidigare färdigställda, i vederbörande departement vilande utredningar om in-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

förande av vissa statsmonopol — kaffemonopol och bensinmonopol — så utgör allt detta ett allvarligt hot mot det enskilda näringslivet och den enskilda äganderätten. Det är därför inte så underligt, att det märkes en viss, dov stämning av oro. Lusten att starta något nytt är i avtagande, och en begynnande konjunkturavmattning skulle tillsammans med de psykologiska faktorer, som både i det avseendet förefinnas och i avseende å de förberedelser, som från regeringshåll göras mot det enskilda näringslivet och äganderätten, kunna mycket snabbt framkalla känslor och stämningar, som kunna bli ödesdigra för landets ekonomiska liv och för dess utveckling. Det förefaller mig, att när vårt ekonomiska system, grundat på enskild äganderätt och enskild företagareanda, har lämnat så ståtliga resultat, att statens inkomster ha kunnat ökas på sätt, som har skett, så vore det en viktigare uppgift, en riksuppgift, att tillvarata och bevara detta ekonomiska system och inte rikta de stötar mot detsamma, som gång efter annan förekomma, och varpå jag nu lämnat några exempel. Det är detta, som, herr talman, jag med några korta ord har velat påpeka i denna remissdebatt. Vi torde säkerligen få tillfälle att återkomma till ämnet under riksdagens fortsättning.

Herr Öman: Herr talman! Det finnes ett gammalt ryskt ordspråk, som säger, att »skräcken har stora ögon». Det där ordspråket rann mig ösökt i minnet, när jag hörde först finansministern något kortare och sedan försvarsministern något utförligare redogöra för den socialdemokratiska försvarspolitiken. Skräcken har verkligen ganska plötsligt och ganska ordentligt öppnat ögonen på det socialdemokratiska partiet för försvarsväsendets brister. Men, mina herrar, det ligger en fara i att låta skräcken alltför ensidigt bestämma. Det kan hända, att den då också kommer att i viss mån förblinda. Man har ett intryck i nuvarande ögonblick, att det är en särskild fara för detta. De båda data, som spelat en avgörande roll för den socialdemokratiska kursförändringen i försvarsfrågan under sistförflutna år, skall jag inte gå in på. De äro väl kända för alla. De ha föranlett en sak. De ha föranlett kraftigt ökade krav från regeringens sida på materielanslag till armén, flottan och flyget. Vi ha naturligtvis ingenting att erinra mot detta. Men medan regeringen alltså å ena sidan och på goda grunder föreslår stora materielanskaffningar, så försummar den å andra sidan den lika nödvändiga personella beredskapen. Jag har tidigare fäst uppmärksamheten därpå, och statsrådet Sköld har som svar inför kammaren meddelat som sin åsikt, att han hyste starka betänkligheter mot att nu genomföra en generell ökning av övningstiden. Han vill, enligt vad han sade, i första hand använda alla tillgängliga medel för utgifter, som giva omedelbar effekt, och då en förlängd övningstid inte kunde väntas giva någon avsevärd effekt förrän någon gång i mitten på 40-talet, så kunde den gott få anstå.

Jå, skulle vi resonera på det sättet, då skulle jag tro, att överhuvud aldrig någon förlängd övningstid kunde komma att ifrågasättas, hur uppenbart det än vore, att den nu är för kort. Ty ingen av oss kan väl skåda in i framtiden. Ingen av oss kan säga hurudant läget i världen är om fem eller sex år framåt. En motivering, som i dag kan anföras mot en förlängd övningstid, den kan alltid och under alla förhållanden anföras mot en sådan förlängning. Jag måste, herr talman, — med allt erkännande av mycket av vad försvarsministern här uttalat på ett för övrigt synnerligen måttfullt och resonligt sätt — säga, att jag är förvånad över hans betraktelsesätt i detta fall. Det finnes ingen följdriktighet i detta, och det täcker inte alls alla de allvarliga problem, som vi i verkligheten stå inför.

Ty vad är i själva verket frågan om den personliga beredskapen? Jo, den

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

är ju till en början en fråga om utbildningen av de *blivande* värnpliktiga, och i det stycket förefaller det, som om vi med försvarsministrarnas premisser borde kunna vara ganska ense. Chefen för armén har i en officiell tjänsterapport betonat, att en revidering av gällande härordning är ofrånkomlig för att erhålla ett under större delen av året enligt nutida fordringar tillfredsställande beredskapsläge, och såvida jag uppfattat försvarsministern rätt, var det också hans mening, att han ville åstadkomma ett såvitt möjligt tillfredsställande beredskapsläge. Chefen för armén har av denna grund hemställt dels, att tjänstgöringstiden för de värnpliktiga skulle ökas, och dels, att den s. k. kategori-klyvningen skulle upphävas. Såvitt jag förstätt, har statsrådet Sköld här icke anfört något enda skäl mot en sådan uppfattning.

Men som sagt: frågan om övningstidens längd är bara den *ena* sidan av den personliga beredskapen. Det finns också en *annan* sida, den som rör den omedelbara beredskapen, den som alltså sammanfaller med vad statsrådet så starkt betonade, nämligen nödvändigheten att inom en nära framtid få till stånd en förbättrad försvarsberedskap. Och den sidan, den går ut på att giva de enligt 1925 års härordning otillräckligt utbildade årsklasserna en bättre övning i vapnets bruk. Detta kan ske genom extra inkallelse till övningar, men ingenting är meddelat om, huruvida regeringen avser att förbereda några sådana extra inkallelser eller övningar. Hur denna närmaste framtid kan komma att gestalta sig, den som vi alltså i någon mån kunna överblicka, därom tror jag, att innerst statsrådet Sköld och jag och kammarens övriga ledamöter äro ganska ense. Därom tala värtaligt regeringens krav på snabb nyanskaffning av materiel. Men om man sålunda sörjer för materielen, så måste vi väl ändå fråga: Skall man inte också sörja för att det finnes folk, som kan handha materielen? Jag vill, herr talman, gärna tro, att statsrådets nu uttalade betänkligheter, som jag i det längsta vägrar att taga som ett direkt avvisande, när det kommer till kritan ej skola visa sig starkare än att de kunna övervinnas. Ytterst gäller det ju här i alla fall inte regeringens eller det socialdemokratiska partiets prestige. Det gäller något vida större, något som vi alla måste böja oss för. Det gäller i denna allvarliga tid nationens frihet och oberoende. Jag är också övertygad om, att ingen av oss i en så allvarlig tid vill rusa i väg i panik. Jag är övertygad om, att vi alla delat statsrådet Skölds mening, att vi skola handla med ekonomiskt förstånd och beräkning. Men vi måste också handla med omsikt utan fördomar eller förutfattade meningar. Bemöda vi oss att behandla försvarsfrågan på det sättet vid denna riksdag, är jag övertygad om att ett gott och gagneligt resultat ligger inom nära räckhåll.

Herr statsrådet **Sköld**: Man kan helt naturligt med personell beredskap mena två ting. Man kan mena, att man genom en ökad övningstid steg för steg tillför de värnpliktiga större färdighet. Men i det avseendet åstadkommer man ju icke någon omedelbar effekt. Och jag vill fästa uppmärksamheten på att de krav, som chefen för armén har ställt på denna punkt i sin rapport, äro samma krav, som försvarsväsendets representanter ställde vid genomförande av 1936 års försvarsordning, och som riksdagen då för sin del icke brydde sig om att följa. Det är klart, att man skall tillmäta den militära sakkunskapen all möjlig hänsyn, men det kanske ändå finnes skäl för oss att en smula överväga, huruvida vi skola vara beredda att svära på magisterns ord, sedan den övningstid, som bestämdes 1936, allenast har varit prövad ett enda år.

Vad sedan beträffar den personella beredskapen ur en annan synpunkt, nämligen den vad vi skola göra för att ha en rustad trupp tillgänglig under olika delar av året, så är det ju ett helt annat problem. Båda dessa problem, både

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

beträffande övningstid och beträffande den personella beredskapen, komma att av regeringen provas under denna vår. Men jag måste för min del säga, att jag har inte den sakkunskap, som herr Öman har, så att jag utan vidare kan säga, beträffande inkallandet till övning av årsklasser, som enligt 1925 års härordning ha haft 150 dagars övningstid: de kunna övas! Det kanske ändå vore skäl att något litet överväga vilka möjligheter som finnas att på en gång taga in gamla årsklasser till övning och öva den nya årsklassen. Det finnes ju militära skriftställare, som varit inne på detta problem och som ha darrat litet på manschetten och i stället föreslagit, att man skulle uppskjuta inkallandet av den nya årsklassen och vänta med att utbilda den ett år framåt. I själva verket är det så, att här är det så mycket organisatoriska svårigheter, så det finnes säkerligen i denna dag icke en enda människa i detta land, som vågar säga: det kan ske! Jo, det finns en: herr Öman!

Jag skulle till sist bara vilja säga följande: vem är det, som skräcken ger stora ögon? Vi i regeringen försöka att avväga användningen av statens tillgångar på olika områden, och när det gäller en sådan avvägning, så vågar jag säga, att det går ej an att rusa åstad i panik och fatta beslut, som leda till sådana bördor, som inte motsvaras av fördelar. Å andra sidan är det väl på det håll, som herr Öman representerar, som man kommer med de längst gående kraven med hänvisande till det allvarliga läget. Och vid varje krav man ställer, vare sig det gäller utökning av värnpliktstiden eller det gäller en miljon mer till luftvärn eller det gäller det eller det, så heter det, att det är fråga om Sveriges frihet och oberoende. Är det allvar bakom detta, så måste det vara skräcken, som talar med stora ögon.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr **Öman**, som anförde: Herr talman! Jag vill endast i en enda punkt replikera herr statsrådet. Herr statsrådet ville inte göra anspråk på att ha en så stor sakkunskap på detta område som jag skulle försökt tillägga mig. Jag gör inga anspråk att söka tävla med herr stasrådet i sakkunskap på detta område. Jag har endast tillåtit mig åberopa den skrivelse, som *chefen för armén ingivit till försvarsdepartementet*, och där just frågan om extra inkallelse av dem, som utbildades enligt 1925 års härordning, berördes. Jag hade trott, att åtminstone chefen för armén skulle kunna anses sakkunnig.

Herr **Domö**: Det var med mycket stort intresse jag åhörde statsrådet Skölds båda anföranden här i kammaren. Han sade i sitt första anförande, att det särskilt med hänsyn till budgetläget gäller att noga väga och beräkna försvarsutgifterna, så att man får full effekt för de offer man gör. När jag jämför detta uttalande av försvarministern med herr Wigforss' yttrande tidigare i dag, varav man fick det intrycket, att finansministern var ganska orolig över möjligheterna för budgetens framtida balansering, så gå mina tankar tillbaka till föregående remissdebatter här under de gångna sex åren, och jag erinrar mig med vilket frejdigt mod det från den socialdemokratiska regeringen har framförts påståendet att vi ha råd till varjehanda utgifter och att ha en omfattande budget i olika avseenden och att vi icke behöva knussla, ty vi kunna höja skatterna. Skällan har fått ett annat ljud under senaste tiden och även i denna remissdebatt. Jag har det bestämda intrycket av finansministerns uttalanden, att han innerst inne var ganska orolig för hur det skulle gå. Nu säger han, att det är på grund av försvarsutgifternas ansvällning, som man måste bli betänksam. Vi ha från högern framhållit upprepade gånger, och även från annat håll har det framhållits, att man vet ej tidens utveckling eller vilka krav i utgiftshänseende, vi kunna ställas inför helt plötsligt, varför det är

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

angeläget att inte binda sig mer för bestämda utgifter än vad man med sannolikhet tror att man kan gå i land med. Ja, nu äro vi i det läget, och det är den ömma punkten, att vi under ett högkonjunkturår — då man enligt finansministerns teori skulle öka våra reserver — ha svårt att få debet och kredit att gå ihop. Man skall ha varit ganska säker på att det inte skulle bli någon större, långvarig internationell oro och fara för större krig för att inte förstå, att vi kunna komma att stå inför en sådan situation, som vi nu göra, då vi äro eniga om att vi äro tvungna att offra mycket på vårt försvar. När det gäller att avväga statsutgifterna och budgeten, måste givetvis även utgifterna för försvaret nog prövas. Men jag frågar: har man lika kritiskt ingått i prövning av andra utgiftsförslag, som ha förts fram föregående år och i år? Statsrådet Sköld gvecklade över högerns uppträdande i försvarsfrågan och ansåg, att högern är för självmedveten, att den förhäver sig över större förutseende än andra, etc. Nej, vi skryta inte över att ha haft större förutseende. Det är likgiltigt i detta ögonblick vem som har haft det, men inte kan väl den socialdemokratiska regeringsdelen berömma sig över att ha haft särskilt stort förutseende. Hade socialdemokraterna haft det, så hade säkert utgifterna för försvarets iståndsättande icke blivit så dryga, som de nu bli. Det är kanske riktigt, som statsrådet Sköld sade, att man inte kan veta, om och när man kan bli ställd inför en sådan situation i försvarsavseende, som nu är för handen. Men man visste, att läget var mycket labilt, och att det plötsligt kunde hända åtskilligt. Och vidare är det en sak, som även socialdemokraterna borde varit klara med: det går inte att improvisera en försvarsordning.

Jag tillät mig att i mitt första anförande framhålla angående vår beredskap, att det gällde att överväga och komma med förslag till en ökad övnings-tid. Ja, genmålte försvarsministern, det tar så lång tid innan en utökad övningstid får effekt. Ja, jag är med om, att man i första hand skall vidtaga sådana åtgärder, som giva den snabbaste effekten, och framförallt kanske sådana, som medföra ökad personell beredskap, men en längre övningstid blir säkerligen också nödvändig. Allt beror ju, när man överväger frågan om övningstid och dylikt, på om den svåra situation vi nu äro i kan anses vara av övergående natur. Har man den uppfattningen, att det svåra läge som nu råder är hastigt övergående, så förstår jag, att man drar sig för förlängd övningstid, men är det så, som man nog måste räkna med, att krigshotet över Europa kan bli bestående för lång tid, då måste saken ses annorlunda. Nu gläder det mig ganska mycket, att ordvalet i herr statsrådets anförande visade, att hans hållning till utsträckt övningstid inte är bestämt avvisande. Jag tillåter mig framhålla mot hans skäl, att det tar sju och ett halvt år innan utökad övningstid för de värnpliktiga får full effekt, att det är andra förslag, som regeringen framfört, som också taga lång tid innan de hinna verka, och det skälet är alltså inte i och för sig avgörande. Att bygga en pansarbåt tar också mycket lång tid, många år, men ändå föreslår ju regeringen byggan-det av sådana — som väl är.

Vidare nämnde jag försvarsberedskapskommissionen. Det var med en viss förbluffelse, som jag hörde statsrådet Sköld besvara mitt uttalande om, att ordförandeskapet inte borde vara en bisyssla, med att hänvisa till att så har det varit förut. Denna vördnad för det bestående har jag inte förut märkt hos försvarsministern, och jag är övertygad om, att han inte har den heller, varken när det gäller försvarsberedskapskommissionen eller när det gäller andra viktiga saker. Jag är fullständigt med om, att ordföranden är en utomordentlig och kunnig kraft. Men det är ju inte det, som frågan gäller. Frågan är, om han icke är så sysselsatt med annat, att han icke har tillräcklig tid.

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

Det var ur den synpunkten, att han hade uppdraget som en bisyssla, som jag riktade min kritik mot anordningen.

Så yttrade försvarsministern, att det var egendomligt, att han skulle behöva framhålla för oss högermän, hur svårt det var att planhushålla. Ja, det är just därför att det är så svårt att sköta denna sak, herr statsråd, som det är angeläget, att ledarskapet för kommissionen icke bör vara en bisyssla. När det gäller planhushållning står man här inför ett särskilt spörsmål: vi kunna helt plötsligt komma i ett läge, där det är nödvändigt att — man må i princip gilla planhushållning eller icke — mobilisera rikets och medborgarnas hela kraft för att klara en svår situation. Jag vet inte, om det just nu är skäl att skämta om att vi högermän nu kräva planhushållning, men det må man gärna för mig göra, och jag skall tillåta mig uppmana försvarsministern att nu pröva sin planhushållningsförmåga på försvarsberedskapsfrågorna.

Herr statsrådet sade vidare, att den nordiska försörjningen i och för sig är bra, men den är inte tillräcklig. Nej, det kunna vi vara fullkomligt ense om, men jag vet, att redan under världskriget spelade de nordiska ländernas hjälpsamhet mot varandra och gemensamma åtgärder för att trygga försörjningen här i Norden en mycket stor roll. Jag har velat stryka under betydelsen av dessa saker. Jag tror inte, att det finns någon oenighet alls mellan herr försvarsministern och mig i denna sak, nämligen att man bör fortsätta på den väg, som man har slagit in på.

En sak, som i ett visst avseende förvånade mig men i ett annat inte, var, att försvarsministern sade: Visst ha vi det till en del dåligt här i landet med vår försvarsberedskap, men det är inte livsfarligt. Herr försvarsminister, det är rätt svårt att avgöra, hur det är med den saken! Det är mycket bra, att försvarsministern har en god tro därvidlag, och ännu viktigare är det, att bakom försvarsministerns åtgöranden finns såvitt jag vet ett bestämt allvar och förmåga att rätta till, där det brister. Det äro vi glada över, men jag tycker, att det är väl mycket sagt, när herr statsrådet tillåter sig att varna oss, som peka på vissa brister, och samtidigt säger, att vi kunna ställa till panik. Det är inte vår avsikt, och vi göra det ej heller, men vi känna vårt ansvar och vi vilja inte sticka huvudet i busken. Det är bäst att i tid göra klart för sig, hur läget är både beträffande finanserna och försvaret. Jag tillåter mig att för försvarsministern framhålla Winston Churchills ord, att det är bättre att handla genast under en känsla av oro för att sedan kunna känna sig lugn, när faran kommer, än att först känna sig lugn och sedan i farans stund gripas av panik.

Det är ytterligare några anföranden här i dag, herr talman, som jag skall tillåta mig att något beröra. Det var med det allra största intresse jag lyssnade till jordbruksministerns anförande. Han hade tydligen väntat sig, att den kritik, som han i egenskap av minister enligt gammal regel skulle bli utsatt för under en remissdebatt, skulle komma från ett annat håll än den sedan kom ifrån. Han gick tydligen ut ifrån att han skulle få polemisera mot en kritik från högern av sina åtgöranden rörande jordbrukets produktpriser, men någon sådan hade då inte framförts i denna kammare. Att så ej skett bör dock ej föranleda till slutsatsen att ej kritik varit berättigad. Till slut kom det fram, att den egentliga orsaken till jordbruksministerns inlägg och hans upptagande av detta spörsmål var hans otillfredsställelse över spannmålspriserna och över att han nödgades konstatera, att jordbrukets förhållanden och prisläget för jordbrukets produkter inte voro sådana, som man hade räknat med. Alltså var herr jordbruksministern inte tillfreds. Ja, redan tidigare hade andre vice talmannen framhållit, att åtskilligt var mindre

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

väl beställt på jordbrukets område. Det var både det ena och det andra, som han inte fann riktigt som det borde vara. Det gällde kostnaderna för nybyggnader och andra sådana saker. Vidare kom herr Tjällgren, bondeförbundsgruppens vice ordförande i denna kammare, och spann på samma tråd. Han inskränkte sig till att huvudsakligast tala om Norrland, men grundtonen var i alla fall densamma och mycket märkbar: missbelåtenhet över tillståndet inom jordbruket, sådant det nu är. Det var en passus i herr Tjällgrens anförande, som jag tyckte var ganska rolig. Han sade ungefär så, att hans ord inte borde fattas som någon kritik, men han måste framhålla, att jordbruksförhållandena i Norrland tedde sig för honom ganska dåliga, och han ville, att de skulle komma till regeringens kännedom. Ja, det är ett originellt sätt att i en remissdebatt tala så till en partikollega — därtill partiledare och jordbruksminister — för att denne skall få kännedom om jordbrukets tillstånd. Förbindelsemöjligheterna äro tydligen ganska ovanliga inom vederbörande partigrupp. Det gör emellertid inte så mycket till saken. Jag har omnämnt herr Tjällgrens anförande såsom ett litet bidrag till den bild av stämningen inom hans parti, som jag söker skildra och som inte tyder på belåtenhet. Jag måste i knorrandet också inränga herr von Heland. Han lär vara en insiktsfull jordbrukare liksom inflytelserik politiker, men han har bestämt en viss läggning för att mycket sällan vara belåten. Den har kanske både han och jag i vår egenskap av yrkesmän på jordbruksområdet — det är ju en gammal beskyllning mot oss bönder — men jag tyckte mig i år finna, att hans ton, när han framförde sina klagomål, var särskilt misslynt och annorlunda än i fjol. Då vädjade han och vädjade framför allt till det socialdemokratiska partiet, att det skulle stödja jordbruket, men i år hade han en ganska hotande ton.

Ja, sådan som jag förut nämnt har jag i år funnit bilden vara här i kammaren av uppfattningarna inom bondeförbundet angående jordbruket. Det är efter sex års gemensam kurs och samarbete med socialdemokraterna, som bondeförbundets chef, andre vice talmannen och ordföranden samt vice ordföranden för partigruppen här i kammaren och inflytelserika medlemmar i övrigt av bondeförbundet ställa detta facit för jordbrukets del av den regeringspolitik, som de sista sex åren förts. Jag får lov att säga, att jag beklagar, att det skall vara på det sättet. Det är kanske inte oväntat för alla, men nog är det ganska egendomligt och en ödet ironi, att klagomålen från jordbrukarhåll skola t. o. m. såsom i dag komma även från de egna leden och riktas till bondeförbundets chef och ledare när han sitter i regeringen såsom företrädare för jordbruksnäringen. Ja, säger man kanske, det där framhåller herr Domö, därför att han är skadeglad över regeringspolitikens misstag. Nej, herr talman, jag är inte skadeglad över det läge, som vårt jordbruk har råkat uti; jag är i stället mycket bekymrad. Jag vill inte heller komma bondeförbundet till livs, jag kritiserar dess nuvarande politik, men jag tror, att vi en gång måste kämpa på samma sida för jordbruket igen. Dock nödgas jag framhålla här, att för många uppmärksamma iakttagare synes det, att man nu på regeringshåll står där med ganska tomma händer, när det gäller resultatet för jordbruket av den förda politiken. Det finns nog skäl för att återigen erinra sig sagan om kejsarens nya kläder.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Herr Domös sista uttalanden har jag egentligen ingen anledning att gå in på. De rikta sig ju emot bondeförbundet. Men även en mera neutral åhörare som jag kan ju inte undgå att göra en viss reflexion. Ett huvudtema i debattens början i dag var, att regeringskoalitionens riksdagsmän inte våga säga någonting, som inte rege-

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ringen tycker om. De våga inte rösta annat än som regeringen vill, och detta betraktar högern som onaturligt. När nu några ledamöter av bondeförbundet ha uppträtt här och framfört sina bekymmer samt kanske haft vissa anmärkningar emot regeringens politik, ja då är det också onaturligt. Det är inte att undra på, om bondeförbundet till slut skulle komma att säga: hur vill egentligen herr Domö, att vi skola vara?

Är det i grund och botten så märkvärdigt, att det kan finnas nyanser i meningar, är det så underligt, att en samhällsgrupp tycker sig ha mera att önska? Var finns den grupp av medborgare, som inte gång efter annan kommer och säger till det parti, som de räkna för sitt: vi tycka, att vi skulle ha litet mer, vi tycka inte, vi äro tillräckligt tillgodosedda. Det är en sak för sig. Däri behöver icke ligga något misstroende mot själva grundtanken och grundlinjen i den politik, som föres. Herr Domö kan nog inte komma ifrån, att herr Domö griper efter varje liten fjäder, som virvlar i luften, för att försöka göra en och annan fet höna av den.

Jag begärde inte ordet för att säga detta — jag hade begärt ordet, redan innan herr Domö avslutade sitt anförande på detta sätt — utan jag gjorde det för att ge herr Domö några repliker i försvarsfrågan. Jag vill då först påpeka, att en fråga för sig är att ha en fast anställd chef i rikskommissionen, och en annan fråga är ordförandeskapet. Det är väl ändå ganska naturligt, herr Domö, att även om det kommer en dag, när man måste säga: vi få skaffa mer personal till rikskommissionen och måste kanske då få ännu en toppfigur — så har man fortfarande behov av en ordförande. Vi kunna ju aldrig komma ifrån, att kommissionen måste bestå av en stor samling människor, som representera olika erfarenheter och som måste finnas i ledningen, och vi måste ha en ordförande för dem. Det ena förskjuter ju inte det andra. Jag har inte velat komma med så konservativa tongångar som att hålla på det, som alltid har varit, utan jag vill bara försöka göra klart, att i grund och botten sammanblandar herr Domö två frågor, som man kan behandla var för sig.

Jag ger herr Domö rätt i att det förslag, som regeringen avgivit om byggnad av två kustförsvarsfartyg, ur vissa synpunkter kan vara betänkligt. Vi binda nämligen här fast bortemot 15 miljoner kronor i årskvot under några år framåt och avstå sålunda från att använda dessa pengar för ändamål, som skulle snabbare leda till en stärkt försvarsberedskap. Fallet är dock icke lika utpräglat som frågan om övningstiden, och det finns även andra omständigheter, som ha gjort, att jag för min del icke har ansett, att vi kunde uppskjuta detta fartygsbygge, men det är, det erkänner jag, en sak, som står på gränsen av det ekonomiskt kloka. Det kan dock vara klokt ur andra synpunkter.

Jag skulle också vilja understryka, att det är oriktigt, om man tror, att prövningen av sociala utgifter under gångna år har skett på ett mera lättvindigt sätt än prövningen av försvarsutgifterna i år. Inom regeringen förekommer en allvarlig prövning vid alla tillfällen, men jag måste säga, att nog har i år beredvilligheten inom regeringen att avstå från andra ting för att skapa utrymme för försvarsutgifter varit väl så stark som när det under andra år har gällt att skapa möjlighet för sociala utgifter. Jag tror nog man kan säga, att det är åtskilliga år sedan de övriga departementscheferna fingo ålägga sig en sådan återhållsamhet som detta år. Därför är det inte riktigt att komma och säga, att nu först pröva vi noga. Vi ha provat lika noga förut.

Och till sist, herr Domö, jag sade inte: visst är det dåligt ställt med vårt försvar, men det är inte livsfarligt. Jag sade: det finns brister, men de äro

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

inte livsfarliga. Jag menar, att den svenska försvarsmakten ju dock har en ganska respektabel styrka. Allting är relativt. Det är klart, att jämför jag den med stormakternas, är den bara en lilleputtsak. Men vi ha vårt försvarsväsen, vi ha dess organisation, vi ha våra försvarsmedel. Frågan är: kunna vi begagna detta försvarsväsen, kunna vi begagna dessa maktmedel? Därpå svarar jag att vi kunna göra det ganska bra. Jag har ju redan i mitt första anförande förklarat, att vi praktiskt taget utan minsta svårighet kunna sätta 1939 års krigsorganisation i gång. Men det är klart, att för att vi skola kunna utstå stora och långvariga påfrestningar, vilja vi gärna bota vissa brister. Jag har bara velat understryka, att vi i alla fall ha en ganska betydande styrka. När jag säger, att vi inte skola framställa våra svagheter så, att det väcker panik, så är det väl riktigt, ty det finns inte anledning därtill. Detta betyder inte, att man är lugn i dag för att bli orolig i morgon, det betyder, att man skall försöka att vara lugn både i dag och i morgon. Jag tar fasta på att herr Domö och hans partivänner, och vi kunna kanske utsträcka det också till hela pressen, gå ut ifrån att man icke vill skapa panik. Det är kanske också skäl att tänka på att när vi högt och ljudligt diskutera våra brister, så är det inte bara vi själva, som äro åhörare. Det finns andra också, som höra oss, och det går kanske an att reflektera en smula över vilken betydelse ett överdrivet tal om våra brister kan ha för öron, som inte äro mantalsskrivna här och inte ha medborgarrätt i Sverige.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar kammarens uppmärksamhet i anspråk några minuter med anledning av statsrådet Wigforss' anförande, som föreföll mig innehålla åtskilliga resonemang, vilka icke leda till de slutsatser, som statsrådet drog av dem.

Statsrådet Wigforss förde väsentligen försvaret för den framlagda finansplanen efter tre linjer. För det första sade han, att det för närvarande icke råder någon högkonjunktur, och att man kan inte vänta någon sådan under kommande finansår. Han hänvisade till en viss arbetslöshet inom skogsindustrierna, som hade föranlett vissa extra anslag i tilläggsbudgeten. Jag vill därtill genmäla, att det mig veterligt inte från något håll, i varje fall inte från mitt, har påståtts, att vi för närvarande ha en verklig högkonjunktur. Vad jag framhöll var, att man måste beteckna nuvarande konjunktur såsom mera än medelgod, och jag tillåter mig påpeka, att den arbetslöshetsiffrå, som vi hade i vårt land under 1938, var ungefär densamma som den vi hade 1928—1929, d. v. s. de ur konjunktursynpunkt bästa år, som Sverige upplevde under hela perioden från 1921 till 1934. Jag tror inte, att statsrådet Wigforss kan eller vill påstå, att 1928 och 1929 voro några dåliga år. De lågo snarast över medelnivån, och om det inte har inträffat någon mirakulös permanent förbättring i Sveriges konjunkturläge, måste vi räkna med, att även nuvarande läge och det, som riksräkenskapsverket tänker sig i fortsättningen och som ligger till grund för inkomstberäkningen, närmast är något bättre än en medelkonjunktur. Jag tror som sagt inte, att statsrådet Wigforss vill eller kan bestrida detta. Men den konklusion han drog av sitt konjunkturresonemang var, att konjunkturläget var sådant, att det kunde motivera en viss underbalansering. Men, herr talman, en sådan kan man uppenbarligen inte från herr statsrådets egna principiella utgångspunkter försvara, om man accepterar, att konjunkturläget faktiskt måste anses vara mer än medelgott. I så fall blir snarare en viss överbalansering önskvärd.

Sedan anförde statsrådet, att det konjunkturläge, vi nu ha och ha att räkna med för nästa budgetår, är synnerligen labilt. Han frågade, om det inte vore alldeles för schematiskt att då begära, att man nu skulle räkna med åtminstone

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

balans i driftbudgeten. Till svar därpå vill jag anföra, att en finanspolitik, som om konjunkturläget förblir gott ger ungefär balans eller ett litet överskott, kommer givetvis om konjunkturläget försämras väsentligt, att ge ett visst underskott. Det ovissa i själva konjunkturläget kan alltså inte i och för sig vara någon ursäkt för att man räknar med lika stora inkomster som man skulle få, om de *goda* konjunkturerna fortsätta, och sedan ändå presenterar en underbalanserad budget, som endast är försvarlig under *dåliga* tider.

Statsrådet Wigforss' andra försvarslinje kom fram, då han sade, att även om det råder en högkonjunktur, så är det inte alltid naturligt att överbalansera budgeten, ty man kan ha oväntade och extraordinära speciella utgifter, t. ex. för försvarsändamål. Man får ta principerna för budgetpolitiken med ett visst förstånd. Han nämnde, att om det kommer väldiga engångsutgifter för speciella ändamål, kunna väl alla vara överens om att även i en högkonjunktur kan det räcka, om dessa utgifter täckas med verkliga inkomster, Ja, det är alldeles givet. Detta är ju just, som statsrådet själv i början av sitt anförande påpekade, förutsett i själva den principiella uppläggning, som de budgetsakkunniga gjort i sitt betänkande. Men vad som nu föreligger är icke några väldiga extraordinära försvarsutgifter utan utgifter av engångsnatur, som såvitt jag kan se — och den siffran blev inte direkt motsagd — närmast skulle kunna uppskattas till cirka 20 å 30 miljoner kronor, alltså en relativt blygsam siffra. Statsrådet Wigforss antydde visserligen en annan siffra, ehuru det inte var alldeles klart, vad han menade med densamma. Han påpekade, att 1936 års försvarsreform, om man tar hänsyn till senare inträffade prisstegringar, nu skulle ha kostat ungefär 160—165 miljoner kronor om året. Detta är, vad man haft att hålla sig till, menade han. Då det emellertid nu är nödvändigt att auvisa 238 miljoner kronor, ha vad statsrådet kallar »opåräknade försvarsutgifter» på 80—85 miljoner måst pressas in. Såvitt jag kan se, är emellertid denna siffra för opåräknade försvarsutgifter, 80—85 miljoner kronor, alldeles irrelevant vid en bedömning av den nuvarande finansplanen. Den skulle kanske ha varit relevant, om man år 1936 hade haft att uppgöra en finansplan för budgetåret 1939/40. Då skulle verkligen dessa s. k. opåräknade försvarsutgifter ha varit en alldeles oväntad extraordinär sak, men nu är det ju år 1939, som budgeten för finansåret 1939/40 skall uppgöras. Då äro vi i det läget, att endast 20 å 30 miljoner kronor av försvarsutgifterna kunna anses ha engångsnatur. Den andra utgiftsökningen innebär en faktisk standardhöjning på försvarsväsendets område, och det är givetvis sådant, som enligt statsrådets egna utgångspunkter bör täckas med verkliga inkomster.

Jag erkänner, att jag var en smula förvånad, när herr statsrådet sedan — kanske får jag säga i brist på bättre argument — gjorde en jämförelse med England och sade: se på England, där är man överens om att låna och underbalansera budgeten, även när man har rätt hyggliga konjukturer. Ja, i England är det verkligen så att det försiggår en kolossal upprustning, som under nästkommande budgetår anses komma att uppgå till ett belopp av ganska nära 10,000 miljoner kronor. Om man räknar med att Englands nationalinkomst är ungefär tio gånger större än Sveriges, fastän dess befolkning inte fullt lika mycket överstiger vår, skulle det motsvara, att vi hade försvarsutgifter i Sverige på ungefär 1,000 miljoner kronor. Det kunna ju alla vara överens om att i det läget skulle ingen komma att påyrka en strikt balansering av budgeten, utan man skulle acceptera upplåningen. Men det är inte samma sak, om man som i England tredubblar försvarsutgifterna, t. ex. höjer dem från 300 miljoner till 1,000 miljoner, som då man nu kommer med en extraordinär utgift på 20 å 30 miljoner kronor.

Statsrådet Wigforss' tredje försvarslinje var följande. Han sade, att här

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

föreligger icke något undandöljande av det faktiska läget, och han betonade, att han direkt hade påvisat, hur man tillgripit 5 miljoner kronor från Vin- & spritcentralen, 5 miljoner kronor från tobaksmonopolet och 7.5 miljoner kronor från domänverket. Det var inte heller om dessa siffror jag ansåg att det förelåg någon oklarhet, utan det var i fråga om de andra siffrorna, de 16.5 miljoner kronor, som utgöra en fiktiv besparing på försvarsväsendets konto, och de 14.5 miljonerna, som erhållas genom att man underlåter att anvisa anslag till den kommunala skatteutjämningen — jag skall strax säga några ord om det.

Statsrådet Wigforss gör gällande, att jag hade glömt, att de nya budgetprinciperna innebära, att man inte skall vara alldeles bunden av årets inkomster vid bestämmandet av årets utgifter. Jag vill däremot genmäla, att detta innebär, att man skall ha rätt till underskottsbudget i två lägen: när det är dåliga konjunkturer och då det föreligger väldiga extraordinära utgifter. Men det innebär ingalunda, att man skall ha rätt att underbalansera budgeten när som helst, även när som t. ex. f. n. inte dessa två förutsättningar äro uppfyllda.

Vad dessa siffror på 14.5 miljoner till kommunalskatteutjämningen och 16.5 miljoner underlåten avskrivning eller tillsammans 31 miljoner beträffar vill jag vidare anföra följande. När statsrådet Wigforss anser, att de 14.5 miljonerna innebära en utgift, som faller bort, synes detta vara ett något vilseledande talesätt, ty kommunerna få inte mindre pengar av staten, och staten kan inte heller betala ut mindre pengar till kommunerna. Därför är det inte här i reell mening någon besparing. Vål inser jag, att man genom den bokföringsmässiga omläggningen i samband med specialbudgetens slopande klarar saken utan att formellt belasta budgeten nästa år med en direkt utgift. Men man uppnår detta endast genom att i realiteten disponera en reserv, låt vara att den icke hittills ingått i statens bokförda förmögenhet, på grund av att vi haft det egendomliga systemet med en utanför ordinarie budget liggande specialbudget för denna sak. Det är därför, som man, då man nu överger det systemet, kan disponera denna reserv på 14.5 miljoner. Ungefär på samma sätt förhåller det sig med de 16.5 miljonerna; det är fråga om en liknande teknisk omläggning. Men det har icke bestritts och kan efter min mening icke bestridas, att det i båda dessa fall i avseende på sammanlagt 31 miljoner kronor förhåller sig så, att driftsbudgeten icke visar förhållandet mellan verkliga löpande utgifter och löpande inkomster för staten. Även om budgeten i övrigt hade varit balanserad utan tillgripande av reserver och fondmedel, d. v. s. även om vi bortse från de 23 miljoner, som finansministern öppet omtalar erhållits från vissa reserver, skulle det ha varit så, att de löpande utgifterna enligt denna finansplan komma att bli 31 miljoner kronor större än de löpande inkomsterna. Om finansministern hade med tjocka streck, bildligt talat, understrukt, att när han balanserar budgeten i formell mening, innebär detta — fränsett de 23 miljoner jag talat om — att löpande utgifter överstiga löpande inkomster med 31 miljoner kronor så att det i verkligheten föreligger en underbalans på 31 miljoner plus ovannämnda 23 miljoner skulle situationen varit fullt klarlagd. Men att den icke varit det, torde framgå därav att i dagspressen, såvitt jag vet, praktiskt taget alla kommentarer ha utgått från en helt annan och oriktig föreställning.

Statsrådet Wigforss undrar, om jag skulle vilja genom höjda spritskatter skaffa 50 miljoner kronor eller mera för att balansera budgeten i den reella meningen att de löpande utgifterna skola täckas av verkliga löpande inkomster. Nej, naturligtvis inte helt och hållet. Jag nämnde i första rummet, att man kunde tänka sig att höja spritskatten — därigenom kunde nog 15 å 20

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

miljoner kronor erhållas — men sedan finnas även, som av andra talare antytts, andra skattekällor. Ingen väntar väl, att jag här skall framlägga något preciserat förslag rörande dessa andra skattekällor.

Till sist säger statsrådet Wigforss, att man ju nu ändå lämpligen kan vänta och se, hur situationen utvecklar sig, om det blir nödvändigt att skaffa mera pengar etc. Ja, det är naturligtvis ett argument, som alltid kan användas. När man står inför något obehagligt, säger man: »Låt oss vänta och se, kanske blir det inte nödvändigt.» Men när statsrådet Wigforss besvarar herr Domös och andras tal om vad som skall göras, om konjunkturerna bli dåliga, med att säga: »Ja, blir det dåliga konjukturer och vi ha underskott i budgeten, skola vi taga upp lån. som sedan skola betalas igen under goda tider», vill jag därtill genmäla: Med nuvarande allmänna inkomst- och utgiftsram, sådan den framträder i den framlagda finansplanen, komma underskotten under dåliga tider att bli så enorma, att de icke kunna täckas under goda tider. Jag instämmer visserligen helt och hållet med statsrådet i det han anfört gentemot svartmålningar av vårt finansiella läge, men det bästa sättet att ordna det så, att det inte blir anledning till någon svartmålning, är att varje års finanspolitik göres sund. Detta är fallet, om löpande utgifter ungefär motsvaras av löpande inkomster i ett sådant läge som det nuvarande. Men det är däremot icke fallet, om löpande utgifter överstiga löpande inkomster med vida mera än de samlade extra-ordinära försvarsutgifterna.

Herr talman! I samma mån som de rationella finanspolitiska principer, som statsrådet Wigforss tidigare med så stor framgång både i praktik och i princip förfäktat, svikar under goda konjukturer, i samma mån får man, när de dåliga tiderna komma, räkna med ökat motstånd mot en utgiftsexpansion och en lånepolitik, som i ett sådant depressionsläge skulle vara såväl nationalekonomiskt som socialt befogade. Den tillfälliga lättnad, som regeringen nu uppnått genom den framlagda finansplanen, kan både regeringen och Sverige få dyrt betala.

Herr Branting: Herr talman! Jag har under de sista åren genom omständigheternas makt haft uppgiften att vara en sorts tiggare; jag vädjar till höger och vänster, om bröd och rättvisa åt Spaniens folk! Den, som har en sådan ställning, måste föra ett beskedligt tal, och det vill jag också beflita mig om att göra, så mycket hellre som så många andra ha varit snälla och hyggliga här i denna debatt.

Det finns nu också många anledningar att prisa den vishet, med vilken världen för närvarande styres. Att utgifterna för krigsförberedelser dominera den föreliggande budgeten är naturligtvis en anledning till djup tillfredsställelse, och många äro ju också de talare, som ha uttalat sin belåtenhet med den saken. Jag antar, att glädjen är ändå större i England, efter de upplysningar att döma som den siste ärade talaren gav, att man där kostar på sig icke mindre än 10,000 miljoner kronor för liknande ändamål. Jag skall icke i detta sammanhang heller taga upp frågan om arméns demokratisering, som jag förut sysslat med. Den tycks ju redan tysk-svenska sällskapet ha på ett förtjänsfullt sätt gripit sig an med, och man kan ju inte heller annat än glädja sig åt, att den härvid har fått ett så kraftigt stöd ifrån utländskt håll.

Uteslutande glädjande är ju också, att vi nu — med undanröjande åtminstone i någon mån av de »missförstånd», varom herr von Papen har talat — förstått att på vårt sätt anamma herr Görings paroll om »kanoner i stället för bröd», d. v. s. i den nationella formen att vi säga »kanoner i stället för frukost åt skolbarnen». Det kommer ju säkerligen icke att råda någon meningsskiljaktighet om denna punkt här i riksdagen. Vi måste nu räkna med krig såsom

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

en nära liggande möjlighet. Att krig drar med sig svält, det veta vi, och det är logiskt.

Och lika logiskt är det väl antagligen också i detta krigsfarliga läge, att vi alltjämt troget och lojalt prisa noninterventionspolitiken för dess fredsbefrämjande verkningar, som vi alltjämt kunna konstatera, mer och mer för varje dag.

Herr Ström sade nyss, att andra makter för länge sedan ha frångått och brutit noninterventionsavtalet. Men sedan då? Herr Ström känner väl lika väl som jag till det sätt, på vilket man resonerar. Därför att den ene tar sig friheter, bör ju inte den andre göra det! Ett telegram i kväll ifrån London talar om det engelska kabinetts sammanträde och vad man där sagt. Det uppges nu vara klart, att Mussolini inte kommer att draga sina trupper från Spanien, förrän Franco har sekrat, och med en verkliga klassisk formulering fortsätter det: »Ingen oro för intervention ifrån något annat håll synes för närvarande föreligga.» Så skall det tydligen låta! Och vem kan för resten säga, vad som skulle ha hänt och var vi skulle ha stått i dag, om spanska regeringen hade beretts möjlighet att redan 1936 likvidera Francos uppror? Ingen vet, vilka förfärliga olyckor som då kunnat hända! Därmed är naturligtvis också noninterventionspolitikens nytta fullt bevisad. För övrigt, om icke fascismen hade beretts ett legitimt tillfälle att sprida civilisationens välsignelser över Spanien, hade vi kanske inte heller fått uppleva, hur freden sedan räddades i München. Och hur hade det då varit bestämt med Frankrikes trygghet och ära, som vi också anse som värdefulla ting?

Just den där ideligen uppdykande krigsfaran bevisar naturligtvis nödvändigheten av den försonliga och kärleksfulla noninterventionspolitik, som mr Chamberlain är den främste talesmannen för. Man undviker kriget genom att ge angriparen vad han vill ha. Det är helt enkelt en genial lösning, och det är inte att undra på, att Nationernas förbunds krångliga och farliga fredsapparat under sådana omständigheter har blivit omodern. Men när spanjorerna och österrikarna och tjeckerna och kanske snart också danskarna och holländarna frambära sina varma hyllningar till den nya fredspolitikens företrädare, tycker jag att också vårt lilla land kan stiga fram och med tillbörlig blygsamhet anföra, att vi också på vårt håll hederligt gjort vår plikt i fredsverket. Vi ha i sak och ord avsvurit oss varje gemenskap med den där kollektiva säkerhetspolitiken! Inte ett försvarsvapen till Spanien ha vi på vårt samvete! Inte heller, på sin tid, till Abessinien, för den delen. Vi ha helt och fullt gått in för den nya internationella rätten. — Jag förstår bara inte, herr talman, varför det ordet kommer för mig, att *den som Herren vill förgöra, den slår han med blindhet*.

Det fanns någonting, en gång, som hette Europa. Det var ju en stor och rik enhet i vardande, där folken i samverkan sökte utveckla sina krafter, till höjande av kulturen och för mänsklighet. På den tiden var det bästa, man kunde säga om en vittseende och moraliskt högtstående statsman, att han var »en stor europé». I dag är ett sådant ord otänkbart, omöjligt. Europa har splittrats i skilda stycken, och alla ledande krafter i alla länder arbeta åt samma håll: på att driva splittringen vidare! Ryssland har blivit en värld för sig, som Västeuropa söker ytterligare isolera i stället för att attrahera. Fascistmakterna ha ställt sig i en särklass. England och Frankrike utgöra en visserligen gnisslande grupp för sig. Norden söker sig fram på egna ensamma vägar, och ensammast av alla kämpar Spanien sin ohyggliga kamp för livet och friheten. Vi ha kommit längre bort från internationell sammanhållning i denna stund än före 1914. Nationernas förbunds idé om en kollektiv säkerhet mot angriparna är mera komprometterad än om den aldrig blivit framförd.

Men det är inte bara i dessa tecken, som man nu styr vidare på den färd,

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

där ju vi också äro med. Den internationella politiken, som vi deltaga i, karakteriseras också, för att tala rent språk, av den allmänna *fegheten*, fegheten satt i politiskt system. Om nu någon skulle uppträda — i de demokratiska länderna, nota bene — och säga: vi frukta inte kriget, vi avsky det, men vi frukta det inte — så skulle en sådan säkerligen genast betraktas som en fördömd krigshetsare. Det har blivit passande i stället, i denna förgjorda tid, att liksom darra och falla samman inför krigets möjlighet och hellre låta rövare och våldsmän diktera än att möta våld med makt. Den stolta franska nationen håller på att lära sig något alldeles nytt, nämligen att bli spottad i ansiktet! Det kommer kanske vår tur också.

De välmående, kultiverade demokratierna ha hittills osvikligt reagerat i kritiska situationer på samma sätt, i två etapper. I det första stadiet rustar man väldeligen — alldeles som vi göra nu — och slår sig manhaftigt för bröstet och deklarerar högtidligt, att man inte skall vika en tum, utan stå för frihet och rätt och fördragens helgd, och allt det där. Och i andra etappen sticker man svansen mellan benen, och det förklaras, med verkligt äkta darr på rösten, att *intet* offer är för stort, när det gäller att bevara *freden!*

En mera beklämande feghet än den som just nu ådagaläggas av alla de s. k. demokratierna, när det gäller den spanska frågan och noninterventionsavtalet, som vi ju också varit med om, torde man få leta ganska förgäves efter i många band av världshistorien. Fasciststaterna diktera, och hela raden av rika, välmående demokratier lyder. Mitt för näsan på oss alla gör Tyskland och Italien en konst i det avtal, som slöts från början, och ge samtidigt de andra staterna order, att det republikanska Spanien även i fortsättningen skall blockeras, när det gäller att inköpa de för livets försvar nödvändiga vapnen. Och alla falla vi beskedligt undan. Det är en ynkedom och skändlighet, som trotsar alla ord!

Man inbillar sig i alla dessa demokratier, att man bevarar freden och livet på detta sätt. Men det finns ett gammalt hårt ord, som säger att *den som ärelös lever, skall ärelös dö.*

Här har citerats ryska ordspråk. Det spelas just en film om Gorkis ungdom, där det talas om att någon »söker dölja sina gärningar bakom en annans samvete». Det uttrycket beskriver inte heller illa situationen i den demokratiska världen just nu.

Herr talman! Det må förlätas mig som gammal marxist, att jag kommer att tänka på *Platon* och hans fyra grunddygder, som voro: *vishet, mod, besinning* och *rättrådighet*. Vi känna säkert alla, att det är ganska illa beställt för närvarande i den värld, vi leva, med visheten, modet, rättrådigheten och besinningen. Och vi känna, att utan någon smula rymd över det politiska livet, där dessa ideal kunna dväljas, blir tillvaron tung och meningslös.

Tycker man kanske, att detta är ett allt för himmelsblått och verklighetsfrämmande tal just nu, så vill jag i stället säga, att vad som just nu betyder någonting, enligt mitt sätt att se — fastän dessa ord kunna klinga främmande här i Stockholm — det är, om Barcelona skall stå eller falla, det är om den franska demokratin skall i sista stund resa sig med kraft, eller krypa ihop i fruktan, det är om fascismen detta år 1939 skall segra definitivt i Europa, eller om demokratiens krafter skola äntligen vakna till insikt om dagens verkliga läge och krav.

Så ser jag saken, herr talman, och jag har känt det som ett behov att säga det.

Herr Ekströmer: Herr talman! Jag kommer verkligen i sista stund, men jag skall ej bli långrandig. Jag vill endast anknyta till herr finansministerns

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

ytttrande för en stund sedan och säga, att från de synpunkter som jag anförde i förmiddags finner jag det vara nästan skrämmande att höra den glädje, med vilken finansministern predikar de höga skatternas evangelium. Och icke annat än jag kan se, predikade han också samtidigt en sänkning av svenska folkets levnadsstandard. Ty vad innebär det annat, när man öppet ställer i utsikt, att medborgarna måste inskränka sina personliga utgifter? Men det är ju det, vi alltid ha fruktat, att den nuvarande regeringens politik, om den fullföljes tillräckligt länge, *måste* förr eller senare leda till en sänkning av folkets levnadsstandard, och man frågar sig då: vad blir då av den så mycket prisade välfärdspolitiken?

Herr Petersson, Knut: Jag vill endast, innan denna debatt går till ända, med några ord betyga min tacksamhet för de upplysningar som lämnats från statsrådsbanken i anledning av mitt anförande om flyktingsproblemet. Jag glädde mig alldeles särskilt åt det positiva intresse för denna fråga, som lyste fram i statsrådets anförande, och jag tar gärna fasta på vad han därutinnan yttrade, så mycket mer som han ställde i utsikt konkreta förslag ifrån regeringens sida redan under innevarande riksdag. Den enda sak, som föranleder några kommentarer från min sida, var vad herr statsrådet yttrade angående förhållandet emellan septemberkungörelsen och 1937 års utlänningslag. Såvitt jag förstod honom rätt hävdade han därvidlag den meningen, att kungörelsen på intet sätt inkräktar på lagens bestämmelser. Hela klagorätten finns kvar, och det finns också kvar de möjligheter, som antydats i 20 §.

Till detta skulle jag nu vilja säga det, att klagorätten ju har ett rätt begränsat värde, eftersom en avvisning går i verkställighet alldeles oavsett huruvida den blir överklagad eller inte. Då ligger det kanske mera realitet i de möjligheter, som anvisats i 20 § att få saken dragen inför en central myndighet, nämligen socialstyrelsen. Min uppfattning har nu varit den, att detta underställningsförfarande blir praktiskt taget oåtkomligt, därest kungörelsen tillämpas efter sin ordalydelse. Det är ju så, att de befogenheter, som lämnas i kungörelsen, äro så vidsträckta, att om de utnyttjas till fullo, skära de så att säga igenom hela lagen. Men det vill jag nu gärna medge, att allting här hänger på tillämpningen, och om det inte varit meningen att kungörelsen skulle tillämpas så, då går det naturligtvis också att ordna det på det sättet, att här står kvar åtminstone en viss rest av den asylrätt, som man velat få garanterad i utlänningslagen. Det är ju också därför, jag riktat en del invändningar mot att detta reglerats på administrativ väg och icke bibehållits på lagens grund.

Herr statsrådet Westman: Jag ber endast att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att den som blir avvisad enligt den avvisningsgrund, som med stöd av 54 § i utlänningslagen har införts genom kungörelsen av den 9 september, har alldeles samma klagorätt som den, som genom lagen tillerkänts en person som blir avvisad enligt de avvisningsgrunder, som från början stodo i lagens 19 §. Han klagar under fullkomligt lika förhållanden. Således har icke någon som helst sämre klagorätt införts genom kungörelsen av den 9 september.

Herr Heüman: Herr talman! När jag nyss hörde herr Johanssons i Fredrikslund lovsång till det privatkapitalistiska systemet, i vilket kväde han gav detta system hela äran av de goda konjunkturen, under vilka vi för närvarande leva här i samhället, gjorde jag mig en stilla fråga. Jag ställde den frågan till mig: vilket ekonomiskt system var det, som ledde oss in i den senaste fruktansvärda krisen, och vem fick taga hand om offren för denna kris? Var det

Statsverkspropositionen m. m. (Forts.)

samma system, som nu givit oss dessa goda konjunkturer, som ledde oss in i den senaste krisen, eller var det möjligen det förhållandet, att vi ha ett statligt tobaks- och spritmonopol här i landet? Om det sista är förhållandet, får ju högern ta på sig en del av ansvaret, då ju dessa monopol genomfördes under en borgerlig regim i riksdagen.

Skulle vi inte kunna vara överens om att det privatkapitalistiska systemet har både sina fördelar och sina nackdelar och att vi böra söka utnyttja fördelarna och eliminera nackdelarna?

Efter härmed slutad överläggning hänvisades föreliggande kungl. propositioner till statsutskottet, varjämte desamma remitterades, beträffande storleken av i 20 § förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt omförmälda procenttal för år 1939, till bevillningsutskottet, såvitt propositionerna avsågo pensionsväsendet (elfte huvudtiteln, dock med undantag av det därunder upptagna förslagsanslaget till allmänna indragningsstaten) samt riksdags- och revisionskostnader ävensom kostnader för riksdagens hus och riksdagens verk, till bankoutskottet samt, i vad propositionerna angingo jordbruksärenden, till jordbruksutskottet.

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionerna inom kammaren nu avgivna yttrandena.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet herr *Undéns* motion, nr 16, om författningsändringar i syfte att underlätta samråd mellan regering och riksdag, särskilt i utrikespolitiska frågor.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet nedannämnda motioner:

nr 17, av herrar *Roos* och *Schlyter*, om anslag till resestipendier åt advokater m. fl.;

nr 18, av herr *Sjödahl* m. fl., om statsanslag till Göteborgs stadsbibliotek; samt

nr 19, av herr *Bodin*, *Karl*, och herr *Sandén*, om viss ändring i grunderna för statsbidrag till byggnader för folkskoleväsendet.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet herr *Lindbärgs* motion, nr 20, om årligt understöd från Vadstena krigsmanshuskassa åt förre förrådsvaktmästaren och landstormsförrådsförvaltaren K. A. Karlsson.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott herr *Roos'* motion, nr 21, om ändrade bestämmelser rörande ersättning till rättegångsbiträde i fri rättegång.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Bondeson* m. fl. väckta motionen, nr 22, om ytterligare åtgärder för bekämpande av mul- och klövsjukan m. m.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

- nr 34, av herrar *Norman* och *Söderkvist*, om företrädesrätt för vissa entledigade lärare vid tillsättning av lärartjänster vid folkskoleväsendet; samt
nr 35, av herr *Tjällgren* m. fl., om inrättande av en automobilbesiktningsmannatjänst med stationsort i Sollefteå.
-

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12.03 på natten.

In fidem
Eric Carlén.
